

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

PAMUKOVA İLÇESİNDEKİ YAYGIN HALK İNANIŞLARI
VE BU İNANIŞLARDAKİ
ESKİ TÜRK İNANCININ İZLERİ

746368

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Sami KILIÇ

HAZIRLAYAN
M. Emin TAŞKIN

146368

ELAZIĞ-2004

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

PAMUKOVA İLÇESİNDEKİ YAYGIN HALK İNANIŞLARI
VE BU İNANIŞLARDAKİ
ESKİ TÜRK İNANCININ İZLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

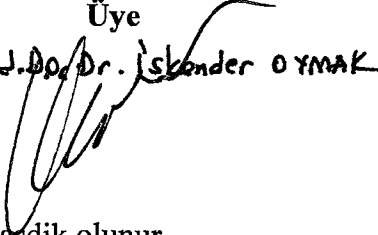
Bu tez 05/03/2004 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından ~~oy birliği~~oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Temel YEŞİLYURT

Üye

Yrd. Doç. Dr. Sami KILIÇ
(DANIŞMAN)

Üye

Yrd. Doç. Dr. İskender OYMAK

Yukarıdaki jüri üyelerinin imzaları tasdik olunur.

Enstitü Müdürü

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

PAMUKOVA İLÇESİNDEKİ YAYGIN HALK İNANIŞLARI VE BU İNANIŞLARDAKİ ESKİ TÜRK İNANCININ İZLERİ

M. Emin TAŞKIN

Fırat Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı
Dinler Tarihi Bilim Dalı
2004

“Pamukova İlçesi Yaygın Halk İnanışları ve Bu İnanışlardaki Eski Türk İnancının İzleri ” isimli bu çalışmamız giriş ve iki bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde Pamukova ilçesinin tarihi ve coğrafyası hakkında bilgi verilmiştir.Birinci bölümde, Pamukova ilçesindeki Yaygın Halk İnanışları gözlem ve mülakat yoluyla araştırılmıştır. İkinci bölümde ise bu yaygın halk inanışlarının eski Türk inancı ile bağlantısı ortaya konmuştur.

Bu çalışma bibliyografya ve ekler kısmıyla sona ermektedir.

SUMMARY

Master Thesis

COMMON PUBLIC BELIEFS AND THE PROOFS OLD TURKISH BELIEFS IN THE TOWN PAMUKOVA

M. Emin TAŞKIN

Fırat University

Social Sciences Institute

Main Science Branch of Philosophy and Religion Sciences

2004

The research named “ Common Public Beliefs and the Proofs of Old Turkish Beliefs in the Town Pamukova “ consist of introduction and two parts.

There is knowledge about the history and geography of the town. In the first part Comman Public Beliefs are researched in the way of observation and interwiev in the second part, the relation between tese comman public beliefs and old Turkish beliefs is explained.

This study is ended with bibliography and addition parts.

ÖZET	
SUMMARY	
İÇİNDEKİLER	III
ÖNSÖZ	VI
KISALTMALAR	VII
METOD VE KAYNAKLAR	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

PAMUKOVA İLÇESİNDEKİ YAYGIN HALK İNANIŞLARI

A-DOĞUMLA İLGİLİ HALK İNANIŞLARI

1-Doğum Öncesi Halk İnanışları	11
a-Kısırlığın Giderilmesi İle İlgili Uygulamalar	11
b-Hamilelik Dönemindeki Uygulamalar	13
2-Doğum ve Doğum Sonrası Halk İnanışları	16
a-Doğum Esnasındaki Halk İnanışları	16
b-Doğum Sonrası halk İnanışları	18
1-Çocukla İlgili Halk İnanışları	18
2-Kadınla İlgili halk İnanışları	22
B-EVLENME İLGİLİ HALK İNANIŞLARI	23
1-Evlenme Öncesi Halk İnanışları	24
a-Kız İsteme	25
b-Söz Kesme-Nişan	26
2-Düğünle İlgili Halk İnanışları	29
a-Bayrak Dikme	29
b-Çeyiz Asma	30
c-Kız Yengesi ve Gelin Sağdııcı	30
d-Oğlan Sağdıçlığı	31
e-Tel Kesme	31
f-Düğün Yemeği	31
g-Kına Gecesi	31

h-Gelin Alma	34
3-Düğün Sonrası halk İnanışları	38
C-ÖLÜMLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARI	39
1-Ölüm ve Ölüm Esnasındaki Halk İnanışları	40
2-Defin ve Defin Sonrası halk İnanışları	42
D-YAĞMUR DUASI İLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARI	47
E-HAC VE ASKERE UĞURLAMA İLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARI	48
1-Hacca Uğurlama İle İlgili halk İnanışları	48
2-Askere Uğurlama İle İlgili Halk İnanışları	50
F-BEREKET, UĞUR-UĞURSUZLUKLA İLE İLGİLİ HALK İNANIŞLAR	51

İKİNCİ BÖLÜM

PAMUKOVA İLÇESİNDEKİ YAYGIN HALK İNANIŞLARINDA ESKİ TÜRK İNANCININ İZLERİ	54
A-DOĞUMLA İLGİLİ HALK İNANIŞLARINDAKİ ESKİ TÜRK İNANCININ İZLERİ	55
1-Eski Türk İncında Doğum	55
2-Doğum İle İlgili Halk İnanışlarındaki Eski Türk İncının İzleri	58
B-EVLENME İLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARINDAKİ ESKİ TÜRK İNANCININ İZLERİ	59
1-Eski Türk İncında Evlenme	59
2-Evlenme İle İlgili Halk İnanışlarındaki Eski Türk İncının İzleri	62
C-ÖLÜMLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARINDAKİ ESKİ TÜRK İNANCININ İZLERİ	63
1-Eski Türk İncında Ölüm	63
2-Ölümlle İlgili Halk İnanışlarındaki Eski Türk İncını İzleri	66
D_YAĞMUR DUASI İLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARINDAKİ ESKİ TÜRK İNANCININ İZLERİ	68
1-Eski Türk İncında Yağmur Duası	68
2-Yağmur Duasındaki Eski Türk İncının İzleri	68

E-BEREKET, UĞUR-UĞURSUZLUK,HACCA VE ASKERE UĞURLAMA İLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARINDAKİ ESKİ TÜRK İNANCININ İZLERİ	69
1-Eski Türk İncasında Uğur-Uğursuzluk, Bereket İle ilgili İnanışlar	69
2-Bereket, Uğur- Uğursuzlukla ilgili Halk İnanışlarındaki Eski Türk İncasının İzleri	70
SONUÇ	73
BİBLİYOGRAFYA	75
EKLER	80
ÖZGEÇMİŞ	93

KISALTMALAR

a.g.e	: adı geçen eser
a.g.m	: adı geçen makale
a.g.md	: adı geçen madde
Bkz.	: Bakınız
C	: Cilt
H.z.	: Hazreti
K.B.Y.	: Kùltür Bakanlığı Yayınları
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan sonra
s.	: sayfa
T.D.V.İ.A.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
v.b.	: ve bunun gibi
v.s.	: ve saire
y.y.	: Yüzyıl
Yay.	: Yayınları
M.Ü.	: Marmara Üniversitesi
Mat.	: Matbaa
Fak.	: Fakülte

ÖNSÖZ

Uzun yıllardan beri din, vatan, bayrak, toprak v.b.kutsal değerler üzerinde taviz vermeden yaşayan Türk toplumunda, halk arasında yaşayan ve uygulanan halk inanışlarında çok önemli farklılıklar görülmemektedir. Aynı dili ve dini paylaşan Türk toplumunun örf ve adetleri bölgeden bölgeye, şehirden şehre, hatta ilçeden ilçeye dahi fazlaca değişiklik arz etmemektedir. Toplum tarafından benimsenen ve paylaşılan bu örf ve adetler o toplumun kültürünü oluşturur.

Toplumun toplumu yapan öğelerin başında hepimizin de çok iyi bildiği gibi kültür gelir. Onun içindir ki toplum yapısı güçlü olan milletler, kültürünü korur ve yaşatırlar. Bunu da ortak değerlerini tespit ederek, korumaya ve yaşatmaya çalışarak yaparlar.

Halk arasında en yaygın olan halk inanışları, doğum, evlilik ve ölüm olaylarında görülen ve yaşatılan adetlerdir. Bu örf ve adetler toplumda zamana bağlı olarak yinelenir. Değişerek sonraki nesillere aktarılır. Biz de yaptığımız bu araştırmada, Pamukova yöresindeki yaygın Halk İnanışlarını tespit etmeye çalıştık. Bu çalışmamız giriş ve iki bölümden meydana gelmektedir. Giriş kısmında yörenin tarihi, coğrafyası, ekonomik ve kültürel durumu hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Birinci bölümde yörede doğum, evlenme, ölüm, yağmur duası, hac ve askere uğurlama, bereket, uğur ve uğursuzlukla ilgili inanış ve pratikler ele alınmıştır; ikinci bölümde ise bu inanış ve pratiklerin eski Türk inancıyla bağlantısı ortaya konmuştur. Çalışma sonuç, bibliyografya ve ekler kısmıyla son bulmaktadır.

Araştırmamız esnasında, bir taraftan kaynak taraması yaparken, bir taraftan da yörede yaşayan halk ile bire bir görüşmelerde bulunduk. Bu çalışmam sırasında konunun belirlenmesinden, sonucuna kadar sıcak ilgisini ve yardımlarını esirgemeyen, bana her türlü konuda rehberlik eden danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Sayın Sami KILIÇ beye teşekkür etmeyi bir borç biliyor, yöreden bilgi akışını sağlayan kaynak kişilere de şükranlarımı sunuyorum.

METOD VE KAYNAKLAR

A-METOD

“Pamukova İlçesi Yaygın Halk İnanışları ve Bu İnanışlardaki Eski Türk İnancının İzleri ” isimli bu çalışmamız giriş ve iki bölümden oluşmaktadır.Giriş bölümünde Pamukova ilçesinin ismini kaynağı, coğrafi konumu, kısaca tarihi, nüfusu, eğitim ve ekonomik durumu hakkında bilgiler verilmiştir.

Birinci bölümde Sakarya'nın Pamukova İlçesindeki doğum, evlenme, ölüm, yağmur duası, hacca ve askere uğurlama, bereket, uğur-uğursuzlukla ilgili yaygın halk inanışları ve uygulamaları anlatılmıştır. Çalışmanın birinci bölümündeki bilgiler alan araştırması yapılarak elde edilmiştir.Giriş bölümündeki bazı bilgilerde alan araştırmasından elde edilen bilgilerdir.Alan araştırmasında yöredeki uygulamalar hakkında bilgisi olanlarla mülakat yapılmış, bazı sünnet ve evlenme merasimleri ile ölüm uygulamaları yerinde gözlemlenmiştir. Doğum sırasındaki uygulamalar araştırılırken bayanlarla, evlilik uygulamaları araştırılırken evli olan kişilerle, ölüm ile ilgili uygulamalar ise yakınını kaybedenlerle ve yöreden emekli olan imamlarla mülakat yapılarak gerekli bilgiler elde edilmiştir.

İkinci bölümde ise Pamukova ilçesindeki yaygın halk inanışlarındaki Eski Türk İnancının İzlerinden bahsedilmiştir.Sakarya Pamukova İlçesindeki yaygın Halk İnanışlarındaki eski Türk İnancının İzleri araştırılırken, kütüphane taraması sonucu elde edilen bilgiler yöredeki bilgilerle karşılaştırılarak sonuca varılmıştır.

Araştırmada dolaysız gözlem ve mülakat teknikleri ile Pamukova ilçesindeki inanış ve uygulamalar tespit edilmiş, objektiflik esasına göre deskriptif metodla yazıya aktarılmıştır.

Çalışmamızın İkinci bölümündeki bilgiler, eski Türk inancı ile inanışlar literatür taraması ile elde edilmiştir. Elde edilen veriler ilçedeki uygulamalarla karşılaştırma metoduyla ortaya konmuştur.

B-KAYNAKLAR

Yukarıda da belirttiğimiz gibi elde edilen bilgilerin çoğu alan araştırmalarında, yörede yaşayan kişilerle bire bir yapılan mülakatlardan elde edilen bilgilerdir. Kendisiyle mülakat yapılan kişiler kaynak kişiler olarak bibliyografyada belirtilmiştir.

Ancak tezin giriş kısmındaki Pamukova ilçesi ile ilgili coğrafi, nüfus ve tarihi ile ilgili bilgiler **Yeni hayat Ansiklopedisi**, **Yurt Ansiklopedisi** ve İhlas Matbaacılık'a ait **Rehber Ansiklopedisi** ve **Sakarya İl Yıllığı** ile İlçede yaşayan ve fotoğrafçılıkla uğraşan Yakup Budak'a ait [www. Pamukova. 20 m. com.tr.](http://www.Pamukova.20m.com.tr) adlı Web sitesinden elde edilen bilgilerdir.

Pamukova yöresindeki halk inanışlarındaki eski Türk İnancının izleri araştırılırken Harun Güngör ve Ünver Günay'ın **Türk Din Tarihi**, Abdulkadir İnan'ın **Eski Türk Dini tarihi**, **Tarihte ve Bugün Şamanizm**, Bahattin Ögel'in **Türk Mitolojisi**, ve **Türk Kültürünün Gelişme Çağları**, Rıfat Araz'ın **Harpu'ta Eski Türk İnanışları ve Halk Hekimliği**, İbrahim Kafesoğlu'nun **Eski Türk Dini**, OrhanŞaik Gökyay' ın **Dede Korkut Hikayeleri** ve Muharrem Ergin'in **Dede Korkut Kitabı** adlı eserler ile bibliyografyada adı geçen diğer eserlere müracaat edilmiştir.

GİRİŞ

Pamukova ilçesi yurdumuzun Marmara bölgesinde, Sakarya İl Merkezine 40 Km uzaklıkta(Bkz. Ek-1), E 25 Karayolu ile İstanbul-Eskişehir-Ankara Devlet Demir Yolu üzerinde, Samanlı dağlarının güney eteklerinde kurulmuştur(Bkz. Ek-2). Pamukova ilçesinin yüzölçümü 432 Km² dir. 40.24' 28" / 40.36' 33" kuzey paralelleri ile 29.55' 34" / 30.12' 42" doğu meridyenleri arasında yer alır¹.

İlçe merkezi kendi adıyla anılan ovada 79.1 rakımda kurulmuş kuzeyi ve güneyi yüksek tepelerle çevrilidir. Yeşil bir doğaya, yazın sıcak kışın ılık bir iklime sahip olan ilçe,düz bir ovanın ortasından akan Sakarya nehri ile ilçe merkezinden geçen karayolu ve demiryolu ilçeye önemli bir ekonomik güç sağlamaktadır. Pamukova doğuda Geyve, kuzeyde Sapanca ve İzmit (Kocaeli), batıda İznik (Bursa), güneyde ise Osmaneli (Bilecik) ile komşudur.

İlçenin coğrafi yapısını ovalar, vadiler, yaylalar ve dağlar, diye dörde ayırmak mümkündür. Ancak halk bunlara ilçenin kuzeyindeki Hüseyinli, Eskiyacla, Kemaliye, Çilekli ve Mesruriye köylerinin bulunduğu yayla ile E25 Karayolunun arasında kalan bölüme "Yaka" ismini vererek yeni bir yüzey şekli ilave etmiştir.

Pamukova ilçesinin güney bölümünü kaplayan ovadır. Sakarya nehrinin bıraktığı alüvyonların birikmesiyle oluşmuştur. 1950 li yıllarda bataklıkların kurutulması siltmanın önlenmesi ve Mekece'de Sakarya nehri üzerine inşa edilen sulama kollektörünün kurulması ile ovanın %90 lık bölümü suya kavuşarak değerlendirilmiştir².

Pamukova ovası; Mekece' deki Cambazkaya' dan başlayarak Alifuatpaşa boğazında (Geyve boğazı) sona erer. Pamukova ovasının uzunluğu 25 Km olup, genişlik ortalaması 6.5 Km dolayındadır. Ovanın tüm alanı 170 Km² dir.Ovanın en yüksek yeri 100 metre,en alçak yeri ise 70 metre civarındadır. Ova her türlü meyve ve sebzenin yetiştirilmesine müsaittir. İlçeye bağlı 30 köyün yarısı bu ovada kurulmuştur.

¹ Yurt Ansiklopedisi, "Sakarya ", C.IX,s. 6465-6467.

² Kamil Taşkın, Pamukova,1923, İlkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, Emekli.

Üzerinde Hüseyinli, Çilekli (Katırözü) ve Kemaliye köylerinin kurulduğu platonun halk dilindeki ismi yayladır. Bu sebepten dolayı platoda yaşayan üç köy ve civar köyler halkına "Yaylalılar"denir. Denizden yüksekliği (rakım) 650 metre civarında olan plato Osmaneli (Lefke) İlçesine bağlı Ağlan köyü ve İznik İlçesine bağlı Oğulpaşa köylerinin arazilerini içine alarak İznik gölüne kadar uzanır.İlçenin başlıca yayları şunlardır:Eyriceova, İnönü, Karacasu(Erikli), Öküzcü Yatağı, Kıranyurt³.

Doğuda Geyve boğazı, batıda Gemlik körfezi, kuzeyde İzmit körfezi ile güneyde Pamukova ovası arasında kalan, doğudan batıya 132 km uzunluğundaki Samanlı sıra dağlarıdır. Samanlı dağları ismini Gemlik ile Yalova arasındaki 870 metre yükseklikteki tepeden alır. Bu dağların en yüksek yeri 1600 metre ile Keltepe isimli tepedir. Pamukova sınırları içerisindeki dağlar Katırözü serisi, Gümüşdere serisi ve Karapınar serisi diye üçe ayrılır. Katırözü serisi ile Gümüşdere serisi orman ağaçları bakımından verimli ağaç türleri olan kayın, köknar,çam ve meşe ile kaplıdır. İlçede yer alan akarsu ve nehirlere bir göz atacak olursak, İlçenin en önemli akarsuyu olan Sakarya nehrinin en yüksek debisi 1162m³/ saniye, en düşük debisi 6 m³/saniye yıllık ortalama debisi ise 134 m³/ saniyedir. Toplam uzunluğu 824 Km olan Sakarya nehrinin, 25 Km. si ilçe sınırlarının güneyinden, menderesler çizerek geçer. Bol ve bereketli suyunun bir kısmını ilçe topraklarındaki tarım alanlarına bırakarak, Geyve boğazından geçer ve Karadeniz'e dökülür. Nehrin kış aylarında debisi yükselir. Üzerinden Çardak köyü köprüsü, Mekece köprüsü ve ilki Bizanslılar devrinde yapılmış, ikincisi 1495 yılında Sultan 2.Beyazıt tarafından yaptırılmış, son olarak 1949 yılında tadilatı yapılmış Alifuatpaşa köprüsü ile geçit sağlanır⁴.

Güneyyaka Deresi,Asiye pınarı ve Kapaklı deresi sularının birleşmesinden meydana gelen deredir. Üzerinde kurulu bugün kullanılmayan bir su değirmeninden sonra, Katırözü (Çilekli) köyü topraklarında, Kırcacık suyu ile birleşerek, Kirazlı dere ismini alan dere Sular deresine karışarak Sapanca gölüne dökülür

Karandere Eskiayla ormanlarından kaynakayan, bir taşlık değirmeni döndürecek kadar bol suyu olan Ana Hendek'e dökülen dere. Sıcak ve kurak geçen bazı

³ Yakup Budak, Pamukova 1950, İlkokul mezunu, Pamukova İlçesinde ikamet etmekte, Fotoğrafçı.

⁴ Rehber Ansiklopedisi, "Sakarya " İstanbul 1986, C.XV, s.46-53.

yaz mevsimlerinde suyu Pamukova'ya kadar gelmeden kurur. Üzerindeki şelaleye halk tarafından "Şorlak" denir.

Paşaderesi,Eskiyayla köyünün güneyinden doğar. Paşalar köyünden adını alır. Paşa deresi Ağaççılar, Kadıköy, Paşalar ve Karapınar köylerinden gelen bir kaç kolla beslenir. Pamukova'nın batısından geçerek Ana Hendek'e dökülür.

Yaka,Pamukova ovası ile halk tarafından yayla adıyla bilinen yer arasında kalan, cephesi güneye bakan, orman ve tarım arazisi yönünden verimsiz bölgenin adıdır. Yaka kısmında en iyi yetişen ürün üzumdür. Bu bölge sıcak olması ve rutubetli olmaması nedeniyle bağcılık yönünden çok iyi gelişmiştir. Yakada 9 adet köy kurulmuştur.

Pamukova ilçesinde göl yoktur. Ancak Mekece köyü civarında Cambazkaya vadisinde 1982 yılında inşa edilerek işletmeye açılan regülatör göl görünümündedir. Dolu gövdeli, sabit tip regülatörün; Gövde (kret) uzunluğu 137.40 m, Kret kodu 85.60 m dir. Gövde uzunluğu açısından Türkiye'nin 2.Büyük regülatörüdür. Pamukova regülatörü ve buna bağlı olarak inşa edilen Pamukova ve Geyve ovası sulama şebekesi vasıtasıyla Pamukova'da 52.100 dekar,Geyve'de 26.900 dekar olmak üzere toplam 79.000 dekar tarım arazisi sulanabilmektedir. Regülatör vasıtası ile sulanabilen arazinin 49.000 dekarı cazibe (suyun kendi kendine akışı), 30.000 dekarı ise pompajlı (terfili) sulama şebekesi ile sulanmaktadır⁵.

Pamukova'nın iklimi hem Marmara, hem Akdeniz ,hem de Karadeniz Bölgesi iklimi özelliklerini taşır. İlçe rutubetli bir havaya ve ılıman bir iklime sahiptir. Kışlar bol yağışlı ve ılıman, yazlar ise sıcak olur. Pamukova merkezinde yıllık sıcaklık ortalaması en yüksek 36.7, en düşük 6.6, yıllık toplam ortalama ise 17.6 santigrat derecedir. Nem oranı, rutubetli havalarda %98'e ulaşır. Bahar aylarında bol yağış alan Pamukova ilçesinde, hemen hemen yılın üçte ikisi yağışlı geçer. Yıllık yağış miktarı en yüksek 111.9, en düşük 40.1 ortalama ise 55.4 m³/kg'dır. İlçe merkezinde kar ile örtülü günlerin sayısı ortalama 20 gündür. Kar yağışının en fazla olduğu yayla köylerinde ve ormanlarda kar kalınlığı yer yer 2 metreyi bulur.

⁵ Pamukova İlçesi Yıllığı , DSİ bilgileri.

Pamukova ilçesi doğal bitki örtüsü yönünden çok zengindir. Samanlı dağları gür ağaçlarla kaplıdır. Hemen hemen her yerde kayın başta olmak üzere meşe, gürgen ıhlamur, çınar , akçaağaç, kestane ve iğne yapraklı çam ve köknar gibi ağaç türleri yetişir. Çayırılar ve dağ otlakları dışında dağların etekleri ile platolarda böğürtlen, kara yemiş, orman gülü, yabani zeytin, piren ve ardıç gibi maki türü bitkiler görülür.

İlçe maden yatakları bakımından zengin değildir. Ancak Kazımiye (İngirse) köyünde manganez ve demir yatakları işletmeye açılmış, rezerv yeterli olmadığı için kapatılmıştır. Akçakaya köyünün kuzeyinde mermer yatakları bulunmuş nakliyat gibi etkenler yüzünden işletmeye açılmamıştır. Bunlardan başka Çilekli (Katırözü) ile Hüseyinli köyü ormanlarında bakır yatakları Eskiyayla köyü yakınlarında da asbest rezervi olduğu bilinmektedir.

İlçenin geçim kaynağı tarımdır.Eskiden Sakarya nehrinin yağışın bol olduğu yıllarda taşması nedeniyle ekili alanlarda büyük zararlar meydana gelirdi.Ancak Sakarya nehri üzerine baraj ve bentlerin kurulmasıyla bu tehlike ortadan kalkmış ve tarım alanları zarar görmez duruma gelmiştir.DSİ'nin yaptığı çalışmalarla da tarım alanları verimli hale gelmiş,yaz aylarında sulanabilen,kışın da suyu çeken verimli topraklar haline dönüşmüştür.Yörede münavebeli şekilde yapılan tarla ziraatı sayesinde bir yıl içinde iki,üç ürün alınır hale gelmiştir⁶.

Çiftçinin gelir kaynağı sebzeçilik ve meyvecilik olup,ana gelir kaynağı olarak soğan,üzüm,şeftali,şeker pancarı,ayva üretimi yapılmaktadır.Bağcılık en son gelişme teknik usulle yüksek sistem telli bağcılığı teşvik edilmekte ve uygulanmaktadır.

Pamukova ilçesinin tarihte bilinen ilk ismi bilinmemektedir. Bölge Osmanlı İmparatorluğunun kurucusu Osman Bey tarafından 1308-1309 yıllarında fethedilmesi ile Akhisar ismi ile anılmaya başlamış ve bu durum Cumhuriyet döneminde de devam etmiş, ilçenin İzmit'e bağlı olduğu yıllarda Sakarya Akhisar'ı, Geyve Akhisar'ı gibi adlarla anılmış ve yazılmıştır⁷. Manisa vilayetine bağlı bir Akhisar'ın da bulunması, askeri yazışmalarda o günlerin haberleşme vasıtası olan mektuplarda kargaşalara neden

⁶ Yakup Budak, Pamukova,1950, İlkokul mezunu, Pamukova İlçesinde ikamet etmekte, Fotoğrafçı.

⁷ K. Süsseim, 'Akhisar'. İ.A. I, Eskişehir 1997, s.238.

olması nedeniyle ovada bol ve kaliteli olarak yetiştirilen pamuktan esinlenerek Akhisar adı 1937 yılında çıkarılan bir kanunla Pamukova olarak değiştirilmiştir⁸.

Bugünkü Pamukova halkının ilk insanları; Orta Asya'nın Maveratünnehir bölgesinden göç eden Türk boylarından Kayı soyundandır. Türk boylarından olan ilk Türkmenlerinde XII.y.y. sonlarında bölgeye geldikleri bilinmektedir⁹. Selçukluların yöreye hakim olmasından önce bölgede sırasıyla Hitit ve Bitinyalıların, Frigyalıların, Megaralıların, Trakların, Perslerin, Makedonyalıların, Selevkosların, Romalıların, Doğu Romalıların, Emevilerin, Bizanslıların egemen oldukları tarihi kaynaklarda yer almaktadır¹⁰.

1071 Yılında Malazgirt meydan savaşından sonra Anadolu'yu yurt edinen Türkler, Selçuklu Devletinin temellerini atmıştır¹¹. Tutak bey ve Artuk bey gibi Türkmen beylerinin Anadolunun iç bölgelerine yaptıkları akınlar ve Bizans ordularını malup etmeleri neticesinde bölge 1072 yılından itibaren Türkleşmeye başlamıştır. 1091 yılında da bölgeye Selçuklu Türklerinin tam olarak hakim olmasıyla Akhisar (Pamukova) civarında bir kısım köyler kurulmuştur¹². Ancak Moğol istilası ile Selçuklu devleti çeşitli beyliklere bölünerek parçalanmıştır¹³. Pamukova'nın kurulu olduğu yerleşim alanı bir müddet Karasi ve beyliğinde kalmış, daha sonra Biznaslılara geçmiştir¹⁴.

Selçuklu Devletinin parçalanmasından 50 yıl sonra bir kısım merkezi bugünkü Bilecik vilayetinin Söğüt İlçesi civarında kurulan Osmanlı Beyliği, yöredeki bir kısım beylikleri hakimiyeti altına almış ve 1299 yılında Osman Gazi önderliğinde Osmanlı Devleti kurulmuştur¹⁵.

Osmanlı akıncıları 1299 yılında Bilecik Tekfurluğunu,1305 yılında Lefke Tekfurluğunu,1313 yılında Akhisar(Pamukova) tekfurluğunu,Geyve ve Göynük

⁸ Pamukova İlçe Yıllığı, Sakarya 2000.

⁹ M.Fuat Köprülü, **Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu**, İstanbul 1986, s.253.

¹⁰ Yurt ansiklopedisi," Sakarya " ,C.IX, s.6466.

¹¹ Ali Sevim, **Anadolu'nun Fethi**, Ankara 1993, s.94 ; Mehmet Şeker, **Fethilerle Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması**, Ankara 1991, s.41-42.

¹² İbrahim Kafesoğlu, 'Selçuklular', **İ.A. X** , Eskişehir 1997, s.370-373.

¹³ Osman Turan, **Selçuklular ve İslamiyet**, İstanbul 1993, s.57 ; Hakkı Dursun Yıldız, 'Anadolu Selçuklu Devleti', **Türk Dünyası El Kitabı I**, Ankara 1992, s.290.

¹⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, 'Karasi-oğulları', **İ.A. VI**, Eskişehir 1997, s. 334

¹⁵ M.Fuat Köprülü, a.g.e., 172-173.

Tekfurluğunu fethederek Osmanlı İmparatorluğuna katmıştır. Yörenin fethedilmesinden sonar Akhisar(Pamukova) ve havalisinin Söğüt'ten idare edilmesinin güç olacağını anlayan I.Osmanlı padişahı Osman Bey, Akhisar (Pamukova)'ı "Eminlik" yapmıştır. Samsa Çavuş' da Emin olarak atanmıştır¹⁶.

Tapu kayıtlarına göre Akhisar(Pamukova) 18.y.y.da ilk olarak ilçe olmuştur.Akhisar halkının ileri gelenlerinin seçtikleri temsilciler İstanbul'a giderek Akhisar'ın kaza yapılması için müracaat etmişler,o zaman ki hükümet te aldığı kararı padişaha imzalatarak emirnameyi temsilcilere vermiştir.İlçe 1874 yılına kadar ilçe olarak gelmiş,ancak o tarihte nedeni belli olmayan bir nedenle tekrar nahiye yapılmıştır. Pamukova ilçesinin ilk yeri bugünkü ilçe merkezinin 3 km. batısında Oruçlu ve Üçevler köylerinin güneyinde bulunan ve halk tarafından Kasaba olarak bilinen yerdir.Pamukova'nın ilk adı Kasaba-i Atik' dir¹⁷.

Pamukova İlçesi İstiklal Savaşında da son derece önemli kahramanlıklar göstermiş bir ilçedir. Müdafa-i Hukuk cemiyeti gibi milis kuvvetlerine katılan yöre halkı,çok iyi bir savunma örneği göstererek itilaf devletleri ordularının ve Yunan ordularının bölgeye girmesine engel olmuşlardır. Özellikle Ali Fuat Paşa Akhisar ve Geyve müdafa-I Hukuk cemiyetlerinin kurucusu ve bölgedeki milis kuvvetlerinin kumandanı olarak yöre savunmasında önemli katkıda bulunmuştur. Özellikle Akhisar ve Geyve milis kuvvetleri ve yöre halkı,İznic'e kadar gelen Yunan ordusunun yöreden çıkarılması için gece gündüz demeden çalışmışlar,Karamürsel deniz iskelesinden aldıkları cephaneyi Bursa,Gemlik,İznic havalisinde çarpışan Türk kuvvetlerine öküz arabaları ile taşımışlardır.Bozulan demiryolundan geçemeyen trenlerin getirdikleri cephaneyi yükledikleri kara vagonlarını iterek Mecece'ye kadar getirmişler,oradan da cepheye sevk ederek İstiklal savaşının kazanılmasında önemli rol oynamışlardır.

Uzun yıllar ilçe olmak için mücadele veren, bazen ilçe olan, bazen de bilinmeyen nedenlerle ilçe teşkilatı feshedilen, Pamukova ilçe halkı 19 Haziran 1987 tarih ve 3392 sayılı kanunla emeline kavuşmuş, 7 Eylül 1987 günü ilçe olmayı kuruluş şenlikleri olarak davul, zurna kutlanmıştır¹⁸.

¹⁶ M. Tayyip Gökbilgin, 'Osman I', İ.A. IX., Eskişehir 1997, s.440.

¹⁷ Mustafa Çetin, Pamukova 1915, Okuryazar, Pamukova Fevziye Köyünde ikamet etmekte, Çiftçi.

¹⁸ Yakup Budak, Pamukova,1950, İlkokul mezunu, Pamukova İlçesinde ikamet etmekte, Fotoğrafçı.

Pamukova'nın nüfus gelişimini üç bölümde ele almak mümkündür. Birinci dönem, ilçe topraklarına ilk yerleşimin başladığı zaman ile Selçuklu Devletinin kuruluşu arasında geçen zamandır. İnsanlar bu dönemde yaka ve yaylaları yerleşim yeri olarak seçmişlerdir. İkinci dönem ise, Selçukluların yöreye hakim oluşu ile Cumhuriyetin kuruluşu arasında geçen zamandır. Bu dönemde insanlar düz ovaları yerleşim yeri olarak seçmişler, bugünkü köyler kurulmuştur. Ancak sivri sineğin çok olması nedeniyle çoğunlukla yaka boylarına ve yaylalara yerleşmişlerdir. Cumhuriyet döneminde ise, bataklıkların kurutulması ile yaylalardan ovalara inmiş, ekonominin, ulaşımın, asayişin düzelmesi ile nüfus merkezi yerlerde kat kat artmaya başlamıştır. Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda 500 civarında olan ilçe merkezinin nüfusu, ovada bataklıkların kurutulması, tarım alanlarının daha verimli hale gelmesi ve E 25 İstanbul-Eskişehir karayolunun açılması, Karadeniz ve diğer bölgelerden gelen göçler nedeniyle hızla çoğalmış ve bugünkü duruma ulaşmıştır. 1990 nüfus sayımına göre ilçenin nüfusu 21021' dir¹⁹.

İlçedeki eğitim durumuna göz atıldığında, okuma yazma oranının %95 olduğunu görmekteyiz. Halk eğitim merkezi tarafından düzenlenen okuma yazma kurslarına genellikle okuma yazma bilmeyen vatandaşlarımız ve askerler iştirak etmektedir. Okuma yazma kursları ihtiyaç halinde halk eğitim merkezinde ve mühimmat bölük komutanlığına düzenlenmektedir²⁰.

İlçeye bağlı 30 köyün hepsinde okul mevcuttur. Ancak, bazı köylerde öğrenci sayısının az oluşu dikkate alınarak eğitimde verimliliği artırmak ve kaliteyi yükseltmek amacıyla 1991-1992 eğitim-öğretim yılından itibaren taşınabilir sistemle öğrenciler ilçe merkezindeki okullara taşınmaktadır.

Pamukova ve çevresinin eğitim seviyesi bir hayli yüksektir. İlçede 18.y.y. da ilk mektep Rüştüye mektebi olarak açılmıştır. Bu okulla birlikte eğitim başlamış, Devlet Demir Yollarının açılmasıyla komşu illere ve bilhassa İstanbul'a gidiş-gelişlerin kolaylaşması nedeniyle eğitim gören öğrenci sayısı hızla çoğalmıştır.

¹⁹ w.w.w. Pamukova. 20m. com. tr.

²⁰ Pamukova İlçe Yıllığı, "İl Milli Eğitim Müdürlüğü"

İlçede Çok Programlı bir lise ki bünyesinde Elektrik bölümü,Muhasebe bölümü,İmam Hatip Lisesi bölümleri mevcuttur.Bunlardan başka 75.Yıl İlköğretim Okulu,Fatma hanım İlköğretim Okulu,Cumhuriyet İlköğretim Okulu gibi ilköğretim Okulları ile Halk Eğitim Merkezi faaliyette bulunmaktadır.Halk Eğitim Merkezi İlçenin öğrenci mevcudunun olduğu köylere yönelik halk eğitim kursları da faaliyetlerini sürdürmektedir²¹.

Pamukova yöresinde yapılan sosyal etkinliklere de değinmek gerekirse, Yeşillik günü(Ruz-i Hızır) günü anlamına gelen, kasım günlerinin sonu, yılın ortası sayılan Hıdrellezin 1. günü (6 Mayıs) ve daha sonraki günlerde verilen pilav yemeğinin yendiği Hıdrellez Pilavları gününü, her yıl 10-11-12 Eylül tarihlerinde yapılan Hayvan ve Emtianın satıldığı Panayır Şenliklerini. İlk defa 7 Eylül 1994 de Pamukova'nın ilçe oluşunun yıldönümü kutlamaları kapsamında yeralan soğan ve üzüm festivalini, 26 Haziran 1987 Tarihinde Çilekli (Katırözü) köyünde, köyün, köyde üretilen çileklerin tanıtılmasına yönelik ve kaliteli çilek üreticilerini teşvik gayesi ile tertiplenen çilek festivalini, Nuh Aleyhisselam'ın tufandan kurtulduğu gün gemide kalan bütün yiyecekleri birbirine karıştırarak yaptığı yemekten, ilham alınarak, Halk tarafından da en az yedi çeşit nimetin karıştırılıp pişirilerek dağıtıldığı günü yani Aşure gününü ki Muharrem ayının onuncu gününe rastlayan, Yunus Aleyhisselam'ın balık karnından çıktığı, İbrahim Peygamberin Nemrut'un attığı ateşte yanmadığı, Yakup Aleyhisselam'ın Hz. Yusuf'a kavuşup gözlerinin açıldığı, Eyüp Aleyhisselam'ın yaralarının iyileştiği, Hz İsa'nın doğduğu ve Yahudilerin elinden kurtularak göğe çıkarıldığı, Musa Aleyhisselam'ın Kızıldeniz'i yararak geçtiği, Firavun'un Kızıldeniz'de boğulduğu gündür²². Bir başka etkinlik ise ilki 1991 yılı Haziran ayında yapılan "Geleneksel Babam Sultan Hazretlerini anma günü" nü ki bu günün halk dilindeki adı Babam Sultan pilavıdır. Babam Sultan Hazretlerini anma günü programı, dini sohbet, vaazı nasihat, ilahiler ve Kur-an'ı Kerim Tilaveti ile başlayarak öğle namazından sonra verilen pilav ikramı ile sona erer. Muradiye Kültür Vakfı, Pamukova Babam Sultan Şubesi tarafından tertip edilen Babam Sultan Pilavı, İlçe, İl ve komşu illerden gelenlerin güne büyük rağbet göstermeleri neticesinde her sene tekrarlanarak geleneksel hale

²¹ Selami Yavuz, Pamukova,1962, Fakülte mezunu, Pamukova İlçesinde ikamet etmekte, Öğretmen.

²² Burhan Yavuz, Pamukova 1923, İlkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, Emekli.

getirilmiştir²³. Hüseyinli Köylüler günü ise, her yıl Ağustos ayının ikinci pazar günü İnönü Yaylası'nda yapılması kararlaştırılan ve ilki 11 Ağustos 1996 tarihinde yapılan özel gündür. Köyü tanıtmak, köyden ayrı olan insanların birbirleriyle kaynaşmasını temin etmek gayesi ile tertiplenen, Kuran-ı Kerim tilaveti, dini sohbet, pilav ikramı ve spor müsabakaları yapıldığı "Hüseyinli Köylüler Günü" tüm yöre halkına açık olan Hüseyinli Köylüler günü maddi imkansızlıklar ve gayesinden sapması gibi sebeplerden dolayı birkaç yıldır yapılamamaktadır²⁴.

Son olarak Kıranyurt Yayla Şenlikleri vardır ki, köyün önemli geçim kaynağı olan hayvanlarını otlatmak için, yaz aylarını serin ormanlarda ve yaylalarda geçiren Mesruriye'lilerin, kutladıkları, "Kıranyurt yaylası açılışı" şenlikleri adını verdikleri gündür. Gençlerin spor müsabakaları yaptığı güreşe meraklı olanların güreştikleri, Mesruriye'lilerin kendi aralarında düzenledikleri bu günün, başka gayesi de, değişik yerlerde oturan Mesruriye'li insanların, birbirleriyle tanışmaları ve kaynaşmalarını temin etmektedir²⁵.

Sağlık Kurumları açısından son yıllarda hamle yapan Pamukova ilçesi tam teşekküllü bir Devlet Hastanesine kavuşmuştur. Hemen hemen birkaç bölümü eksik olan devlet hastanesi Pamukova ilçesinin sağlık ihtiyacına cevap verecek niteliktedir. Bunun dışında merkezde ve birkaç büyük yerleşim biriminde sağlık ocakları mevcuttur. Ancak, hemen hemen 8-10 köyde ebe-hemşire bulunmakta olup, köy halkının sağlık problemleri ile yakından ilgilenmektedirler.

²³ Şahap Taşkın, Pamukova 1933, Yüksek okul, İzmir İlinde ikamet etmekte, Emekli Öğretmen.

²⁴ Yakup Budak, Pamukova 1950, , İlkokul mezunu, Pamukova'da ikamet etmekte, Fotoğrafçı.

²⁵ Alaaddin Ergül, Pamukova 1926, İlkokul mezunu, Pamukova'da ikamet etmekte, Çiftçi.

BİRİNCİ BÖLÜM

PAMUKOVA İLÇESİNDEKİ YAYGIN HALK İNANIŞLARI

A-DOĞUMLA İLGİLİ HALK İNANIŞLARI

Geçiş dönemlerinin ilk aşaması bilindiği gibi doğumdur. Her toplumda olduğu gibi, bizim toplumumuzda da çocuğa büyük değer verilir. Salt çocuk sahibi olmak için evlendiğini söyleyenler azımsanmayacak kadar çoktur. Evlendikten sonra çocuk sahip olmak erkek özellikle de kadın için aile kurumunu güçlendirdiği için olsa gerek çok önemlidir. Zaten toplumumuzda aile kurumunun temel işlevlerinden birisi de budur. Aile bireylerini mutluluğa boğan doğum, kadının toplumda saygınlığını artırır. Annelik mertebesine terfi eden kadın, erkeğinin gözüne girmiş, soyun devamını sağlamıştır. Doğumla ilgili gelenekler, inanışlar doğum öncesinden hatta evlilikle birlikte başlar. Düğünden sonra eve gelen gelinin kucağına hemen bir erkek çocuk vermek veya yatağında erkek çocuk yuvarlamak, kadının çocuk, hele de erkek çocuk, sahibi olması için uygulanan pratiklerdendir.

Doğumun kültürel boyutu etrafında dönen uygulamaların değişen toplum yapısına rağmen, geleneksel yapısını koruduğunu görmekteyiz. "Çocuk, ailede ocağı tütürür" sözü, toplumun çocuğa ilişkin değer yargılarının geçmişten günümüze değişmemişliğini açığa vurur. Nüfusunun kalabalıklığı oranında kendini güçlü sayan aile için, ekonomik zorluklara rağmen, her çocuğun "Allah rızkını verir" inancı pek de değişmemiştir²⁶.

"Doğum"un bir geçiş dönemi olduğunu daha önceden belirtmiştik. İnsanlar, özellikle "geçiş" dönemlerinde zararlı dış etkilerle ve doğa üstü kuvvetlerden gelen tehlikelerle karşı karşıya kaldıklarına inanmaktadırlar. Dolayısıyla bu tehlikelere karşı koymak için bir takım büyüsel ritlere, çarelere başvurma ihtiyacı duyarlar. Bu gibi uygulamaları doğumla ilgili inançlarda da görmek mümkündür. Bizde doğumla ilgili halk inanış ve uygulamaları konunun tüm olarak anlaşılabilmesi için doğum

²⁶ Sedat Veyis Örnek, *Türk Halk Bilimi*, Ankara 2000, s. 132

öncesi,doğum esnası ve doğum sonrası olmak üzere üç başlık altında incelemeyi uygun gördük.

1-Doğum Öncesi Halk İnanışları

Doğum hadisesi bilindiği gibi evlenmeyi takip eden aylar içinde gerçekleşecek olan bir durumdur. Bu sebeple evlenen çiftlere yakın akrabaları “Bebek geliyor mu?, Yolcu var mı?” diye sorular sorarak meraklı bir bekleyiş içinde olduklarını ortaya koyarlar. Özellikle dış görünüm itibarı ile kadının değişime uğradığı kabul edilen dördüncü aydan sonra kadında hala bir değişiklik yok ise veya hamile olmadığı anlaşılırsa toplum içinde “acaba kısır mı ?” diye dedi kodu başlar. Evlendikten hemen sonra çocuk sahibi olmayı düşünmeyenler, yapmış oldukları açıklamalar ile yanlış anlaşılmalara engel olmaya çalışırlar. Ancak böyle bir durum yoksa ve kadının hamile olmadığı anlaşılırsa, bu durumda yaygın olan halk inanışları veya tıbbi tedavi yöntemleri devreye girer.

a-Kısırlığın Giderilmesi İle İlgili Uygulamalar

Evlenip eş olan kadınla erkeğin bir de çocuk sahibi olması toplum tarafından beklenen bir durumdur. Bunun beklide evlilikteki ilk tedbiri yörede gelin kıza henüz baba evinden çıkmamışken yumurta yedirmektir. Bu uygulama gelinin hamile kalmasında her hangi bir problem çekmemesi içindir. Türkiye'nin hemen hemen her bölgesinde olduğu gibi ilçede de çocuk sahibi olarak değerini kanıtlayamayan kadın horlanır, kusurlu ve “ kısır, tutuk, zürriyetsiz, sonsuz, meyvesiz ağaç ” muamelesi görür. Yöredeki anlayışa göre kısırılık kadına özgüdür, erkeğin de kısır olabileceği düşünülmeyle suç hep kadında aranır. Bu nedenle, gebe kalmak isteyen kadın çocuk sahibi olabilmek adına çeşitli çareler aramak, önlemler almak zorundadır²⁷.

İlçe genelinde evlendikten belli bir müddet sonra hamile kalamayan kadınlar, dinsel, büyüsel bir yaklaşımla yatırları, türbeleri, yüce ağaçları, mukaddes pınarları ziyaret ederler ve halk hekimliğinden (kocakarı ilaçlarından) medet umarlar.

²⁷ Emine Yavuz, Pamukova,1943,İlkokul mezunu,Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte,Ev hanımı.

İlçede çocuk sahibi olmak amacıyla genelde ilçe merkezinde Pamukova'da bulunan Babam Sultan Türbesine, Taraklı' daki türbeye, Yalova ve İznik'teki türbe ve yatırlara gitmek, oralardan su ve toprak almak, ağaç ve çalılara bez bağlamak yaygın bir uygulamadır²⁸.

Yörede halk hekimliğine dayalı olarak kadınlar hamile kalabilmek için bel çektirmek, bele testi vurdurmak, yakı yakmak, buğusu yapılan otlara ve nesnelere oturmak, otlardan yapılan ilaçları yemek, içmek, vücudunun belli bir yerine sürmek gibi uygulamalara müracaat etmektedirler. Çocuğu olmayan kadını saman ve süt buğusuna oturtmak, yaygın olan geleneksel tedavi yöntemlerindedir. Ayrıca baharattan, kıyılmış etten, maydanozdan, süttten yapılmış ve pişirilmiş bir başka ilacın da kısırılığa iyi geldiği sanılmaktadır. Diğer bir çare olarak kadın kaynatılan ebeğümece ve ısırgan otu buğusuna oturtulur. Tedavi amacıyla, belini çektiren kadının aynı gün eşiyle birlikte olması gerektiği inancı yaygındır²⁹. Yukarıda belirttiğimiz dışında araştırma alanımızdaki yörede bulunan köylerde de çocuğu olmayan kadın hamile kalmak için kulaktan dolma bilgilerle bir takım pratikler uygulamaktadırlar. Bunlar arasında eski ve tecrübeli yaşlı ebelere gitmek, bele testi vurdurmak, ekmeğe kibrit dikilerek belin bardakla çektirilmesi, adetliyken bele tuz bağlamak, yumurtanın sarısının göz taşına bulanarak bele sürülmesi, sarımsağın dövülerek, tülbente bağlanıp ve rahme sıvanması, fesleğen otunun kaynatılıp içilmesi, kaburganın kaldırılması yer almaktadır³⁰. Ayrıca ilçede kadınların hamile kalabilmeleri için hocaya okutmak, muska takmak, adak adamak, kurşun döktürmek uygulamaları da görülmektedir³¹.

Kırsalda yaşayan yöre halkı, geleneklere bağlılıkları, ekonomik güçlerinin yetersizliği ve ayıp olduğu düşüncesiyle doktora, hastaneye gitmekten kaçınmaktadırlar. Ancak son zamanlarda yörede çocuk sahibi olmak için tıbbî tedavi yoluna gitmek de denenmeye başlanmıştır. Hele söz konusu erkek olunca bu çarelerin başında tıbbî yöntemler gelmektedir. Erkekler doktor kontrolünden sonra sonuç alamadığı takdirde

²⁸ Zeynep Karakaş, Pamukova, 1953, İlkokul mezunu, Pamukova İlçesinde ikamet etmekte, Ev hanımı.

²⁹ Hatice Ergül, Pamukova 1926, İlkokul mezunu, Pamukova İlçesinde ikamet etmekte, ev hanımı.

³⁰ Emine Çetin, Pamukova 1947, İlkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, Ev hanımı.

³¹ Türkan Taşkın, Pamukova, 1941, İlkokul mezunu, İzmir'de ikamet etmekte, Ev hanımı.

kocakarı ilaçlarına başvurmayı, ziyaret yerlerine, yatırlara, kaplıcalara, ılıcalara gitmeyi denemektedirler³².

Eğer erkeğin çocuğu olmuyorsa bu gün yüzüne vurulmaz. Kusurun erkekte olduğunun bilinmesi istenen bir durum değildir. Kadın, kusurun kocasında olduğunun bilinmesindense, kusurun kendisinde olduğunun sanılmasını tercih eder. Böylece kocasının erkeklik onurunu eşe, dosta, düşmana karşı korumaktadır. Köylerde çocuğu olmayan erkekler, kadınların aksine, hocaya gitmek yerine hekime gider. Zayıfsa, süt, yağ, bal, yumurta, fındık, fıstık, ceviz yedirilir, beslenir. Erkek, küçükken menenjit, kabakulak, zatürre geçirdiyse, evvelce şiddetli olarak üşüttüyse bu yüzden çocuğu olmadığı düşünülür³³.

b-Hamilelik Dönemindeki Uygulamalar

Kadın hamilelik süresi içinde yaygın ifadeyle hamile, gebe diye adlandırılır ve çevresi tarafından oldukça yoğun bir ilgi görür. Çevresi kadını hamileliği boyunca hasta gibi kabul eder ve kadının da buna göre davranmasını ister. Bu durum da kadını gebeliği süresince bir takım kaçınmalara ya da bağlı bulunduğu kültürel ortamın geçerli saydığı işlemlere uymaya zorlar.

Çalışma yaptığımız yöredeki köylerde de anne adayları hamileliğini arkadaşlarına, kız kardeşlerine söyler. Kaynatasına, kaynına, hatta kaynanasına büyüklerden çekinildiği için söyleyemez. Kırsal bölgelerdeki çocuğu olacak kadın, yoğun köy işinin arasında kendine dikkat etmeye çalışır. Diğer bölgelerde hamile kadından ağır işler beklenmez. Hamile kadının rahminin açılıp düşük yapacağından korkulduğundan bir güğüm, bir örtü veya kilim bile kaldırması hoş karşılanmaz. Köylerde konuştuğumuz, özellikle, yaşlı kadınlar hamilelikte yatma, dinlenme bilmediklerini, bağda bahçede iş gücü peşinde olduklarını söylemektedirler. Yeni evli kadınlar ise köyle şehir arasında da olsa dinlenmeleri, kendilerine dikkat etmeleri gerektiğini bilmekteler. Yörede kadının hamile olduğunun belirtileri mide bulantısı, tikslenme, uyku hali, halsizlik ve adetten

³² Ayfer Yavuz, Pamukova, 1963, İlkokul mezunu, Pamukova'da ikamet etmekte, Ev hanımı.

³³ Rukiye Mert, Pamukova 1955, İlkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, Ev hanımı.

kesilmektir. Yörede hamile kadına gebe, yüklü, iki canlı, çocuk bekliyor, karnı burnunda denmektedir³⁴.

Hamilelik sırasında yemek için kadının canının vakitli vakitsiz bir şey istemesi haline aşerme denir. Halk arasında, aşerme hamileliğin önemli bir belirtisi sayılır. Deyimin aslı “aş yerme” olup, “yiyecek şeyden tikslenme” demektir. Yermek fiili “beğenmemek, kötölemek” anlamındadır. Deyim giderek anlam değiştirmiş ve “yüklü kadının kimi yiyecekleri canının çekmesi, onları tatmaktan kendini alamaması” demeğe gelmiştir³⁵. Yörede aşeren kadına “bozgunluk çekme” ismi verilir. Bozgunluk çeken kadın fırın önünden geçerken, kokar diye pişen ekmekten, pideden mutlaka tattırılır. Yörede gebeliğin bu döneminde kadına istediği ne kadar imkansız da olsa, yedirilmeye dikkat edilir. Aksi takdirde, çocuğun düşmesi, sakat, kusurlu doğması gibi, anada ve doğacak çocukta zararlı etkilerin meydana geleceğine inanılır. Hamile kadın, bozgunlukta canının istediği bir yiyeceği yiyemezse, elinin tabanını mutlaka yalamalıdır. Bu uygulama ile kadının doğacak çocuğa gelebilecek tehlikeyi önlemiş olur³⁶.

Aşermek hamile kadın için zor bir durumdur. Eskiden gelinler canlarının istediğini söyleyemezlermiş. Kaynata, kaynana, varsa kayın önünde, “onu isterim, bunu isterim” demek ayıp sayılmaktaymış. Ancak eşlerine canlarının istediğini söyleyerek yerine getirilmesini istemekteymişler³⁷.

Yörede hamile kadının birtakım kaçındıkları uygulamalar vardır. Çünkü çocuk anne karnındayken annenin bazı davranışlarının çocuğu olumlu ya da olumsuz etkilediğine inanılmaktadır. Bu sebeple kötü huylular kınanmaz, leke yapan şeyleri (kahve, ciğer, karadut) vücuduna sürmez, gül koklamaz, sakatlara gülmez; sinirli olunmaz; iyi huylularla görüşülür, anne kocasını çok severse çocuk ona, erkek karısını çok severse çocuk anneye benzer inancı yaygındır³⁸.

³⁴ Zeynep Karakaş, Pamukova 1953, İlkokul mezunu, Pamukova’da ikamet etmekte, Ev hanımı.

³⁵ Emine Çetin, Pamukova, 1947, İlkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, Ev hanımı.

³⁶ Nurgül Alp, Pamukova, 1938, İlkokul mezunu, Sakarya’da ikamet etmekte, Ev hanımı.

³⁷ Rukiye Mert, Pamukova, 1955, İlkokul mezunu, Pamukova’da ikamet etmekte, Ev hanımı.

³⁸ Türkan Taşkın, Pamukova, 1941, İlkokul mezunu, İzmir’de ikamet etmekte, Ev Hanımı .

Ayrıca çalıştığımız yörede gebe kadın çocuğunun güzel olması için bazı pratikler uygular. Anne çocuğun kendisine benzemesini isterse aynaya, güzel olması için güzele, çocuğun gözleri mavi olsun diye denize bakar, çocuğun kara gözlü olması için zeytin yer. Yörede halk arasında anne sarımsak yerse çocuğun beyaz olacağı, ayva ve yumurta yerse gamzeli olacağı inancı yaygındır. Ayrıca bebek annenin karnında oynadığında anne aya bakarsa, çocuğun ay gibi güzel olacağı ve annenin en çok kime bakarsa, çocuğun ona benzeyeceğine inanılmaktadır. Dolayısıyla çocuk doğduğunda kime benziyorsa annenin o kişiyi çok sevdiğine hükmüne varılır. Hamile kadın "Allah'ım bana iyi huylu, hayırlı evlat ver." diye dua eder³⁹.

Hamile kadının vücudunun şekli, canının çektiği yiyecekler, tavır ve davranışları doğacak çocuğun cinsiyetini belirlemede bir çeşit kod kabul edilmiştir. Annenin kalçası büyükse kız, değilse erkek olacağı anlaşılmakta, annenin karnı sivriyse erkek, yassı ise kız olacağı tahmin edilmektedir. Hamile kadın güzelleşmemişse bebeğin cinsiyeti kızdır. Annenin hamilelikte yüzü çillendi mi çocuğun kız olacağına inanılır. Kız annenin güzelliğini alır. Annenin bir önceki hamileliğinde, çocuğunun göbeği uzun ve esnek olursa ardından kız olacağı düşünülmektedir. Anne, bozgunlukta çok acı yerse köylerde "ye ekşiyi doğur Ayşe'yi" diyerek, doğacak bebeğin kız olacağına inanmaktadır. Tatlı canı çekerse doğacak çocuğun cinsiyetinin erkek olacağına inanılır. Anne hamileliğinin ikinci ayında bebeğin hareketlerini hissediyorsa, erkek; dördüncü aydan sonra hissediyorsa kız doğuracağına inanılmaktadır. Köylülere göre erkek çocuk "erken uyanır", kızlar ise "geç uyanmaktadır" anlayışı hakimdir⁴⁰.

Köylerde, doğacak çocuğun cinsiyeti için "ne istiyorsan doğurana kadar devam edeceksin" düşüncesinin yanında, "Allah ne verirse o olur, Allah'ın işine karışılmaz", "Allah elini ayağını düz versin kız versin" düşüncesi de hemen herkesçe de kabul edilmektedir.

Türk toplumunda erkek çocuğa düşkünlük bir başkadır. Bu yüzden doğan çocuğun erkek olması aileleri çok sevindirir. Uzun süre çocuğu olmayan aileler için

³⁹ Zeynep Karakaş, Pamukova, 1953, İlkokul mezunu, Pamukova ilçesinde ikamet etmekte, Ev hanımı.
⁴⁰ Nurgül Alp, Pamukova, 1938, İlkokul mezunu, Sakarya İlinde ikamet etmekte, Ev Hanımı .

cinsi ne olursa olsun bir çocuk sahibi olmak ya da aynı cins çocuklardan sonra farklı cinsten bir çocuğu arzu etmek ve bu çocuğa, hele de erkekse, sahip olmak kutlamalar yapmayı gerektiren bir durumdur.

2-Doğum ve Doğum Sonrası Halk İnanışları

Pamukova ve yöresindeki halk inanışlarından olan doğum sonrası halk inanışlarının daha iyi anlaşılabilmesi bakımından bu konuyu iki alt başlık halinde incelemeyi uygun bulduk.

a-Doğum Esnasındaki Halk İnanışları

Köylerde doğumu evvelden yaşlı kadınlar, diplomasız köy ebeleri yaptırmaktadır. Köydeki yaşlı kadınlar "biz hastane, doktor bilmezdik, orak biçer, akşama gelir çocuk doğururduk." demektedirler. Köylerdeki yaşlı ve bu konuda tecrübe kazanmış bayanlar doktor bilmeyen köy kadınlarının imdadına koşarlar. Doğum yapacak kadının sancıları geldiği zaman doğum odasına götürülmekte, odaya gelinin en yakınları, annesi, bacısı, yoksa komşusu alınmaktadır. Erkekler doğuma asla alınmadığı gibi zorunlu değilse kayınvalide de alınmamaktadır. Odada ebeden başka iki üç kişinin bulunması yeterlidir. Doğumun güç olmaması, anne ve çocuk adına sağlıklı bitmesi için bir takım pratiklere başvurulur. Bunlardan bazıları şunlardır: Hamile kadın doğum güç olmasın diye iki avlunun arasından geçmez. Doğum güç olur, göbek kordonu boynuna dolanır, göbeği kıvrık olacağı inancıyla hamile kadın erkek çamaşırının, ayakkabısının üstünden ve ağaçdan atlatılmaz. Hamile kadının işinin yarım kalacağı sanılarak, hiçbir giysisi başkaları tarafından giyilmez. Doğum kolay olsun diye hamile kadın su üstünden geçirilir. Böylece doğumun su gibi kolayca akacağına inanılır⁴¹. Eski evlerde ayrı odalar olmadığından doğum yapacak kadın tuvalet önüne, kapı aralıklarına götürülürmüş. Doğum sırasında bol sıcak su, çarşaf, leğen, sabun, jilet, makas, eldiven, ip kullanılmaktaymış⁴².

⁴¹ Mustafa Çetin, Pamukova, 1915, Okuryazar, Pamukova Fevziye Köyünde ikamet etmekte, Çiftçi.

⁴² Hatice Ergül, Pamukova, 1926, İlkokul mezunu, Pamukova'da ikamet etmekte, Ev Hanımı.

Doğal seyrinde devam eden bir doğumda, bazı güçlüklerde ise pratik çözümlerle halledilmektedir. Doğum güç olursa anne adayını ocağın terencesine sıkıca tutunur ve kendini aşağıya verir ya da annenin eline bir yere bağlanmış ip verilerek ondan güç alması ve rahat doğum yapması sağlanır. Ayrıca doğumun kolay olması için hamile kadın çarşafa konularak sağa, sola hızlı hızlı sallanır, karnı, sırtı ovulur. Çocuğun gelişine bağlı olarak doğum oturarak ve yatarak da yaptırılabilir⁴³. Doğum yaptıran köy ebelerine hediye olarak eskiden kına, sabun, çöme (çözme, köyde dokunan köy bezleri) verilmektedir. Eski köy ebeleri para istemedikleri, “gönlünden ne koparsa”... dedikleri için elde bulunanlardan hediye verilirken, günümüzde artık ebelere ve doğumu yaptıranlara para verilmektedir. Ayrıca babaya müjdeyi veren kadına da havlu, mendil gibi hediyeler verilir⁴⁴.

Yukarıda belirttiğimiz köydeki doğum sırasında, bebeğin ters, eşin parça parça gelmesi ve kanama olması gibi durumlarda anne hemen hastaneye gönderilmektedir. Günümüzde ise köyde doğum hadisesine nadir olarak rastlanmaktadır. Köyde yaşayanlar doğum için ya ilçeye yada il merkezine gitmektedirler.

Hemen her toplumda çocuk, özellikle ilk çocuk, geldiği çevreye, başta ailesine büyük bir mutluluk getirir. Aylar süren hazırlıklar sona ermiş, çocuk “hayırlısıyla” doğmuş, anne de “kurtulmuş” tür. Çocuk, anne babanın ilk çocuğu, ailenin ilk torunuysa yapılan hazırlıklar, doğuma yüklenen anlam daha bir farklıdır.

İlk çocuk büyük bir heyecanla beklenmekte ve bebeğin ihtiyacı olan hazırlıklar zevkle yapılmaktadır. Her iki aile de bu hazırlıkta üstlerine düşeni yapmaktadır. En çok da anne hazırlık yapar. Doğuma hazırlık, zenginlikle fakirlikle, görgü ve bilgiyle ilgili olduğu için hazırlıklar her dönemde ve her yerde değişik değişik olmaktadır. Doğacak çocuğun cinsiyetine göre köylerde farklı hazırlıklar yapılmaktadır. Erkek çocuk için süse çok kaçılmaz. Mavi renk tercih edilir. Kızların eşyaları cicili bicili, oyalı olur⁴⁵.

Yeni doğan bebek, baba, anneanne, babaanne, dedeler gibi evde kim varsa onun eline verilir. Yeni doğan bebek, besmele çekilerek ele alınır, üç ihlas bir fatiha okunur.

⁴³ Rukiye Mert, Pamukova 1955, İlkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte Ev hanımı.

⁴⁴ Emine Çetin, Pamukova 1947, ilkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, ev hanımı.

⁴⁵ Emine Çetin, Pamukova, 1947, İlkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, Ev Hanımı.

Bahtı açık olması, şanslı olması için dua edilir. Bebeğe ilk takısı takılır. Aile büyükleri karınca kararınca genellikle altın takmaktadırlar⁴⁶.

b-Doğum Sonrası Halk İnanışları

Doğum sonrası halk inanışlarının daha iyi anlaşılabilmesi açısından doğum sonrası çocukla ilgili ve anne ile ilgili olmak üzere iki başlık altında incelenmesini uygun bulduk.

1-Çocukla İlgili Halk İnanışları

Çocuğun dünyaya gelişiyle birlikte yapılan ilk işlem göbeğini kesmektir. Göbeğin kesilmesi, anne ile çocuk arasındaki fiziksel bağı bitirir. Doğumdan sonra gelen "son"a eş, çocuğun eşi denmektedir. Bu yüzden çocuğun göbeği ve eşiyle ilgili uygulamalar söz konusudur. Göbekte ilgili uygulamaların deyimlerimize, ata sözlerimize yansıdığını da görmekteyiz. Birbirinden hiç ayrılmayan, her işi birlikte yapanlara "göbeği beraber kesilmiş", başarmak için çok uğraşıp, birçok güçlüğü yenmek zorunda kalanlara "göbeği çatlak", evde oturmayıp hep gezenlere "göbeği sokakta kesilmiş" denildiğini hepimiz biliyoruz.

Çocuk doğar doğmaz yapılan bir başka işlem çocuğa göbek adını vermektir. Doğumdan az sonra ölebileceği düşünülerek adsız kalmaması için göbek adının geciktirilmeden verilmesi halk arasında dini bir vecibe olarak görülmektedir. Yörede, çocuğun göbek adının göbeği kesen kimse tarafından verilmesi çok yaygın bir uygulamadır⁴⁷.

Çalışma yaptığımız Pamukova yöresinde doğumdan sonra göbek kordonu jiletle, makasla kesilerek ipe bağlanmakta ve bebek yıkanmaktadır. Göbek kordonu kısa kesilince "kan yakın gelir" düşüncesiyle dört beş parmak uzun kesmenin daha sağlıklı olduğu düşüncesi hakimdir⁴⁸.

⁴⁶ Zeynep Karakaş, Pamukova, 1953, İlkokul mezunu, Pamukova ilçesinde ikamet etmekte, Ev Hanımı.

⁴⁷ Mehmet Çetin, Pamukova 1943, İlkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, Çiftçi.

⁴⁸ Rukiye Mert, Pamukova, 1955, İlkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, Ev hanımı.

Yörede çocuğun göbeği düşünce toprağa gömülmesi yaygın olan uygulamalar arasındadır. Halk arasında çocuğun göbeğinin gömüldüğü yer ile çocuğun ilerde sahip olacağı meslek veya huyu arasında bağlantı kurulmaktadır. Bu nedenle erkek çocuğun göbeği, okuyup adam olması için okul bahçesine, dinine bağlı veya din adamı olması için cami avlusuna gömülür. Usta olması istenirse göbek bağı keserin sapına bağlanıp toprağa gömülür. Kız çocuğunun göbeği ise genelde evine bağlı olması için evin bahçesine gömülür⁴⁹.

Yeni doğan çocuğa ad verme, doğumdan sonra çocuğun anne babayla, ailedeki diğer bireylerle, onu bekleyen toplumsal çevreyle iletişimini kuran, ilişkilerini düzenleyen âdetlerden, törenlerden, pratiklerden bir tanesidir Çocuğa verilecek adı seçme hakkı yörede ailenin büyükbaba, büyükanne, dede, babaanne gibi büyüklerine aittir. Aile büyükleri yoksa anne ve baba çocuklarının adını seçerler. Çocuğun cinsiyetine göre ad verme annenin veya babanın görevi olabilir. Çocuk erkekse, genellikle baba; kızsa, anne çocuğa ad vermektedir.. Yörede ad verme konusunda eski geleneklerin birçoğunu korumakla beraber, dini motiflerin etkisinin altında kaldığı da bilinen bir gerçektir. Doğumun ilk cuması, namazdan çıkıldıktan sonra yapılabildiği gibi genelde sabah namazından sonra çocuğun dedesi, babası, hısım ve komşuları arasından seçilen okur-yazar biri tarafından verilir. Ad verecek olan kişi önce abdest alır, çocuk yüzü örtülü ve kundaklı olarak bu kişinin kucağına verilir. Bu kişi çocuğu, başı sağ tarafa ve yüzü kibleye (güneye) dönük olarak kucağına alır ve kendisi de kibleye karşı yönelerek sağ kulağına ezan okur; soluna da kamet getirir, bu suretle çocuğun adını koyar(Bkz. Ek-3). Bu ad çocuğun nüfusa kaydedilecek ismidir. Ad koyma, basit bir olay olmadığından bazen küçük de olsa kutlamalar yapılmakta, mevlit okutulup, yemek verilmektedir⁵⁰.

Loğusa kadın ve çocuk doğumdan sonraki kırk gün içerisinde tehlikelere, kötü ruhlara maruz kalacağı inancı ve sağlığına zarar gelir düşüncesiyle yörede dışarı çıkması uygun bulunmaz. Kırk basması çocuğa musallat olmaması için bir takım uygulamalar mevcuttur. Bunun için, çocuk yalnız bırakılmaz. Yanına Kur'an-ı Kerim ve bıçak konur.Ayrıca yeni doğan çocuğa nazar değmemesi için nazarlık adı verilen nazar

⁴⁹ Mustafa Çetin, Pamukova, 1915 , Okuryazar, Pamukova Fevziye Köyünde ikamet etmekte, Çiftçi.

⁵⁰ Şahap Taşkın, Pamukova, 1933, Yüksek Okul, İzmir ilinde ikamet etmekte, Emekli.

boncuğu takılması çok yaygın bir uygulamadır. Çocuğun kıyafeti günde bir kaç kez değiştirilse bile,o nazar boncuğunun çocuğun üzerinde bulundurulmasına özen gösterilmektedir.

Doğum olayından kırk gün sonra çocuğu ve anneyi arıtmak, topluma katılmalarını sağlamak ve hastalıklardan, uğursuzluklardan korunmak için uygulanan pratiğe “kırklama” denmektedir. Yörede uygulanan bu adete , “kırk çıkarma”,“kırk uçurma” adı verilmektedir.

Çalışmalarımızı yaptığımız Pamukova’da kırkıncı gün loğusalıktan çıkan kadının sağlığına kavuşmasının yanında temiz, pak olduğuna inanılır. İnsan temizliğinin temelinde su vardır. Kırklamadan sonra artık ananın da, çocuğun da dışarıdan gelen tehlikelerden aşırı etkilenme yetenekleri kalmamış demektir. Herkesin içine, herhangi özel bir uygulamaya gerek kalmadan katılabilirler.

Suyun bir hayat kaynağı olması, toplum tarafından mübarek kabul edilmesi ile birlikte kırklamada suyun gücünün yetmeyeceğine inanılır. Bu sebeple suyun gücünü artırmak gereklidir. Bu nedenledir ki, Yörede kırk suyuna güçlülük ve sıhhat vereceğine inanılan taş, demir gibi maddeler, saflık ve temizliğin çocuk ahlakına manevi yapısına katkıda bulunması amacıyla gümüş, altın gibi parlak saf madenler, bolluk, zürriyet simgesi olan buğday, arpa, fındık, fasulye de bu amaçla kırk suyuna konmaktadır. Bu su ile anne ve çocuk banyo yaptıktan sonra kırkı çıkmış olur⁵¹.

Yörede kırk uçurmak için anne ve çocuğun evden çıkması, bir başka eve ziyarete gitmesi, ziyaret edilen evden çocuğa bir hediye verilmesi yaygın bir uygulamadır. Bunun için genelde sevilen bir tanıdığın evine gidilir. Gidilen evde çocuğa yumurta, ekmek, okusun diye kağıt parçası, yeni mendilin içine şeker, tuz konularak verilir. Çocuğa yakınlarından takı takanlar olabilir. Anne ve çocuğa bir şey verilmezse gidilen evdeki yatakları yorganları farenin yiyeceğine inanılır⁵².

⁵¹ Türkan Taşkın, Pamukova 1941, İlkokul mezunu, İzmir’de ikamet etmekte, Ev Hanımı.

⁵² Aynur Taşkın, Pamukova, 1961, İlkokul mezunu, Elazığ’da ikamet etmekte, Ev Hanımı.

Yörede çocuğun gelişimini takip eden aylarda çıkan ilk dişi, saçının ve tırnağının ilk defa kesilmesi ile ilgili bazı uygulama ve inançlar mevcuttur. Saçı uzayan çocuk ilk defa berbere götürülüp saç kesildikten sonra bu saçın ağırlığı kadar altın değerinde fakirlere yardım edilir. İlk tırnağı kesilmeden önce çocuğun eliyle babasının cebinden para alması sağlanır. Böylece çocuğun ileriki yaşlarda hırsız olması engelleneceğine inanılmaktadır. Dişi ilk çıktığında ise “diş buğdayı” adı verilen ve yakın akrabalarla paylaşılan bir çeşit davetli eğlence düzenlenir. Kaynatılan bulgur kabukları ayrıldıktan sonra eve gelen misafirlere şekerlenerek ikram edilir. Böylece çocuğun dişlerinin sağlıklı olacağına inanılır. Bu olay esnasında çocuğun önüne, kalem, tarak ve para konur ve çocuğun bu nesnelere birisini alması beklenir. Çocuk tarağı alırsa güzelliğe düşkün olacağına, parayı alırsa paraya düşkün, kalemi alırsa okumaya düşkün olacağına kanaat edilir⁵³.

Pamukova ilçesinde çocuklarla ilgili olan bir uygulama da sünnet hadisesidir. Bu genellikle ilköğretim döneminde yapılan bir uygulamadır. Sünnet törenleri genellikle okullar kapandığında veya açılacağı sırada, sıcakların çok olmadığı aylarda yaptırılır. Sünnet günü olarak uzakta olan yakınların gelebilmesi için cumartesi, pazar seçilmektedir. Sünnet düğünlerinin şekli, ailelerin sosyal yapısına ve maddi durumlarına göre değişmektedir. Fakat genellikle yöredeki sünnet törenlerinin hemen hemen hepsinde sünnet yapılmadan önce bir gün önceki akşam kına eğlencesi düzenlenir, ailenin gücü ölçüsünde yemek verilir ve mevlid okutulur. Yapılan kına gecesinde kadınlar kendi aralarında tef, darbuka çalıp türküler, şarkılar söyler ve oynarlar. Eğlence bittikten sonra ışıklar söner tepsi içinde ortasında mumlar yanan kına gelir. Sünnet çocuğunun avuç içine, işaret ve baş parmaklarına kına yakılır, annesi, ablası veya teyzesi tarafından hazırlanmış özel mendillerle avucuna para konarak elleri sarılır. Kınası yakılmış ve hazırlanmıştır⁵⁴.

Yörede sünnet erkek çocuğunun ilk mürüvveti olarak değerlendirildiği için sünnet olacak çocuğa özel bir sünnet giysisi giydirilmektedir. Bu elbise uzun beyaz gömlek, altına beyaz pantolon, üstüne pelerin, maşallah yazan şapka ve bir asadan oluşmaktadır.

⁵³ Şahap Taşkın, Pamukova, 1933, Yüksek Okul mezunu, İzmir’de ikamet etmekte, Emekli.

⁵⁴ Rukiye Mert, Pamukova, 1955, İlkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, Ev Hanımı.

Evlenme düğünlerinde olduğu gibi sünnet düğünlerinde de, yemekler hazırlanır, davetliler yemeğini yedikten sonra camide veya evde mevlüd-ü şerif okunarak düğüne başlanır. Eskiden sünnet çocuğu ata bindirilerek gezdirilmekteymiş(Bkz. Ek-4). Atla gezdirilen çocuk, atın dizginlerini tutan çok yakın akrabasına(Bkz. Ek5), (dayı,amca) "bırak dizginleri ben tutayım" diyerek, büyüdüğünü ispatlamaya çalışmış. Günümüzde ata binme uygulaması nadiren görülmekte, sünnet çocukları genellikle araba ile gezdirilmektedir. Sıra attan veya arabadan inmeye geldiğinde çocuk "İnmem" diye direnir. Hatta bazı büyükleri "inme" derler. Çocuk, evi, traktörü, taksiyi veya ailece değerli olan her hangi bir şeyi sünnet hediyesi olarak ister, kabul edildiğinde vasıttan iner. Bu esnada çocuk annesinin serptiği şeker ve para şıkırtıları ve silah sesleri arasında genellikle dayısının kucağında, sünnet olacağı odaya kadar götürülür. Yörede kirvelik uygulaması mevcut değildir. İlçede sünnetlerde çocuğu genellikle amca veya dayısı tutar. Tekbir sesleri ile çocuk sünnet edilir⁵⁵.

Çocuk sünnet ettirildikten sonra, geçmiş olsun demeye gelenleri sünnet yatağında karşılar(Bkz. Ek-7). Sünnet töreninin sünnet çocuğu için en önemli ve eğlenceli yanı kendine gelen hediyelerdir. Hediyeler arasında gelenlerin yakınlık derecesine göre altın, para, saat, oyuncak, havlu gibi eşyalar yer alır(Bkz. Ek-8)⁵⁶.

2-Kadınla İlgili Halk İnanışları

Pamukova yöresinde, diğer bölgelerde de olduğu gibi doğum yapan kadına loğusa adı verilir. Loğusalık, kadının doğumundan kırkıncı gününe kadar geçen zamanki durumuna verilen addır.

Çocuğun doğumundan itibaren ilk kırk gün anne ve çocuğun sağlığı için önemli bir süredir. Doğum yapan kadın kırk gün boyunca yatmasa da yemesine, içmesine, dinlenmesine dikkat eder. "Loğusanın mezarı kırk gün açıktır", inancıyla aile, çevredekiler onun bakımını üstlenirler. Doğumun kolay ya da zor oluşu, kadının fiziksel

⁵⁵ Mustafa Çetin, Pamukova, 1915, okuryazar, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, Çiftçi.

⁵⁶ Erol Yavuz, Pamukova 1945, İlkokul Mezunu, Pamukova Fevziye Köyünde ikamet etmekte, Esnaf.

yapısı, ekonomik durum, geleneksel yapı doğum yapan kadının yatakta kalma süresini belirlemektedir. Bu süre genellikle üç-beş gün, bir hafta on gün gibi değişebilir. Ancak loğusa, inançlar ve sağlık gereği kırk gün evden dışarı pek çıkarılmaz, bu süre içinde geleneksel bir takım pratiklere tâbi olur. Bunları şöyle sıralamak mümkündür; Loğusa kadın zorunlu değilse kırk gün evden çıkmaz. Annenin, kırk gün abdest alamadığı için, kirli olduğuna, bu yüzden cin çarpacağına, kendine perilerin uğrayacağına inanılır. Annenin üzülmemesine, kafasına bir şey takmamasına dikkat edilir⁵⁷. Anneye, hem kendine gelsin, hem ağzı tatlansın, sütü bol olsun diye sıcak şerbet verilmektedir⁵⁸. Alkarasından korunmak için loğusa kadına loğusalığı boyunca al yazma bağlanır. Odasında ise Kur'an-ı Kerim bulundurulur. İki loğusa kadın aynı anda aynı odada bulunmazlar. Kırkı çıkmayan iki çocuk biraraya getirilmez. Alkarası olmalarından çekinilir.

Ayrıca doğum sonrası emzikli kadınlara özel itina gösterilir. Beslenmelerine dikkat edilir. Bir kimseyi bir şey yer içerken görürse, sütünün çekileceği, göğsünün şişeceği inancıyla, ona da ikram edilir. Arzu ettiği yiyecekleri yemesi sağlanarak, sütünün bol olması temin edilmeye çalışılır.

B-EVLENME İLE İLGİLİ YAYGIN HALK İNANIŞLARI

İnsan hayatındaki geçiş dönemlerinden ikincisi evlenmedir. Kadına ve erkeğe yeni bir rol kazandıran evlilik, aynı zamanda aile olabilmenin ilk şartıdır. Evlilikle birlikte gelin ve damat artık eş, karı-koca ve anne-baba olmak için âdetleri yerine getirmişler, yakın çevreleri önünde birlikteliklerini meşru kılmışlardır. Artık yeni aileyle beraber, yeni akrabalık bağları da oluşmaya başlamıştır.

İslâm hukukunda evlilik ve aile müessesesine oldukça önemli bir yer verilmiştir. Hatta evlilik ve yeni bir aile teşekkül ettirmek ve bunu kolaylaştırmak dini bir vecibe telakki edilmiştir. Bu konuda Kuran-ı Kerim'de Nur suresi, Rum suresi, Nisa suresi gibi bir çok surede evliliği teşvik eden ayet-i kerimeler vardır. Hazret-i Peygamber'in hadislerinde de evliliği teşvik eden bir çok açıklamalara yer verilmiştir. Yukarıda ayet

⁵⁷ Zeynep Karakaş, Pamukova, 1953, İlkokul mezunu, Pamukova ilçesinde ikamet etmekte, Ev hanımı.

⁵⁸ Türkan Taşkın, Pamukova, 1941, İlkokul mezunu, İzmir'de ikamet etmekte, Ev Hanımı.

ve hadislerdeki dini kurallara uyulmakla birlikte Türk toplumunda gerçekleştirilen evlenme olayı, özellikle tören, töre, adet, gelenek ve görenek bakımından zengin bir tablo çizmektedir. Toplumun evlenip aile olmada uyguladığı kurallar genellikle töreler, gelenekler ve adetler etrafında kümelenmektedir.

1-Evlenme Öncesi Halk İnanışları

Yörede buluğa eren her kız ve erkek için evlenme çağının geldiği düşünülmektedir. Kızın da, erkeğin de bu dönemde davranışları değişir. Gençlere karşı ailenin davranışlarında da değişme olmaktadır. Eskiden köylerde, 13-14 yaşlarına gelmiş bir kız ile 16-17 yaşlarına gelmiş bir erkeğe evlenebilir gözüyle bakılmaktayken, günümüzde artık askerden gelen erkek için evlenme söz konusu olmaktadır. Erkek, evlenebilmesi için ailesinin ve çevresinin ondan beklentilerine cevap verebilmeli, aileye ekonomik katkıda bulunmalı, tarlası ve toprağı azsa, şehir yerde bir iş bularak, köylünün deyimiyle “bir baltaya sap olmalı”dır. Yörede artık gençler arasında okumak, şehre gidip bir iş sahibi olmak, eline parasını almak düşüncesi yaygınlık kazanmaktadır. Buna bağlı olarak da evlilik yaşı değişmektedir. Buna rağmen köylerde “erken kalkan yol alır, erken evlenen döl alır” düşüncesi küçük yaştaki evlilikleri onaylar niteliktedir⁵⁹.

Yörede önünde büyüğü olan kız ve erkekler evlenememekte, evlilikte bir sıra gözetilmektedir. Küçük kız kardeşin evlenebilmesi için ağabey ve ablalarının rıza göstermesi gerekmektedir. Tespit ettiğimiz bir başka nokta ise, evlenme çağına gelen bir kızın yaşça kendinden küçük bir erkekle evlendirilmemesidir. Tüm yörede, kızdan küçük bir erkeğin eş olarak seçilmesi söz konusu değildir⁶⁰.

Evlilik çağı gelen kız ve erkek, evlenme isteğini ailesine doğrudan söyleyememektedir⁶¹. Bu durumu gerek erkek gerekse kız çeşitli olaylarla ve hareketlerle anlatır. Kızların bunu belirtmek amacıyla içine kapanık davranışlarda bulunması, erkeklerin ise asabi tavırlar göstermesi, ağzına kadar dolu su bardağını dökmeden getirmesi, eşiğe ayakkabı çakması, pilava kaşık saplaması ve babasının ayakkabısına su doldurması gibi hareketler yörede en meşhur olan adetlerdir yörede

⁵⁹ Türkan Taşkın, Pamukova, 1941, İlkokul mezunu, İzmir’de ikamet etmekte, Ev hanımı.

⁶⁰ Rukiye Mert, Pamukova, 1955, İlkokul mezunu, Fevziye köyünde ikamet etmekte, Ev hanımı.

⁶¹ Selami Yavuz, Pamukova, 1962, Yüksekokul mezunu, Pamukova’da ikamet etmekte, Öğretmen.

yaygın davranış modelleridir. Bununla birlikte erkeklerin sık sık traş olmaları, ayna karşısından ayrılmamaları, kızların ise bulaşıkları sert hareketlerle yıkamaları evlenme isteklerinin sözsüz anlatımlarının birer ifadesidir⁶². Ancak günümüzde gençler eskiye nazaran anne ve babaları ile bu konuları daha açıklıkla konuşabilmekte, kararı birlikte verebilmektedir⁶³.

a-Kız İsteme

Pamukova ve yöresinde erkek ailesi, oğullarıda yukarıda belirttiğimiz davranışları gözlemlediklerinde oğullarının da eğilimlerini göz önünde tutarak, kız bakmaya, kız aramaya girişmektedir. Bu girişimde akraba ve komşuların, tanıdıkların tavsiyelerine dikkat edilmekte, böylece evlenme işine hız kazandırılmaktadır. Evlenecek erkeğin, evleneceği kızı seçmiş olması söz konusuysa ve aile de bu seçimi onaylıyorsa görücülüğün kız bakma aşaması aşılmış demektir. Yoksa, eşten, dosttan öğrenilerek, işine, becerisine bakılarak ve ailesine itibar edilerek istenmeye değer bulunan kızın evine haber gönderilip “görücü” gidilebilmektedir. Kız ailesine haber verilerek, erkek ailesinin evlilik niyetini dile getireceği bu ziyarete köylerde görücü gitme, dünür gitme, dünürücü gitme, kız isteme denilmektedir⁶⁴.

Köylerde görücü gitmek, kız istemeye eş değer tutulmaktadır. Görücülükte seçen taraf olan erkek ailesinin niyeti açıktır. Ancak kız ailesi de tavır ve sözleriyle olumlu ya da olumsuz niyetini açıkça ortaya koyar. Bu ilk görüşmede işin akıbeti belli olmaktadır. Kız tarafının niyeti olumluysa; “kısmetse, hayırlıysa olur, buyurun yine gelin”, gibi sözler sarf edilip güler yüzle karşılanırlarken, cevap eğer olumsuzsa “kısmetinizi başka yerde arayın” denilmekte, gelen dünürçülerin ayakkabılarını çevirmemekle bu durumu onlara anlatmaya çalışmaktadır. Ayrıca dünürçülerini istemeyen bir kız, elti ve görümce adayıyla köydeki bir düğünde, kınada karşılaştığında onların oyuna kaldırma tekliflerini kabul etmez. Dünürçüler iki metre basmayı veya tülbendi gelin adayının boynuna dolamaya çalışırlar. Kız boynuna bunları dolatırmaz. Bu tepkisiyle gönülsüzlüğünü sergilemek ister. Gelin adayının basma veya tülbendi taktırması, oyuna kalkma teklifini kabul etmesi halinde dünürçüleri istediği, kabul ettiği anlamı çıkmaktadır. Böylece

⁶² Yakup Budak, Pamukova, 1950, İlkokul mezunu, Pamukova’da ikamet etmekte, Fotoğrafçı.

⁶³ Ahmet Karakaş, Pamukova, 1948, Lise mezunu, Pamukova’da ikamet etmekte, İmam Hatip.

⁶⁴ Alaaddin Ergül, Pamukova, 1926, İlkokul mezunu, Pamukova’da ikamet etmekte, Çiftçi.

takma takılan kız, erkek aileleri bakmış, seçmiş, kız da kararını o doğrultuda vermiş demektir⁶⁵. Olumsuz bir durumda oğlan tarafı arka arkaya üç defadan fazla kız istemeye gidilmez. Şayet kız tarafının cevabı olumlu ise, hediyeler hazırlanarak bir müddet sonra söz kesme yapılır⁶⁶. Görücü usulü evliliklerde, kız evi istek ve takıyı dile getirilmesinde kızdan çok daha fazla söz sahibi olabilmektedirler⁶⁷.

Kız istemeye, erkek tarafı aile büyükleriyle ve kız tarafına nazı geçen biriyle gitmektedir. Kız arama, bulma, beğenme sırasında nasıl kadınlar ön plandaysa, “dünür gitme” olayında ise erkekler ön plandadır. Kız evine varıldığında oturulmaz hemen kız istenmemektedir. Sohbetler edilip ikramlar edildikten sonra kız istemenin klasik söz kalıbı: “Allah’ın emri, Peygamberin (S.A.V.) kavliyle, kızınız’yı, oğlumuz’e istiyoruz” sözü grubun en yaşlı ve itibarlı olanı tarafından mutlaka söylenmektedir. Burada, evliliğin Allah tarafından istenen, Peygamber tarafından da teşvik edilen bir olay olduğu vurgulanmakta, böylece bu işin hayırlı olarak gelişeceğine inanılmaktadır⁶⁸.

Yörede genellikle aileler evlendirecekleri kızlarına oğlanı isteyip istemediğini sorarlar. Kız istekli ise anne-baba rıza ile kız verilir. Kız oğlanı ister de, anne-baba karşı çıkarsa ki çok nadir olarak görülen bir olaydır, bu durumda kız kaçırma olaylarına rastlanır. Kaçarak gerçekleştirilen evlilikte tarafların dargınlığı, genel olarak ilk bebeğin doğması, kızın ailesinin kızlarını affetmesiyle sona ermektedir⁶⁹.

b-Söz Kesme-Nişan

Pamukova’ da kız isteme gerçekleşip, olumlu cevap alan erkek ailesi, söz kesme için kız ailesiyle gün kararlaştırmaktadır. Dünürücü gitme ile söz kesme arası genellikle uzun tutulmamaktadır. İki, üç akşam en geç bir hafta sonra söz kesmeye gidilir. Hatta kız istemeye gidildiğinde de söz kesildiği, yüzüklerin takıldığı olmaktadır. Köylerde, söz kesmeye küçük nişan denmektedir⁷⁰.

⁶⁵ Türkan Taşkın, Pamukova, 1941, İlkokul mezunu, İzmir’de ikamet etmekte, Ev hanımı.

⁶⁶ Mustafa Çetin, Pamukova, 1915, Okuryazar, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, Çiftçi.

⁶⁷ Burhan Yavuz, Pamukova 1923, İlkokul mezunu, Pamukova Fevziye Köyünde ikamet etmekte, Emekli.

⁶⁸ Mehmet Çetin, Pamukova, 1943, ilkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, Çiftçi.

⁶⁹ Nurgül Alp, Pamukova, 1938, İlkokul mezunu, Sakarya’da ikamet etmekte, Evhanımı.

⁷⁰ Türkan Taşkın, Pamukova, 1941, İlkokul mezunu, İzmir’de ikamet etmekte, ev hanımı.

Erkek tarafı söz kesimine kalabalık bir hısım akraba grubuyla gitmektedir. Kız tarafı da akrabalarını söz kesimine davet etmekte ve hazırlıklar yapmaktadır. Söz kesimde tatlı, börek, çörek, çay, kahve, meyve suyu ikram edilmektedir. Söz kesiminde özellikle yapılan bir şerbet içme töreni yoktur, ancak aralar tatlı olsun, tatlı tatlı geçinilsin diye tatlı yiyecekler özellikle ikram edilir ve birlikte yenilir.

Her ne kadar iki aile söz kesme aşamasında birbirleriyle samimiyet kuramamış olsalar da, gelin adayı ve arkadaşları samimiyet ifadesi olarak ilk şakaları damat adayına yaparlar. Damada tuzlu kahve veya tuzlu çay ikram edilir⁷¹. Bazı damatlar işi pişkinliğe vurarak “tuzu az olmuş biraz daha tuz katın” diyerek içeceği geriye gönderirler. Söz kesimi gelenekleri eskiden olduğu gibi bugün de devam etmektedir. Söz kesimde nişan ve düğün tarihleri de taraflarca konuşularak karara bağlanır.

Erkek ailesi söz kesmede kız ailesine eskiden iki-üç kuka (dantel ipliği), çember, tongullu peşkir, havlu, basma, çorap, krep (parlak) kumaş, şalvarlık, fırında yapılmış çörek, gözleme götürülmektedir ki buna “ söz bohçası” adı verilir. Sözde getirilen hediyeleri konu komşu söz sonrası bakmaya gelmektedir. Şimdilerde kuka, peşkir, çörek yerini çiçek ve çikolata almaktadır. Kız tarafı da kızın hazırladığı çevre (örtü), kırmızı kukadan para kesesi, yazma, tülbent, havlu gibi hediyeleri erkek tarafına vermektedir. Söz kesildiğinde kızın vereceği çevre hazır değilse, bir iki gün sonra hazırlanarak gönderilmektedir. Bu sembolik hediyelerle iki taraf “söz alındı-verildi” demek istemekte olup bu merasimin adına “yemeni-çevre değişimi” denilmektedir. Köylerde söz kesilirken, nişan takıldığı da olmaktadır. Erkek askerdeyken de söz kesilebilmektedir. Sözdən sonra nişan günü, yapılacak eşyalar, kıza takılacak takılar, ailelerce karşılıklı belirlenir⁷².

Pamukova yöresinde, sözle nişan arasında bir hafta, on beş gün, bir ay ara olabildiği gibi, bir, iki, üç yıl da olabilmektedir. Bu süre ailelerin nişana hazırlanabilmeleriyle ilgilidir. Nişan, düğüne en yakın aşama olduğu için, nişan hazırlığı, aynı zamanda düğün hazırlıklarının bir kısmını da halletmiş olmak demektir.

⁷¹ Rukiye Mert, Pamukova 1955, İlkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, Ev hanımı.

⁷² Mehmet Çetin, Pamukova, 1943, İlkokul Mezunu, Pamukova Fevziye’de ikamet etmekte, Çiftçi.

Nişan ağırlıklı olarak kız tarafının yaptığı bir hazırlıktır. Bu yüzden nişan tarihini kız tarafı belirlemektedir. Kız ailesinin hazırlıkları ekonomik sebeplerden dolayı uzayacaksa, erkek tarafı ihtiyaçların karşılanmasında kızın ailesine yardım etmektedir. Erkek, söz kesme töreninde bulunmaz, ama nişanda bulunur. Nişan töreni kız evince yapılmakta olup eskiden tüm köy davet edilmekteyken, günümüzde ise iki tarafın yakın akraba ve tanıdıkları arasında yapılmaya başlamıştır. Köylerde genellikle köy muhtarının da bulunduğu nişan töreninde, damat evi tarafından gelin adayına takılacak takıların muhtar tarafından tespiti yapılır. Damadın akrabaları ve yakın arkadaşları takılarını takarlar. Köylerde damat tarafından getirilen çay, kahve ve kuru yemiş cinsinden oluşan diğer hediyeler tüm davetlilere ikram edilir. Erkeklerin görevi sona ermiştir. Kız evinden çıkılırken ev çıkışına gelince, damadın babasının, yakın akrabalarının ve samimi olduğu arkadaşlarından bazılarının ayakkabıları saklanmıştır. Saklanan ayakkabıların bulunması için ayakkabıları saklayan kız evinin çocukları bahşişlerini alır ve ayakkabıları getirirler. Köy kadınları, kendi aralarında eğlenerek geline hediyelerini takarlar⁷³. İlçe merkezinde ve bazı köylerde ise nişan töreni erkek ve kadınların müştereken katıldığı merasimle yapılır. Nişanlı gençlerin yüzük kurdeleleri ağzı laf yapan ve makamca iyi mevkide olan kişilerce kesilir(Bkz. Ek-9). Eskiden olduğu gibi, şimdi de bazı gençler nişan kurdelelerinden kestikleri parçaları saklayarak nişanlanma sırasının kendilerine gelmesi dileğinde bulunurlar. Gelin ve damadın takıları davetliler huzurunda anons edilerek takılır⁷⁴. Takı merasiminden sonra erkekler kendi aralarında kadınlar da kendi aralarında eğlenirler. Nişan salonda yapılmış ise kadınlarla erkekler bir arada eğlenirler. Günümüzde nişan merasimlerini bazı aileler daha ziyade mevlitli olarak yaptığından, yapılan dini sohbet sonrası takıların takılmasıyla nişan töreni sona ermektedir⁷⁵.

Köylerde eskiden nişan hediyeleri nişan sinisine konulmakta, sini mumlarla süslenmekte, davullarla tüm köyde gezdirilmekteydi. Erkek ailesinin hazırladığı nişan sandığı ve nişan sinisini taşıyanlara, sinideki hediyeleri seren kızlara havlu, tülbent gibi armağanlar verilmekteydi. Erkek tarafının verdiği nişan bohçasında kıza alınan giyim eşyaları, pijama, iç çamaşırı, gecelik, tülbent, şalvar, ayakkabı, terlik, havlu, krep başörtü, yorgan yüzü, yastık kılıfı, çarşaf, yatak, yorgan, yastık için pamuk, yüzük,

⁷³ Emine Çetin, Pamukova 1947, ilkökul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, ev hanımı.

⁷⁴ Yakup Budak, Pamukova, 1950, ilkökul mezunu, Pamukova İlçesinde ikamet etmekte, Fotoğrafçı.

⁷⁵ Mustafa Çetin, Pamukova, 1915, Okuryazar, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, Çiftçi.

küpe, altın dizili kolye, pul ve boncuklarla süslenen kurdelelere küçük altın dizili gerdanlık yer almaktaydı ve nişan bohçasının zenginliği erkek tarafının ekonomik gücüyle ilgiliydi. Günümüzde artık nişan alışverişine çıkılmakta olduğundan ve bu alışverişte kızın çeyizinin çoğu alınmakta olduğundan günümüzde nişan bohçası uygulaması yapılmamaktadır⁷⁶.

Erkek tarafının verdiği nişan bohçasına karşılık kız tarafının verdiği nişan bohçasında, eskiden kız tarafının ekonomik durumuna göre, takım elbise, ayakkabı, traş takımı, saat gibi erkeğe her şey alınmaktaydı. Ayrıca kaynanaya, görümceye de takım, tülbent, krep başörtü örtme verilmekteydi. Günümüzde bu eşyalar yine alınmakta fakat bohçaya veya siniye konulup taraflara takdim edilmemektedir. Bununla birlikte alınan eşyalar kız evinde nişana gelenlerin görebilmesi için sergilenmektedir. Nişan bozulursa, genellikle hediyeler karşılıklı geri verilmektedir⁷⁷.

1-Düğünle İlgili Halk İnanışları

Yörede düğün merasimleri eski örf ve adetlere göre devam etmekle birlikte, ilçe merkezindeki düğünlerde bir takım değişiklikler göze çarpmaktadır. Köylerdeki düğünler genelde Cumartesi günü sabahleyin başlar ve iki gün devam eder.

a-Bayrak Dikme

Pamukova ve çevresindeki köylerde düğün, oğlan evinin kapısına bayrak dikilmesiyle başlamış olur. Köy gençliğinin toplanma yerinde saklı bulunan bayrak, gençlik başkanı adı verilen genç tarafından düğün sahibine getirilir. Karşılığında köy gençliğinin masraf ve harcamalarında kullanılmak üzere bahşiş alınır. Bayrak, basma ve tülbent gibi eşyalarla süslenir. Düğün evinin uygun olan ve herkesçe görülebilecek bir yerine bayrak asılır. Asılan bu bayrak, o evin düğün evi olduğunu ifade eder. Bayrağın düğün evine dikilmesiyle, düğün sadece o evin değil, artık tüm köyün düğünü haline gelmiş demektir⁷⁸.

⁷⁶ Rukiye Mert, Pamukova1955, İlkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, ev hanımı.

⁷⁷ Zeynep Karakaş, Pamukova, 1953, İlkokul mezunu, Pamukova'da ikamet etmekte, Ev hanımı.

⁷⁸ Süreyya Çetin, Pamukova, 1965, İlkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, çiftçi.

b-Çeyiz Asma

Düğünden birkaç gün veya bir hafta kadar önce damat ve akrabaları, gelin kızın hazırladığı çeyiz eşyalarını almak üzere kız evine giderler. Ancak gelinin hazırladığı çeyiz eşyalarının bulunduğu çeyiz sandığının üzerine gelinin yengesi bahşiş için oturur, damadın bahşiş vermesini bekler. Gelinin yengesi bahşişi aldıktan sonra sandığı verir. Düğün evine taşınan çeyiz eşyaları gelinin arkadaşları tarafından, yörede yaygın olan usul çerçevesinde, danteller bir tarafa, örmeler bir tarafa, beyaz işlemler bir tarafa, yemeni ve örtüler bir tarafa olacak şekilde, göze hoş gelecek biçimde serilir(Bkz. Ek-15,16). Çeyiz asan kızlara (çeyizcilere) damat çerez, meşrubat gibi çeşitli yiyecekler alır. Damadın hem el becerisini ölçmek, hem de çeyizin düzenlenebilmesi için duvarlara çakılması gereken çiviler damada çaktırılır. Çeyiz asma işleri bittikten sonra, damada çeyiz gezdirilir. Bu esnada bir punduna getirilip, bahşiş almak için gelinin arkadaşları tarafından damat çeyizin asıldığı odaya kilitlenir. Çeyiz asma işinden sonra artık ev düğün evidir⁷⁹.

c-Kız Yengesi ve Gelin Sağdıcı

Kız yengesi, yörede oğlan evinden kız evine gönderilen ve kız evini çok iyi tanıyan bir kadındır. Yenge diye tabir edilen bu kadın, nişan ve düğün törenlerinde kızın daima yanında bulunur. Ona eşlik eder, yapacaklarını söyler. Söz kesiminden başlayan ve duvak sabahına kadar devam eden bir dizi görevleri vardır. Geline yeni gittiği evde yardımcı olur. Düğün gününde gelin almaya gidilirken mutlaka arabada bulunur. Yengesiz gelin almaya gidilmez⁸⁰.

Evlenecek olan kızın evinden ayrılmasına kadar geçen süre içinde, ona giyinmesinde, çeyiz hazırlamada yardımcı olan, kızın anne ve babasına bu işlerinde yardım eden, ayrıldığında annenin üzüntüsünü paylaşan, onlara teselli veren, kıza kına gecesi ve düğün günü evinde yardım eden yakın bir arkadaşı bulunur. Buna kız sağdıcı denir. Kız sağdıcı da yenge kadar önemli bir görev üstlenir⁸¹.

⁷⁹ Nazan Taşkın, Pamukova, 1952, Yüksek okul mezunu, Pamukova'da ikamet etmekte, Emekli.

⁸⁰ Emine Yavuz, Pamukova 1943, İlkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, Ev hanımı.

⁸¹ Aynur Taşkın, Pamukova, 1961, İlkokul mezunu, Elazığ'da ikamet etmekte, Ev hanımı.

d-Oğlan Sağdıçlığı

Evlenecek olan ođlana ve ođlan evine dűđűn sűresince yardım eden, ođlanın en yakın arkadařına sađdıç denir. Sađdıç, dűđűnűn her ařamasında ođlana yardımcı olur. Giyiminden, dűđűn hazırlıđına kadar her konuda damada yardım eder. En son dűđűn gecesi yatsı namazını műteakip, cami űnűnde toplanan cemaatle birlikte gerdek gecesi eve gidilirken, damadın sađ yanında durur⁸².

e-Tel Kesme

Kına gecesinden bir gece evvel çeyizin asıldığı evde, damadın kadın akrabalarını toplayarak yaptıkları eğlencedir. Bu gece damadın kadın akrabaları, kına gecesi dűđűn işleri ile meşgul olacağı, dolayısıyla ellerine kına yakamayacağı ve eğlenemeyeceği için ellerine kınaların yakıldığı ve eğlencelerin yapıldığı gecedir. Bu gece eskiden yakın akrabalara davetiye yerine gűnderilen, gelinlere sűs olarak takılan gelin telleri kesilerek hazırlanır ve tűm yakın akrabalara dađıtılır⁸³.

f-Dűđűn Yemeđi

Yűrede dűđűn yemeđi hazırlıđı, ođlan evinde Cumartesi gűnű akřamı bařlar. Ařçı ve ekibi malzemeleri ile birlikte gelir. Yűrede yemekle ilgili tűm sorumluluk ařçıya aittir. Genellikle orba, et yemeđi, pilav ve tatlıdan ibaret olarak yapılan dűđűn yemeđi, son zamanlarda pilav űstű dűner řekline dűnűřműřtűr. Dűđűn yemeđi Pazar gűnű verilir. Uzaktan gelen misafirler ađırlanır. Gerektiđinde kız evine de gűnderilir. Dűđűn gűnű yemek dađıtımına bařlamadan űnce ařçı bahřiř almadan yemek servisine bařlamaz. Bahřiř aldıktan sonra her yemeđin bařına geçen bir gűrevliler tarafından yemekler gelen misafirlere dađıtılmaya bařlanır. Yemeđin bařlama saati kűydeki cami hoparlűrűnden ilan edilir⁸⁴.

g- Kına Gecesi

Kına, dűđűnden űnce kız evinde yapılan bir eđlencedir. Kına yakılması kűy dűđűn geleneđinde nikah kadar űnemli ve etkili bir olaydır. Bundan dolayı herhangi bir

⁸² Nazif Mert, Pamukova, 1954, İlkokul mezunu, Pamukova Fevziye kűyűnde ikamet etmekte, ifti.

⁸³ Emine etin, Pamukova 1947, İlkokul mezunu, Pamukova Fevziye kűyűnde ikamet etmekte, Ev hanımı.

⁸⁴ Selami Yavuz, Pamukova, 1962, Yűksek Okul, Pamukova'da ikamet etmekte, đretmen.

sebeple düğün süresi kısaltılarak tek güne indirilse bile kına mutlaka yakılır. Eline kına yakılan gelin için geriye dönüş yoktur. Kına yaktıran gelin evlenme konusunda mutabakatını da bildirmiş olur⁸⁵.

Kınada ağıt yakmak, gelini ağlatmak, yörede çok sık rastlanılan bir gelenektir. Düğünde söylenen ağıtlar kına gecesinde, kız evden çıkarken, baba evine bir daha dönmek üzere çıkan kız için söylenir, annesi, babası, yengesi ve kardeşiyle teker teker sarılarak ağlar. Kına gecesinde ağlamayan kız ayıplanır. Çünkü bu ana-babasından memnun olmadığı anlamına gelir ki; bu da geleneği, saygıyı aşan bir tutumu sergilemek demektir ve hoş karşılanmaz. Bu gecedен sonra, gözünü açıp gördüğü, yıllarını verdiği ana-baba ocağını, sevdiklerini, eski alışkanlıklarını terk edecek, yeni bir hayata başlayacaktır. Kına gecesinde en az kız kadar kız annesi de üzgün ve içlidir. Büyüttüğü, evlendirecek yaşa getirdiği kızını verecektir. Erkek evi için tam bir eğlence olan kına gecesini, kız evi için hüznü, buruk bir gecedir. Yakılan ağıtlarda kızın evde duyulacak olan eksikliği, kızın kişilik özellikleri dile getirilir⁸⁶.

Yörede gelin acıklı türküler eşliğinde ağlatılır. Baba ocağından ayrılacak olan kızın ağlatılması köylerde çok eskiden beri var olan bir gelenektir. Kına yakılacağında, gelin kibleye döndürülür, kınayı, bir gelin, bir kız ya da yenge, geline “öncü” olan birisi veya kızın arkadaşları yakmaktadır. Kızın arkadaşları da kına yakarlar. Maniler, türküler eşliğinde gelin kızın eline, ayağına, isterse saçına kına yakılır. Kına yakılırken kadınlar şu manileri söylerler;

Ağlama yar ağlama

Mavi yazma bağlama

Mavi yazma tez solar anam

Ciğerimi dağlama .

Çambaşı'na çıra koydum yanmadı

Kız annene haber saldım gelmedi

Şen annem, şen babam, evin şen olsun

⁸⁵ Ayfer Yavuz, Pamukova, 1963, İlkokul mezunu, Pamukova'da ikamet etmekte, Ev hanımı.

⁸⁶ Aynur Taşkın, Pamukova, 1961, İlkokul mezunu, Elazığ'da ikamet etmekte, Ev hanımı.

Ben gittim, ben gittim haberin olsun

Anası anası kızın anası,

Kızınız bu gece,

Misafir size,

Yarınki gece,

Eller evine.

Ablası ablası kızın ablası,

Kızınız bu gece,

Misafir size,

Yarınki gece,

Eller evine...

Yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar,

Aşrı aşrı memlekete kız vermesinler,

Annesinin bir tanesini hor görmesinler,

Uçanda kuşlara malum olsun,

Ben annemi özledim,

Hem annemi hem babamı

Ben köyümü özledim

Babamın bir atı olsa uça da gelse,

Annemin yelkeni olsa binse de gelse,

Kardeşlerim yolları bilse de gelse,

Uçanda kuşlara malum olsun,

Ben annemi özledim,

Hem annemi hem babamı,

Ben köyümü özledim.

Kınada eğlence bittikten sonra eve gelinir. Gelin adayı gelinliğini çıkarır ve geceliğini giyer. Ondan sonra kına yakma faslı başlar⁸⁷.

⁸⁷ Hatice Ergül, Pamukova, 1926, Ev hanımı, İlkokul mezunu, Pamukova'da ikamet etmektedir.

Kına gecesinde, gelin kız sandalyeye oturtulmakta, yüzünü örtecek şekilde başına serez (kırmızı tülbent) örtü konulmaktadır. Önüne çarşaf yayılır, çeki⁸⁸ buraya yığılır, görünce, elti gelinin her iki yanında yer alır ve “çeki çekilir”. Çeki çekilirken gelin kız hiç konuşmaz. Çekiye sesi güzel olan ve herkesi tanıyan bir kadın çeker. Dayısından çamaşır makinesi, halasından bir bilezik, teyzesinden koltuk takımı, halasının oğlundan fırın şeklinde söylendiği gibi, çoğu yerde uzak olan komşuların yaptıkları hediyeler çevrede bilindikleri sülale adları ile söylenmektedir. Geline yakınlık derecesine göre herkes hediyesini bu vesileyle sunar. Bilezik, altın, tabak çanak, kazak, gömlek, basma, havlu, kilim, battaniye, yorgan, tülbent, çember her şey çeki olabilmektedir⁸⁹. Gelinin hazırladığı ipek mendillerle veya özel kumaşlarla, eller sarıp sarmalanırken mendillerin arasına sabahleyin gelinin ellerini çözecek olana bahşiş olarak kaynana tarafından konan para sarılır. Kına yakma işleri bittikten sonra, gelinin kız arkadaşları kız yanından ayrılmazlar. O gece sabaha kadar gelini uyutmazlar. Gelinin evindeki son gecesinde beraber kalırlar, damat beyin aldığı çerezleri yerler. Kınalı elleri sarılı olduğu için geline gece yemeğini çok samimi olduğu bir arkadaşı veya sağdıç yedirir⁹⁰.

Günümüzde yapılan kına eğlencelerinde kız, erkek bir arada bulunmakta, teyp çalarak oyunlar oynamaktadır. Oysa şimdi yetmiş yaşlarında olan kaynak kişilerden, eski kınaların sadece kadınlar arasında tef, darbuka çalıp, hep bir ağızdan türkü söyleyerek yapıldığı, erkeklerinse bu eğlenceyi sadece uzaktan, gizli gizli izleyebildiği öğrenilmektedir. Kına eğlenceleri, kız beğenmek, eş seçmek için iyi bir ortamdır. Günümüzde yapılan kınalar için köyün en büyük alanı seçilmekte, kablolarla elektrik çekilerek her yer aydınlatılmakta veya köyde bu iş için yapılmış özel mekanlarda, boş bulunan depo niteliğindeki yerlerde kına geceleri yapılmaktadır⁹¹.

h-Gelin Alma

Düğüne çağrılan ve köy dışından gelen misafirler düğün yemeğini yedikten sonra, çıkıştaki masada oturan düğün sahibine veya onun en yakın akrabası (dayı, amca,

⁸⁸ Çeki; kınaya gelen misafirlerin ve akrabaların geline aldıkları hediyelerin genel adıdır.

⁸⁹ Nazan Taşkın, Pamukova, 1952, Yüksek Okul, Pamukova’da ikamet etmekte, Emekli.

⁹⁰ Aynur Taşkın, Pamukova, 1961, İlkokul mezunu, Elazığ’da ikamet etmekte, Ev hanımı.

⁹¹ Erol Yavuz, Pamukova, 1944, İlkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, Esnaf.

dede, yeğen vb.) kişilere hazırlanmış olduğu zarf içerisindeki hediyesini verir ki bu genellikle para cinsindedir. Damadı ve ailesini tebrik eder, o sırada camide mevlit başlamıştır. Tabii düğün mevlitli ise, eğer çalgılı ise (ki son yıllarda azalmıştır), zaten yemeğin yendiği yere yakın bir yerde bulunan eğlenceye katılır. Bu arada damadın akrabaları, bilhassa köylerde kendi elleriyle gelin arabasını süslerler(Bkz. Ek-10). Bir yanda yemek, bir yanda gelin arabası hazırlanırken camide mevlit okunur ve öğle namazını müteakip, tüm akraba, dost, arkadaş ve köylüler damadın evinin önünde toplanırlar. Gelin alma hazırlığı başlar. Arabalar sıraya dizilir(Bkz. Ek-10). Oğlan evi tarafından arabalara havlu, kumaş parçası gibi hediyeler bağlanır. Erkek tarafının bayan akrabalarından oluşan kimseler, hazırlanan arabalara binerler⁹².

Düğüne gelen tüm misafirler camiden çıkan cemaatle birlikte tekbir sesleriyle yola çıkar ve gelin evine doğru konvoy hareket eder. Tekbir sesleriyle kız evine varılır. Gelinin babası veya onun temsilcisi olan yakın akrabalar misafirleri dışarıda karşılarlar. Gelin alma konvoyu ile getirilen Türk Bayrağı, o köyün veya mahallenin gençlerinden birine teslim edilir. Hoş geldiniz töreni de bittikten sonra gelinin hazır olduğu haberi gelir. O anda dışarıda olan gelinin akrabaları içeriye girerler. Herkes gelinle helallaşır, genellikle geline para verirler. O sırada gelin yanında olan yengeye paraları verir. Helallaşma bittikten sonra, gelinin babası veya dedesi gittiği evde gayretli olması için ve temiz olduğunun işareti olarak kızlarına kırmızı kuşağını bağlar. Ayrıca kızın dinine bağlı olması için Kuran'ı Kerim, bereketli olması için ise ekmek verilir. Gelin oğlan evine gelirken beraberinde gerdek gecesi güveyi ile birlikte yemek için bir tepsi baklava ve bir de tavuk getirmesi yörede oldukça yaygın bir adettir. Gelin alınırken, kapı kız evi gençleri tarafından kilitlenir. Kilitleyenlere oğlanın babası tarafından hediye ya da para verilir. Ayrıca kız evi gençleri bayrağı ve gelin arabasının anahtarını saklarlar. Bahşiş alındıktan sonra bayrak ve anahtar geri verilir. Gelinin kafasına evden çıkarken para, leblebi, fıstık, darı, buğday atılır. Atılan çerezleri, parayı, berekettir diye en çok çocuklar alır. Alınan buğday, darı, bereket olması, için ambarlara konulur. Kızın arkasından bundan sonraki hayatının su gibi akması, aydın olması düşüncesiyle su dökülmektedir⁹³.Baba veya dede kızını, gelin arabasına kadar eliyle götürür ve arabaya bindirir⁹⁴.

⁹² Kamil Taşkın, Pamukova, 1923, ilkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, Emekli.

⁹³ Selami Yavuz, Pamukova, 1962, Yüksek okul, Pamukova'da ikamet etmekte, Öğretmen.

Gelinin gelin arabasına bindiği müjdesi damat evine gitmiştir. Gelin alayının köyden veya mahalleden ayrılış anında bazı yerlerde hala uygulanan cılık yumurta atmak, yol keserek bahşiş almak gibi bazı ananelere riayet edilerek konvoy, korna, silah ve tekbir sesleriyle damat evine kadar gelir. Konvoydakiler ve misafirler oğlan evinde toplanır, alkışlar, silah sesleri ve kaynananın davetlilerin üzerine serptiği şeker ve bozuk para sesleri arasında, gelin arabadan damat tarafından indirilerek çeyiz odasına götürülürken kurban kesilir ve hediye takılır(Bkz. Ek-11,12). Gelin eve girmeden önce kapının eşiğine yağ sürer. Gelin eve girerken yaygın olan birtakım âdetler vardır. Gelinin kuzu gibi uysal, yumuşak huylu olması için ayağının altına kuzu postu serilmektedir. Geçimli, iyi huylu, uğurlu olması için kaynana tarafından gelinin eline yağ sürülmekte, gelin de yağlı elini kapının üstüne sürmektedir. Bu uygulama gelinin eve uğur ve bereket getirmesi içindir. Arkadaşlarının elinden kurtulmayı başaran damat ise, eve girerken annesinin bacağına altından geçirilmektedir. Annenin bacağına altından geçmeyi köylerde annenin otoritesini kabul etmek olarak açıklamışlardır. Gelinin yanına giren damat, öncelikle gelini konuşurmaya çalışır. Gelin konuşmak istemez. Gelin bürgüsünün altından "görümlük" istemektedir. Evdekiler görümlüğe kulak misafiri olurlar. Görümlük hediyesine ikna olan gelin ve beraberinde damat evdekilerin elini öperler. Evdekiler bu sırada geline "hoş geldin" der. Gelinin eline, doğurgan olması özellikle de erkek evlat doğurması için, erkek çocuk verilir⁹⁵. Bu arada gelin arabadan inmeden köyün gençleri damadın evinin önüne bayrağı diker, bir mendil açılır ve o sırada çevreden gelen misafirlerden ileri gelenler ile damadın yakın akrabaları ikişer genç tarafından iki bacağından tutularak kaldırılır ve taşınarak bayrağın altına götürülür. Kendisinden gençlik için yardım istenir. Herkes elinden gelen yardımı yapar. Bu çok coşkulu bir şekilde cereyan eder. Gençler bazen verilen paraları az bulup, yüksek sesle bağırarak daha fazlasını isterler. Bunu almadıkça razı olmazlar. Daha sonra tekrar damadı kucaklayarak, gelin arabasına getirirler⁹⁶.

Eşler çeyiz odasına girdikten sonra, damat, çeyiz odasına giren geline "hoş geldin" der elini öptürür. Gelinin el öpmesi evin reisinin erkek olduğunun kabulü anlamına gelir. Damat, dışarıda kendisini bekleyen davetlilerin yanına çıkmak ister.

⁹⁴ İbrahim Çebeci, Pamukova, 1947, İlkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, Çiftçi

⁹⁵ Ayşe Birgili, Pamukova, 1965, Yüksek Okul, Sakarya'da ikamet etmekte, Öğretmen.

⁹⁶ Alaaddin Ergül, Pamukova, 1926, İlkokul mezunu, Pamukova'da ikamet etmekte, Emekli.

Ancak kapı tutulmuştur. Kapıyı tutan damadın yakını ondan bir hediye almadan kapıyı açmaz. Bu bir havlu, bir mendil veya bir miktar para gibi şeyler olabilir. Hediyesini alan genç kapıyı açar ve damat dışarıya çıkar ve "hoş geldiniz" der. Damat kapı önüne çıkıncaya kadar misafirler orayı terk etmezler. İmam tarafından vatana ve millete hayırlı evlatların yetiştirilmesi, düğünün hayırlı olması şeklindeki duadan sonra damat orada bulunan davetliler tarafından tebrik edilir. Bu arada, gelin hanım kız arkadaşları tarafından çeyiz odasından dışarıya çıkarılır ve bayanlar kendi aralarında eğlence tertip ederler. Görümlük ve kına gecesinde takılarını takamayan dost ve akrabalar bu eğlence anında takılarını takarak ayrılırlar. Düğün telaşı bitmiş, misafirler uğurlanmıştır. Damadın çok yakın akraba ve arkadaşları ile gelin tarafından yalnız gelin hanımın yengesi kalmıştır⁹⁷.

Gerdek için damat yatsı namazına akrabalarıyla ve arkadaşlarıyla gider. Namaz kılınır, tekbir sesleriyle düğün evine varılır. İmam tarafından yapılan duadan sonra damat kaçamazsa arkadaşları tarafından yumruklanarak gelinin yanına uğurlanır. Köylerde ve ilçede hala geçerli olan evin reisinin erkek olduğunun ikinci ispatı olan içi su dolu tası damat ayağını vurarak devirir. Eski yıllardan beri köylerde ve ilçede uygulaması devam eden, konuşmayan, yüzü örtülü olan geline konuşması ve yüzünü açması için yüz görümlüğü adı verilen bahşişten sonra gelin konuşturulur. Kız evinde hazırlanmış olan tavuk ve börek gelin ve damat tarafından yendikten sonra iki rekat şükür namazı kılarlar. O sırada damadın arkadaşları, cama veya çatıya taş atarak onu rahatsız etmek isterler ve birtakım hediyeler almak isterler. Hediye olarak ise pişirilmiş tavuk, çerez, börek, çörek gibi şeyler verilir. Hediye alan arkadaş grubu o evden uzaklaşır⁹⁸.

Pamukova'da evlenen çiftler resmi nikahı, muhtar vasıtasıyla düğünden 10-15 gün önce kıyarlar. Herhangi resmi bir töreni yoktur. Köylerde bunun yanında ayrıca dini nikah da kıyılır. Bazı aileler kız ile erkeğin birbirleriyle görüşeceklerini ve düğün hazırlıkları için de bir araya geleceklerini düşündüklerinden nişandan sonra dini nikaha

⁹⁷ Emine Çetin, Pamukova 1947, İlkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, Evhanımı.

⁹⁸ Yakup Budak, Pamukova, 1950, İlkokul mezunu, Pamukova'da ikamet etmekte, Fotoğrafçı.

önem verirler. Bazı ailelerde ise düğüne yakın bir gecede dini nikah kıyılır. Burada mehir konusu konuşulur. İmam veya bu işi bilen tecrübeli bir kişi de bu işi yapar⁹⁹.

2-Düğün Sonrası Halk İnanışları

Düğünün ertesi sabahı “duvak” diye isimlendirilir. Düğün günü sabahı duvak geleneği vardır. Kız tarafı gelinle damadın evine gelir ve her iki tarafın katılımıyla duvak eğlencesi yapılır(Bkz. Ek-13). Duvağa kızın annesi katılmaz. Duvak, kadınlara yönelik bir eğlencedir. Ancak zaman zaman damadın yakın erkek akrabalarının da katılımıyla küçük çaplı erkekler arası eğlencelerin de yapıldığı görülmektedir(Bkz. Ek-14). Son zamanlarda tef, darbuka çalan, türkü söyleyen kadınlar olmadığı için duvak eğlenceleri teyp çalıp oyun oynamaya dönüşmüştür.

Duvak çok eğlenceli geçer. Kızın arkadaşları, damadı aralarına çağırırlar:

- İsteriz, isteriz, damat beyi isteriz.
- Eğer damat gelmezse
- Biz de çekip gideriz.

Duvakta kaynana geline “hoş geldin kızım, hayırlı uğurlu olsun” der. Gelinin “çeğiz serme” de açılan çehizlerine duvak günü gelen misafirlerce bakılır. Kızın çeğizi on beş gün serili durur ve çehiz görmeye gelenler olur. On beş gün sonra çehiz kaldırılırken kızın annesinin ev halkına verilmek üzere hazırladığı gömlek, tülbent, havlu gibi hediyeler sahiplerine verilir. Bazı köylerde duvak sabahı gelen yakın akrabalara hediyeleri verilmektedir. Bu adet de bazı adetler gibi tarihe karışmakla beraber, günümüzde az da olsa devam etmektedir. Silahlar atılır ve düğün sabahı kutlanır. Yapılan dua ile bu eğlence de sona ermiş olur ve misafirler dağılır¹⁰⁰.

Yeni evlenen gençlere akraba, arkadaş ve dostlarını tanıtmak üzere düğünü takip eden ve işin az olduğu kış aylarında misafirlğe gitmeleridir. Gelin, misafir kaldıkları ev insanlarına akrabalık ve dostluk derecelerine göre çeşitli hediyeler verir. Gelinin ilk olarak gitiği bu yemekli davetlere, yakın akrabalar da davet edilir.

⁹⁹ Ahmet Karakaş, Pamukova, 1948, Lise mezunu, Pamukova’da ikamet etmekte, İmam-Hatip.

¹⁰⁰ Yakup Budak, Pamukova 1950, İlkokul mezunu, Pamukova’da ikamet etmekte, Fotoğrafçı.

Kaynaşma sağlansın diye topluca yemekler yenir, sohbet edilir. Bu arada damadın ve kadının yakın akrabalarının tanıtımı da böylece sağlanmış olur¹⁰¹.

Evlenen çiftler baba ocağından işleri varsa ayrı bir ev tutup ayrılırlar. Ancak köy yerlerinde ataerkil aile yapısı genelde yaygın olduğundan büyüklerle birlikte oturulur. Yeme, içme, kazanç ve harcama ortaktır. Evlenen gençler dışarıdaki işlere bakarlar. Tarla, bağ, bahçe işleri gençlerindir. Yaşlılar evde yemek ve çocukların bakımı ile ilgilendirler. Büyükler birlikte yaşayacaklarsa yavaş yavaş tarla işlerini yeni evlenen gençlere devrederler. Bir müddet böyle gittikten sonra, baba çocuğunun artık evi idare edebileceğine ve işlerin üstesinden gelebileceğine kanaat getirirse, yörede kese devretmek olarak tabir edilen, kazanç ve harcama yetkisini oğluna devreder. Kendisi önde bir büyük olarak rehberlik ve yardımda bulunur. Torun büyütme onların birinci vazifesi haline gelir. Ev içindeki ilişkiler gayet samimidir. Büyüklerin yanında çocuk sevilmez, çok fazla konuşulmaz, sesli gülünmez gibi eskiden yaygın olan inanışlar yavaş yavaş terk edilmeye başlanmıştır¹⁰².

C-ÖLÜMLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARI

Ölüm insan hayatının son aşamasıdır. İnsan hayatının üç önemli aşamasından oluşan geçiş dönemlerinin sonuncusu da ölümdür. Tıpkı doğum ve evlenme uygulamalarında olduğu gibi ölüm uygulamalarında da birtakım âdetler ve inanışlar mevcuttur.

Ölüm zor kabullenilen bir gerçektir. Ölüm şekli ne olursa olsun ölenin sevenleri, yakınları bu acı son karşısında çaresiz ve üzgündür. Herkese göre ölüm erken ve istenmeyen bir durumdur. Ölümün ardından ölen kişinin yokluğunu kabullenmek ve yokluğuna alışmak zordur. Ölümle ilgili Pamukova yöresindeki halk inanışlarını ölüm ve ölüm esnasındaki halk inanışları, defin ve defin sonrası halk inanışları olmak üzere iki alt başlık altında incelemeye çalışacağız.

¹⁰¹ Ahmet Keskin, Pamukova 1934, İlkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, emekli.

¹⁰² Burhan Yavuz, Pamukova 1923, İlkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, Esnaf.

1-Ölüm ve Ölüm Esnasındaki Halk İnanışları

Pamukova yöresinde insanların rüyalarında görmüş oldukları birtakım nesne ve olayları ölümle yorumlamaktadırlar. Görülen rüyanın ardından bir yakınının ölümünü yaşayanlar o rüyadaki bir simgenin, bir olayın ölümü işaret ettiğini düşünmektedir.

Ölümü düşündüren rüya örneklerinden bazıları rüyada kefen görmek, vakitsiz yazın kar yağdığını görmek, çıplak insan görmek, gelinlik giymek, çığ hamur görmek bunlardan bazılarıdır. Ayrıca ölmüş bir kimse birinin peşinden koşar, ona el atar ve onu tutarsa, o kişinin öleceğine inanılır. Rüyada mandanın bir kişiyi süsmesinin ölüm haberi alınacağına delalet ettiğine inanılmaktadır¹⁰³.

Pamukova'da bu konu ile ilgili olarak yaygın olan halk inanışlarına göre baykuşun evin bacasında ötmesi ve köpeklerin gece yarısı uluması hayra alamet değildir. Bir cenazenin arkasından köpeğin uluması o ailede bir ölüm daha olacağını düşündürür. Karganın sabah erken ötmesi ölümü düşündüren bir belirtidir. Ancak ala karganın ötmesi iyi sayılmaktadır. Yılan öldürmek iyi değildir, ardından bir ölüm olacağına inanılır. Kara kedi görmek ölümü çağırıştır¹⁰⁴.

17 Ağustos depreminin olduğu gece ahırdaki buzağuların böğürmesi ve huysuzlaşması çok dikkat çekmiş ve ardından yakınlarını kaybedenler olmuş. Bu yüzden buzağular huysuzlaştığında bir felaket bir ölüm olacağına inanılmaktadır. Hayvanların huzursuzlaşması deprem gibi bir felaketi ve beraberinde ölümü düşündürmektedir¹⁰⁵.

Yörede bir kimsenin yüzünün sararıp solması, elden ayaktan düşmesi, tuvalet ihtiyacını görememesi, yaşlının çok zayıflayıp kupkuru olması, hasta kişinin halsiz, takatsiz kalması, bilincini kaybetmesi, dilinin tutulup konuşamaması, çevresine ilgisinin azalması, vücudunun salıklaşması (gevşemesi), gözünün ferinin kaçması, elin,

¹⁰³ Ahmet Karakaş, Pamukova, 1948, Lise mezunu, Pamukova ilçesinde ikamet etmekte, İmam-Hatip .

¹⁰⁴ Selami Yavuz, Pamukova, 1962, Fakülte mezunu, Pamukova İlçesinde ikamet etmekte, Öğretmen.

¹⁰⁵ Erol Yavuz, Pamukova 1945, İlkokul Mezun, Pamukova Fevziye Köyünde ikamet etmekte, Esnaf.

ayağın ve vücudunun soğumaya başlaması, çenesinin üç defa atması, hayatının sonunun geldiğinden söz etmesi ölümle ilgili önbelirti olarak kabul edilmektedir¹⁰⁶.

Köylerde ölümü uzaklaştırmak için bazı kaçınmalara başvurulmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır: Zararlı olduğu halde, öldürülmesi ölümü düşündürdüğü için yılan öldürmekten kaçınılmaktadır. Canlı hayvan öldürmek de ölümü düşündürür, bu yüzden kedi, köpek, tavşan, tilki gibi hayvanların öldürülmesinden uzak durulmaktadır. Cam bir eşyanın, bardağın, aynanın, kırılması her tür felaketi, tabi ki ölümü de, uzaklaştırdığı düşünülmektedir.

Camın kırılması “düşman çatladı”, “can gitmesin, cam gitsin” diye iyi sayılmaktadır. Ölünün yüzü soğuk olduğu için çocuklardan, hamile kadınlardan etkilenecekleri düşünüldüğünden uzak tutulur. Mezarlıktan geçerken mezar elle gösterilmez. Mezarlıktan arabayla geçerken müzik açıksa kapatılır. Çünkü, mezara, ölüye saygısızlık yapmaktan çekinilir. Mezarlıklardaki ağaçların kesilmesinden, çiçeklerin koparılmasından kaçınılır. Bir felakete sebebiyet vereceği düşünülerek kapı eşiğinde oturmaktan kaçınılmaktadır¹⁰⁷.

Pamukova ve yöresinde hastanın öleceği anlaşılınca hasta yalnız bırakılmaz. Hastanın yanında beklenilir ve başında Kuran-ı Kerim okunur. Hastanın yanında çoluk çocuğu, anne babası ve yakın komşuları beklemektedir. Öleceği anlaşılan kişiye Kelime-i Şahadet ve Kelime-i Tevhid telkin edilir. Okuma işini hasta kadınsa genellikle kadınlar ve hasta yakını yapmaktadır. Hastanın yakınlarından okuma bilen yoksa komşularından birileri yapabilir. Öleceği anlaşılan hastaya su verilir. Su içemeyeceği düşünülerek, hastanın kuruyan dudakları pamukla ıslatılır¹⁰⁸.

Yöredeki inanışlara göre hasta yatan insanların son anları ölümü ve ahiretteki durumu ile ilgili yorumlara neden olur. Ölen kişinin yüzünün kararması halinde zor öldüğüne ve ahirette çile çekeceğine inanılmaktadır. Ölenin yüzü tebessüm eder şekildeyse, ölünün yaptığı iyiliklerin, asıksa kötülüklerin gözünün önünden geçtiğine inanılmaktadır. Uzun süren can çekişmeden sonra ölüm gerçekleşmişse ölenin iyi insan olmadığına yorulmaktadır. Kafasını yukarı dikerek ölmüşse iki yüzlü olduğuna kanaat

¹⁰⁶ Mustafa Çetin, Pamukova, 1915, Okuryazar, Pamukova Fevziye Köyünde ikamet etmekte, Çiftçi.

¹⁰⁷ Alaattin Ergül, Pamukova, 1926, ilkokul mezunu Pamukova ilçesinde ikamet etmekte, Çiftçi.

¹⁰⁸ Türkan Taşkın, Pamukova, 1941, ilkokul mezunu, İzmir’de ikamet etmekte, ev hanımı .

getirilir. Yüzü çirkinleşmemişse, ölürken yüzüne nur inmişti, denir. Ölenin vücudunun soğuması ayak parmaklarından başına doğru, alttan yukarı ise kolayca, tereyağından kıl çeker gibi öldüğüne, böyle ölenlerin Allah tarafından çok sevildiğine inanılmaktadır¹⁰⁹.

Ölümlerle birlikte ölünün çenesi düşer. Ölünün gözleri açıkken oluşan soğuk görüntü, çene açıkken de oluşacağından, vücut soğumadan ve kasılmadan çene bağlanır. Ayaklar da düzeltilerek bağlanmaktadır. Ölünün başı kibleye çevrilir ve üstündeki giysiler yakınları tarafından çıkarılıp , yıkanmaya hazır hale getirilir. Ölenin üzerinden çıkarılan giysileri fakirlere dağıtılmaktadır. Ölünün üstüne şişmesini önlemek için ağırlığı olan bıçak makas gibi demir bir eşya konmaktadır. Bulunduğu odada ölü çıkmadan herhangi bir değişiklik yapılmamaktadır. Ölü yere serilen bir yatağa yatırılır. Ölünün üstü örtülür ve öylece bekletilir¹¹⁰. Din görevlileri çağrılarak cenaze namazı kılınmaya kadar olan süre içinde hatim indirilir.

Köylerde ölüm şekline göre ölü hakkında böyle kanaatlerde bulunulsa bile, insanların hastalıklarına göre karardıkları, sarardıkları, can çektikleri de bilinmektedir. Kalpten ölenlerin genelde morardıklarına inanılır. Ölüye saygıdan dolayı ölünün olumsuz yönleri değil, olumlu yönleri söylenmektedir.

2- Defin ve Defin Sonrası Halk İnanışları

Ölüm olayı her yerde olduğu gibi tüm köye sela ile duyurulmaktadır. Yakın köylerdeki imamlara da haber verilir, o köylerde de sela okunur. Halk ölenin hangi köyden, kendi köyünden mi, komşu köyden mi, kimlerden olduğunun söylenmesini hocadan istemektedir. Ölenin çevre yerleşim birimlerinde yakınları, tanıdıkları var ise, orada da anons ettirilir. Bir evde ağır hasta varsa, öleceği de biliniyorsa, herkesin kulağı zaten o evdedir. Ölüm gerçeğiyle karşılaşan ölü yakınları evden eve bağırp çağrışlar ve konu komşu duyar. Uzak akrabalarına telefonla haber verilir¹¹¹.

¹⁰⁹ Mehmet Çetin, Pamukova, 1943, ilkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, Çiftçi.

¹¹⁰ Şahap Taşkın, Pamukova, 1933, Yüksek Okul, İzmir ilinde ikamet etmekte, Emekli.

¹¹¹ Ahmet Alp, Pamukova, 1965, Fakülte mezunu, Sakarya İlinde ikamet etmekte, Öğretim Üyesi.

Yöredeki inanışlara göre üç şeyde acele etmekte hayır vardır. Ölüyü acele gömmek, misafirlere yemek yetiştirmek, alınan borcu ödemek. Ancak sakıncalı bir durum yoksa, kötü ruhların musallat olmaması inancı ile güneş battıktan sonra ölü gömülmez, ertesi sabaha bırakılır. Pamukova'da cenazenin bekletilmediğini görmekteyiz. Sabah ölen bir kişi öğlen; öğlen ölen ise ikindi vakti defnedilmektedir¹¹².

Ölüyü gömmek için öncelikle, dini vecibe olarak yıkanıp kefenlenmesi gereklidir. Yıkama işini bu işi yapan ölü yıkayıcılar, hocalar, ölünün yakınları, bu işi bilen insanlar yaparlar. Ölü yıkamak için camiden teneşir tahtası getirilir ve yıkama işi evin bahçesinde, camide veya hastanede yapılmaktadır. Ölünün yıkandığı su, temiz olması şartıyla her yerden alınabilmektedir. Erkek ölüleri erkek, kadın ölüleri kadın yıkamaktadır. Erkekleri köydeki görevli imamlar, kadınları ise köyde bu işi yapan tecrübeli kadınlar yıkarlar. Eskiden kadınlar ölüye su getirmek için çeşmeye, erkekler mezar kazmak için mezarlığa gitderlerdi. Günümüzde evlerde şebeke suyu bulunduğundan kadınlar ölü yıkamak için su taşımamakta fakat erkekler hala mezar kazmaya gitmektedir¹¹³.

Ölü yıkanırken yüzüğü, takma dişi, vücudundan çıkarılacak herhangi bir cihaz varsa hepsi çıkarılmaktadır. Dünyaya nasıl gelmişse, dünyadan öyle gitmesi inancıyla, Allah'ın katına temiz gitmesi için bu yapılır. Kefene gülsuyu, günnük, kafur sürülür. Çörekotu ve kına serpilir. Tütsü yapılır ve ölünün etrafında kokutulur¹¹⁴. Bu uygulamalar ölünün son yolculuğuna güzel kokularla çıkması içindir.

Cenaze namazını ölü yakınları ve dileyen herkes kılabilir. Cenaze namazına kadın cemaati katılmamaktadır. Kadınların katılması mekruhtur. Kadınlar, sadece evin önünde yapılan "helalleştirme" ye katılabilirler. Cenaze namazı kılındıktan sonraki helalleşme ölü için yapılan bir tür aklamadır. Evin önünde yapılan helalleşmeden ayrı, cenaze namazından önce bir helalleşme daha yapılır, "helallik" alınır. Çalışma yaptığımız yörede, hocaların ifadesine göre, helalleşme sırasında hakkını helal

¹¹² Zeynep Karakaş, Pamukova, 1953, İlkokul mezunu, Pamukova ilçesinde ikamet etmekte, Ev hanımı.

¹¹³ Burhan Yavuz, Pamukova 1923 İlkokul mezunu, Pamukova Fevziye Köyünde ikamet etmekte, Emekli.

¹¹⁴ Yakup Budak, Pamukova 1950, İlkokul mezunu, Pamukova İlçesinde ikamet etmekte, Fotoğrafçı.

etmeyene rastlanmamıştır. “Yaşantımız sırasında birbirimize hakkımız, hukukumuz geçer, bu dünyadan helalleşerek ayrılmak gerekir” düşüncesi hakimdir¹¹⁵.

Tabut yapımında kullanılan malzeme tahtadır. Camilerde hazır, standart bir tabut bulunmakta, cenaze tabutla gömülmediği için, herkes defin sırasında bu tabutu kullanmaktadır. Çok küçük çocukların cenazesi tabuta konulmaz. Ölüler kadın ve erkek oluşlarına göre kefenlenir ve tabuta konur. Tabutun üstüne camilerde bulunan ayetli, yeşil bez örtü ve ölü evinden kilim örtülmektedir. Köylerde tabutun üstüne ölen kadınsa tülbent örtülür, erkekse havlu veya ceket konulur. Ölen, düğün hazırlığı görülmüş, gelinliği alınmış bir genç kızsı, tabutun üstüne gelinlik ve kızın çeyizinin konulduğuna da tanık olunmuştur. Tabutun üstüne ölenin mesleğini belirten herhangi bir şey konmamaktadır¹¹⁶. Cenaze defnedildikten sonra tabutun üstündeki kilim camide kullanılmak üzere camiye bırakılır¹¹⁷.

Yörede mezar için, bu işi yapan ve tecrübeli kişiler vardır. Ölüm gerçekleştiği anda o kişilere haber verilerek, yöreye ait olan mezarlıkta mezarı hazırlanır. Mezarın boyu, erkekler için göbek hizasına, kadınlar için göğüs hizasına kadar açılır. Ayrıca mezarda mevtanın yüzünün kibleye çevrilmesi için ayrı bir bölüm kazılır¹¹⁸.

Cenaze mezarlığa giderken dört kişi tarafından omuzlarda taşımaktadır. Cenazeyi taşımak isteyen herkes taşıyabilir. Ancak tabutun sağ önünden taşımaya girilir, sağ arkadan çıkılır. Sonra sol önden girilir, sol arkadan çıkılır. Taşımanın bir şartı olmadığı gibi, taşıma kolaylığı sağladığına ve taşıyan kişinin elinin tabutun başından ayağına kadar her yere değdiğine inanılarak bu uygulama yapılır¹¹⁹.

Cenazenin en yakınlarından üç kişi cenazeyi mezara indirir. Cenaze erkekse oğul, baba, kardeş, kadınsa nikah düşmeyen kişiler kabre cenazeyi indirebilir. Kadın cenazesini kocası kabre indiremez. Kadın öldükten sonra koca bile namahrem sayılmaktadır. Ölü, başı batıya, yüzü kibleye dönük, ayakları ise doğuya gelecek şekilde kabre yerleştirilir. Cenaze sağ tarafına yatacak şekilde arkasından toprakla

¹¹⁵ Kamil Taşkın, Pamukova 1923, İlkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, Emekli.

¹¹⁶ Erol Yavuz, Pamukova 1945, İlkokul Mezunu, Pamukova Fevziye Köyünde ikamet etmekte, Esnaf.

¹¹⁷ Yakup Budak, Pamukova 1950, İlkokul mezunu, Pamukova İlçesinde ikamet etmekte, Fotoğrafçı.

¹¹⁸ Ahmet Keskin, Pamukova 1934, İlkokul Mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, Çiftçi.

¹¹⁹ Ahmet Karakaş, Pamukova 1948, Lise mezunu, Pamukova'da ikamet etmekte, Emekli.

desteklenmek suretiyle kabre konur. Daha sonra üstüne tahtalar dizilir ve torak atılır. Mezara toprak atmak sevap sayıldığından cenazenin üstüne herkes toprak atar. Toprak atanlar küreği birbirlerinin elinden almamaya özen gösterirler. Toprağı atan küreği yere koymakta, bir sonraki yerden almaktadır. Elden kazma ve küreğin alınmasının uğursuzluk getireceğine inanılır¹²⁰.

Defin sırasında mezarın başında dua okumak sevaptır. Hoca da, cemaat de dualar okur. Yasin, Mülk, Tekasur suresi, Asr, namaz sureleri, fatiha ve bakara suresinin ilk beş ayeti okunur. Mezara toprak atılıp üstü toprakla örtüldükten sonra önceden hazırlanmış bir ibrik su, mezarın ayak ucundan baş ucuna kadar ileri, geri gezdirmeden ve suyu artırmadan mezara dökülmektedir. Bu adetin uygulandığı yörede suyun bereketine, azizliğine, toprakla suyun birarada olması gerektiğine inanılmaktadır. Cemaat, cenaze sahiplerine başsağlığı diledikten sonra mezarlıktan ayrılmaktadır. Mezarın üstüne defin işleminin sonunda mezarı hayvanların açmaması için ağaç dalları, diken, çalı konulmaktadır. Mezarın üstüne konulan çalılar ölümün 30., 40. gününde kaldırılır. Mezarın üstündeki ağaç dalları ve çalılar kaldırıldıktan sonra mezara çiçek dikilir, mezar süslenir¹²¹.

Pamukova ve çevre köylerde mezar başına, taş, tahta dikilmektedir. Mezar yeniyken, taştan önce, tahta dikilmektedir. Mezarın başına dikilen tahtalar ölünün cinsiyetini değil, mezarı işaret etmektedir. Mezarların baş ve ayak tahtası farklıdır. Mezar taşına ölenin doğum-ölüm yılları, neden öldüğü yazılmaktadır. Genç yaşta ölenler, intihar edenler, şehit olanlar mutlaka ölüm sebepleriyle mezar taşına yazılmaktadır. Köylerde mezarın kaybolmasını önlemek, tanınmasını sağlamak için başına taş konulur. Mezarın ayak kısmına kuşların su içmesi için bir tas oyuğu yapılır¹²².

Cenaze günü ölü evine en büyük destek komşulardan gelir. Ölü evinin üzüntüsü ve işleri paylaşılarak konu komşu dayanışmasının en güzel örneği verilmektedir. Cenaze günü ölü evinde yemek yapılmaz. Yemeği ölü evine komşular getirirler. Uzaktan gelen misafirleri komşular evinde ağırlarlar. Son zamanlarda ölü evinde de yemek yapılmaya

¹²⁰ Şahap Taşkın, Pamukova, 1933, Yüksek Okul, İzmir ilinde ikamet etmekte, Emekli.

¹²¹ Nurgül Alp, Pamukova, 1938, İlkokul mezunu, Sakarya ilinde ikamet etmekte, ev hanımı.

¹²² Mustafa Çetin, Pamukova, 1915, Okuryazar, Pamukova Fevziye Köyünde ikamet etmekte, Çiftçi.

başlanmıştır. Kadınlar evde 7 gece Kur'an-ı Kerim okumaktadırlar. Kabir Meleklerinin mevtayı 7 gece bunalttığı inancıyla bu okuma yapılmaktadır¹²³.

Ölümün yaşandığı muhitte televizyon ve radyo genellikle açılmamaktadır. Giyimde çok canlı renkler seçilmez, yeni giysiler giyilmez. Yöreye göre bazı farklılıklar yaşansa da yas rengi genelde “kara”dır. Yasın bir işareti olarak ölünün yakın akrabaları sakallarını kesmez ve traş olmaz. Evden birisi vefat etmişse kırk gün radyo, televizyon ve teyp çaldırılmaz. Çok nadir olarak genç ölümlerinde ağıt yakıldığı görülmüştür. Ölümün yaşandığı tarihe yakın bir düğün varsa, düğünü ertelemek yaygın bir davranıştır¹²⁴.

Pamukova yöresinde ölümün 7., 40., 52., günü ve bir yıl sonrası ölünün ruhuna ithafen bir takım hazırlıklar yapılmaktadır. Ölümün 7. ve 40. günü ekmek yapılır ve tüm köye dağıtılırken günümüzde hazır satılan ekmeklerden cami çıkışı cemaate dağıtılmaktadır. Ölümün 40. günü camiden çıkanlara ekmek dağıtılır. 52. gün ölünün kemiklerinin etten ayrıldığına inanıldığı için mevlit okunmaktadır. Herkesin katılabilmesi için mevlidler gece okutulur. Bir yıl sonrası mevlit okutulur ve evde ise yemekli olur, camide yapılıyorsa gülsuyu ve tatlı dağıtılır. Bu tatlı şeker, çikolata, bisküvi cinsinden olabilir. Köylerde ölünün arkasından yapılan ikramların hepsi ölenin yakınlarının ekonomik durumu ile ilgilidir. Günümüzdeki mevlitlerde artık, hazır şeker, meyve suyu ve kek dağıtılmaktadır¹²⁵.

Çalışma yaptığımız yöredeki köylerde mezarlıklar köyün girişinde, çıkışında veya yol kenarında bulunmaktadır. Mezarlığın yol kenarında olmasında, gelip gidenlerin ölümlerinin ruhuna dua edilmesi düşüncesi yatmaktadır.

Köylerdeki mezar taşlarında en çok ay yıldız, çiçek, dal, selvi motifleri bulunmaktadır. Bu motiflerin renkli olanlarına da yer verilmiştir. Lalede kırmızı, yeşil; selvide yeşil renklendirmeler yapılmıştır. Yeni mezarların yanında çok eski mezarların da bulunduğu köy mezarlıklarında mezar taşlarının ve mezar yapımının değişmiş

¹²³ Emine Çetin, Pamukova 1947ilkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, ev hanımı.

¹²⁴ Ahmet Keskin, Pamukova, 1934, İlkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, Çiftçi.

¹²⁵ İbrahim Cebeci, Pamukova, 1947, İlkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, çiftçi.

olduğu da açıkça görülebilmekte, yeni mezarlarda en çok beyaz mermer mezar taşı kullanıldığı fark edilebilmektedir¹²⁶.

Pamukova yöresinde istenilen zaman gidilip mezarlık ziyaret edilmektedir. Mezarlıklar Cuma günleri ölümün ilk haftasında ve bayramlarda ziyaretçilerin uğrak noktası olmaktadır. Bayramlarda, bayram namazı kılındıktan sonra mezarlık ziyareti yapmak, sevap sayılan yaygın bir alışkanlıktır. Çalıştığımız köylerde arife günü mezarlık temizliği yapılabildiği gibi mezarlık ziyareti de yapılmaktadır. Cuma günleri yapılan ziyaretlere ölünün çok sevindiğine inanılmaktadır. Ölümün 40. günü mezarlık ziyaret edilir¹²⁷.

D-YAĞMUR DUASI İLE İLGİLİ YAYGIN HALK İNANIŞLARI

Pamukova ilçe merkezinde ve köylerinde çok nadiren görülen bir uygulama da kurak dönemlerde yağmur duasına çıkmaktır. Yörede yaklaşık 15 yıl kadar önce yapılan sulama kanalları sayesinde kuraklık ortadan kalkmış bulunmaktadır. İlçenin Sakarya nehri kenarına kurulmuş olması, az kuraklık çekmesine neden olmuştur. Ancak yağmurun az yağdığı, Sakarya nehrinde suyun az olduğu ve yer altı sularının azaldığı dönemlerde bereket için topluca su kenarında yağmur duası yapılmaktadır¹²⁸.

Yörede yağmur yağmamasının sebepleri arasında, dine bağlılığın azalması, dini vazifelerin yapılmaması, haksızlığın çoğalması ve doğruluktan çokça sapılması gibi inanışlar başta gelmektedir¹²⁹.

Yağmur duası genellikle daha evvelce tespit edilen bir günde ve Cuma günü, su kenarında yapılır. Mümkün olduğu kadar çoluk çocuk kalabalık bir grup katılır. Cemaat tarafından önceden 70.000 taş toplanır. Cuma namazından sonra yağmur duası için müftü veya imam önderlik yapar. İmamın veya müftünün önderliğinde bu toplanan taşlar üzerine yağmur duası okunur, namaz kılınır ve tövbe istiğfarlar yapılır. Bu esnada din görevlisi cübbesini ters giyer. Genellikle Sakarya nehrinin geçtiği yerlerde nehir kenarında, olmayan yerlerde ise suyun bulunduğu bir yerde yağmur duası yapılır. Sonra

¹²⁶ Burhan Yavuz, Pamukova 1923, İlkokul mezunu, Pamukova Fevziye Köyünde ikamet etmekte, Emekli.

¹²⁷ Emine Çetin, Pamukova 1947, ilkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, ev hanımı.

¹²⁸ Erol Yavuz, Pamukova 1945, İlkokul Mezunu, Pamukova Fevziye Köyünde ikamet etmekte, Esnaf.

¹²⁹ Türkan Taşkın, Pamukova 1941, İlkokul mezunu, İzmir İlinde ikamet etmekte, Ev Hanımı.

toplanan taşlar suya atılır. Bu olaydan sonra yağmurun yağacağına inanılır. Eğer yine de yağmur yağmazsa, demek ki aramızda kötü insanlar çoğalmış ki, yağmur yağmadı, Allah duamızı kabul etmedi denir. Şayet yağmur fazlaca yağacak olursa atılan taşlar sudan çıkarılır. Böylece yağmurun azalacağına inanılır¹³⁰.

E-HACCA VE ASKERE UĞURLAMA İLE İLGİLİ YAYGIN HALK İNANIŞLARI

1-Hacca Uğurlama İle İlgili Halk İnanışları

İslam dinini beş temel esasından biri olan Hac ibadeti, mali yönden zengin olan kimselerin belirlenen vakitte, Arafat'ta bir miktar durduktan sonra Kabe'yi usulü dairesinde tavaf suretiyle ziyaret etmekten ibarettir. Hacca gitmek için sadece zenginlik kafi değil, hür, Müslüman, akil ve baliğ olması gerekir. Üzerine farz olan bir insan, bu ibadeti hemen o an yerine getirmeyebilir. Kendisi için uygun bir zamanda hacca gidebilir¹³¹.

İslam dininde hac ibadeti hem mal, hem bedenle yapılan bir ibadettir. Beden ile yapılarak vücudun sağlık ve sıhhati için, mal ile yapılarak sahip olunan mali varlık nedeniyle Allah'a karşı kulluk vazifesi yerine getirilmiş olur. Hac ibadeti, kıyamet günündeki mahşer yerini hatırlatır. Hz.Peygamberin doğup büyüdüğü, Hz.İbrahim ve Hz.İsmail peygamberlerin makamında yapılan bir ibadet olduğundan haccın sevabına değer biçilemez¹³².

Pamukova ve çevresinde eskiden yaşlanınca hacca gitmek gerektiği şeklindeki uygulamalar, son yıllarda gençlerin de hacca gitmeleri ile bir bakıma geçerliliğini yitirmiştir. Eskiden hacca gitmek için işini, gücünü bitirmiş, çocuklarını evlendirip, evini, arabasını almış olması gibi detaylar aranırken, artık günümüzde durumu müsait olan gençler de hacca gitmeye başlamışlardır. Yörede genellikle karı ve koca birlikte hacca birlikte gitmektedirler(Bkz. Ek-17)¹³³.

¹³⁰ Mehmet Çetin, Pamukova, 1943, ilkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, Çiftçi.

¹³¹ Ö.Nasuhi Bilmen, **Büyük İslam İlmihali**, İstanbul, 1986, s.347.

¹³² Ö.Nasuhi Bilmen, a.g.e. s.357.

¹³³ Şahap Taşkın, Pamukova 1933, Yüksek Okul, İzmir İlinde ikamet etmekte, Emekli.

Hacca niyetlenen kişilerde genellikle cemaate devam etme, sakal bırakma, cenazelere katılma, kūs olduğu insanlarla barışma, çevresindeki fakirlere ve hayır kurumlarına yardım etme gibi davranışlar görülmektedir. Hac için gerekli müracaatlar yapıldıktan sonra, artık hazırlıklar başlar. Kıyafet ve ihtiyaçlar alınır. Yakın akrabalar sıra ile hacca gidecek olanları evlerine yemeğe çağırırlar. Bu adete “davet” denir. Komşular ve akrabalar hacca gidecek olanları evlerine gidip ziyaret ederler. Bu ziyarette çay, şeker, giyim eşyası ve benzeri hediyeler götürüldüğü gibi, para hediye edenler de olabilir¹³⁴.

Hacca gidilecek günün saati gelince, köy imamının önderliğinde hacca gidecek olanların evlerine topluca gidilir. Evin önünde imam dua yapar. Topluca yapılan duadan sonra camiye gidilir. Burada kılınan namazı müteakip, hacca gidecek erkek hacı adayları yan yana dizilir. Tüm uğurlamaya gelenler tek tek hacıları uğurlar. Tekbirlerle hacılar uğurlanır. Dönüşleri de mümkün olduğu ölçüde aynı minval üzere karşılanır. Genellikle uçakla gelindiğinden karşılamak için havaalanına yakın akrabalar otobüs tutar ve karşılamaya giderler(Bkz. Ek-18). Hacılar köye girişte köylüler tarafından konvoy eşliğinde köye getirilir ve tekbirler eşliğinde evlerine dağıtılır. Her eve girişte duası yapılır ve karşılama töreni bitirilmiş olur¹³⁵.

Hacdən dönen hacılar eş, dost, akraba ve köylülerini davet ederek onlara “Hacı Pilavı” denilen yemek ikram edilir ve mevlit okutulur(Bkz. Ek-19). Hacca gidenlerin haccının kabul olması, hacca gidemeyenlere de Allah'ın hacca gitmelerini nasip etmesi için dualar yapılır. Davete gelen özellikle genç misafirler, hacı evinde kurulan salıncakta günahların döküldüğüne inanıldığından sallanırlar. Davetlilere hacdan getirilen hurma ve zezem suyu ikram edilir. Ayrıca hacdan dönen hacılar, tüm çocuklara dağıtılmak üzere küçük hediyeler alırlar ve eve gelen çocuklara bunlar dağıtılır. Yine yakın akrabaya ve yakın komşulara bazı hediyeler verilir. Hacdən gelenlere “Hacı” diye hitap etmek yaygın bir uygulamadır. Evde ise kadın ve erkek birbirlerine hacı hitabıyla hitap ederler¹³⁶.

¹³⁴ Ahmet Karakaş, Pamukova, 1948, Lise mezunu, Pamukova ilçesinde ikamet etmekte, İmam-Hatip.

¹³⁵ Mustafa Çetin, Pamukova 1915, Okuryazar, Pamukova Fevziye Köyünde ikamet etmekte, Çiftçi.

¹³⁶ Ahmet Keskin, Pamukova 1934, İlkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, Çiftçi.

2-Askere Uğurlama İle İlgili Halk İnanışları

Günümüzde toplumumuzda askerliğin ayrı bir önemi ve değeri vardır. Manevi değerlerimiz arasında askere gitmek, askerliğini yağmış olmak bir ayrıcalık olup, gurur vesilesi olarak görülmektedir. Hatta evlilik bahsinde belirttiğimiz gibi evlenmenin ön şartı olarak sayılmaktadır. “Askerliğini yapmayana kız verilmez “ ifadesi sık ve yaygın olarak kullanılan bir deyimdir. Bu sebeple askere oğlunu gönderenler bundan ayrı bir övünç duyarlar¹³⁷.

Pamukova yöresinde çiftçilikle uğraşan ve askere gidecek olan gençler askere gitmelerine yakın bir sürede çalıştırılmazlar. Diledikleri gibi gezer, dilediklerini yapmaya çalışırlar. Askere gidecek olan gençler kendi aralarına grup oluşturarak gezdikleri gibi tek olarak ta. gezebilirler. Başka illerdeki yakın akrabalara ziyarete giderler. Yörede askere gidecek olan gençler ve aileleri sırayla akrabalar ve komşular tarafından yemeğe alınır ve bir takım hediyeler verilir. Ayrıca gençler kendi aralarında eğlenir ve askere uğurlanincaya kadar hoşça vakit geçirmeye çalışırlar.

Özellikle köylerde askere gidecek gençlerin gidiş günü hoparlör vasıtasıyla halka duyurulur. Tanıyan ve uğurlamak isteyenler cami önünde toplanırlar. Askere gidecek olan gençler kendilerini uğurlamaya gelenlerin ellerini tek tek öper ve “Allahaismarladık “ derler. Bu arada uğurlamaya gelenlerin hemen hemen hepsi de az veya çok askere gidenlerin eline para sıkıştırmak sureti ile hediye verirler. Bu seremoni bittikten sonra köy veya mahalle imamı dua eder. Arabalarına binen gençler tekbirler arasında asker uğurlanır. Arabalar ise Türk Bayrakları ile süslenmiş olup, korna sesleri arasında otobüse götürülür¹³⁸.

Askerliğini bitiren gençler asker dönüşü büyük bir sevinç ve coşku ile karşılanır. Askerden dönenler anne, baba ve yakın arkadaşlarına askerlik yaptığı yöreye mahsus hediyeler getirmeyi de ihmal etmezler. Yapılan adak varsa, dönüşü takiben bu adak kesimi yapılır, konu, komşu ve fakirlere dağıtılır¹³⁹.

¹³⁷ Ahmet Alp, Pamukova 1965, Fakülte mezunu, Öğretim Üyesi, Sakarya İlinde ikamet etmektedir.

¹³⁸ Süreyya Çetin Pamukova, 1965, İlkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, Çiftçi.

¹³⁹ Yakup Budak, Pamukova, 1950, İlkokul mezunu, Pamukova İlçesinde ikamet etmekte, Fotoğrafçı.

G-BEREKET, UĞUR VE UĞURSUZLUKLA İLGİLİ HALK İNANIŞLARI

Pamukova ve yöresinde uğur ve uğursuzlukla bereket kavramları iç içe girmiş durumdadır. Bu inanışların temelinde bolluk, bereket, sağlık ve korunma anlayışı vardır. Bu sebeple yörede bu inanışların en yakın olanı kurban kesmektir. Ölenin arkasından, gelin eve girdiğinde, askerden sağ salim döndüğünde, köyde yapılan okul, çeşme, yol, ev gibi yatırımların sonucunun alındığında, yeni bir ev, yeni bir araba, yeni bir traktör alındığında, çocuğun doğumunda, herhangi bir kaza ve belaların atlatılmasında kurban kesme uygulamalarına rastlamak mümkündür¹⁴⁰.

Küçük çocukların nazardan korunmaları için nazar boncuğu takılma uygulaması yaygın bir uygulamadır. Yeni alınan araba veya traktörlere nazar boncuğu takılması da yaygın olan bir davranıştır. Takılan bu nazar boncuğunun uğursuzlukları ortadan kaldırdığına inanılır.

Yörede halk arasında büyü, sihir, tılsım ve muskacılık terimleri birbirlerinin yerlerine kullanılır. Büyücülük açık ve gizli, olumlu ve olumsuz olarak yapılmakta olup olumsuz olarak yapılan büyü, sihir, muska genellikle düşmanlık, kıskançlık, çekemezlilik nedeniyle eşlerin arasını açmak amacıyla yapılır. Olumlu ve iyi yönde ise, arası iyi olmayan iki eşin veya kimsenin arasını düzeltmek, baht açmak, çalınan eşyayı bulmak, cin çarpmasını kaldırmak, eşlerden birini diğerinin itaati altına almak, çocuğu olmayanı çocuk sahibi yapmak ve nazarı önlemek gibi nedenlerle yapılmaktadır. Nadiren nazara karşı kurşun dökme adetine de rastlamak mümkündür¹⁴¹.

Uğur ve Uğursuzluk konuları genellikle yöreler arası birliktelik sağlamakla beraber, Pamukova yöresinde günler, mekanlar, eşyalar, bitkiler, cansız varlıklar, hayvanlar, gözle görülmeyen varlıklar, insan ve organları ile ilgili uğur ve uğursuzluk inanışları mevcuttur. Yaygın olan inanışa göre sabah erken kalkan kişinin rızık bol olur. Yine sabah yataktan kalkarken sağ taraftan kalkan kişinin işleri hayırlı ve normal, sol taraftan kalkan kişinin işlerinin hayırsız ve ters gideceğine inanılır. Geceleyin küçük çocuklar aynaya baktırılmaz. Bakan çocukların bahtlarının kapalı olacağı inancı vardır.

¹⁴⁰ Mustafa Çetin, Pamukova, 1915, Okuryazar, Pamukova Fevziye Köyünde ikamet etmekte, Çiftçi.

¹⁴¹ Alaattin Ergül, Pamukova, 1926, ilkokul mezunu, Pamukova ilçesinde ikamet etmekte, Çiftçi.

Geceleri tırnak kesmek, ıslık çalmak, sakız çiğnemek iyi sayılmaz. Geceleyin ıslık çalan kişi cinleri etrafına toplamış olup cin çarpmasına uğrayacağı kabul edilir. Geceleyin sakız çiğneyen kişi ölü eti çiğnemiş gibi sayılır. Salı günü uğursuz bir gündür. Bu günde pek işe başlanmaz. Başlanan işin sallanıp, uzun süreceğine inanılır. Pazartesi ve Perşembe günleri kutsal günlerdir. Bu günlerde nafile oruçlar tutulur. Cuma günü iş yapılmaz. Özellikle Cuma vaktinde ev süpürülmez, Kur'an okunup, ibadet edilir. Mayıs ayında kutlanan Hidrellez kutlamalarında ağaç altına sahip olunmak istenen araba, ev, traktör maketi yaparak koymak, ona sahip olunacağı inancı nedeniyledir¹⁴².

Yörede, ağaç kovuğunda, dam ve taş aralarında yuva yapan kuşların yuvaları bozmak uğursuzluk getireceğine inanıldığından hoş karşılanmaz. Yırtılan ve sökülen elbisenin kişinin üzerinde dikilmesi akılının da dikileceğinden dolayı uğursuz sayılır. Bulaşık suyu bir yere besmele çekerek dökülür. Besmele çekmeden dökülürse, döken kişiye cin çarpacağına inanılır. Eşik üzerine oturulmaz. Oturulursa cin veya şeytan çarpacağına inanılır. Eğer oturan kız ise kısmetinin kapanacağına, erkek ise el işinde çalışacağına inanılır. Merdivenin altından geçmek uğursuzluk getirip, geçen işlerinin ters gideceğine inanılır. Mezar, türbe veya yatırların yanından geçerken dua okunması gerekir. Aksi takdirde ölümlerin ahirette davacı olacağına inanılır¹⁴³.

Hayvanlarla ilgili olarak halk arasında karıncaların ölümlere su taşıyan hayvanlar olduklarına, kesinlikle öldürülemeyeceklerine, üzerlerine basılamayacağına, öldürülürse günah işlenmiş olduğuna inanılır. Öldürülürse öldürenin başına çok büyük kazalar ve belalar getireceğinden dolayı kedi öldürülmez. Köpeğin uzun uzun uluması bir felaketi bildirir. Bu nedenle uluyan köpekler çevreden uzaklaştırılmaya çalışılır. Kurbağa öldürülmez ve ele alınmaz. Şayet ele alınırsa, elde siğil çıkacağına inanılır. Örümceğin yaptığı ağın bozulması hoş karşılanmaz. Bunu yapan çocuklar azarlanır. Bunun temelinde Hz.Peygamber Sevr mağarasında iken örümceğin düşmanlarının fark etmemesi için ağ örmesi olayı yatmaktadır. Uğur Böceği kimin eline konarsa o kişi için uğur sayılır. İşlerinin iyi gideceğine ve o gün şanslı olduğu inancı vardır¹⁴⁴.

¹⁴² Burhan Yavuz, Pamukova 1915, İlkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, Emekli.

¹⁴³ Emine Çetin, Pamukova 1947, ilkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, ev hanımı.

¹⁴⁴ Ahmet Keskin, Pamukova, 1934, İlkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmekte, Çiftçi.

Yörede kalk arasında özellikle kutsiyetine inanılmış belirli bir ağaç yoktur. Ancak cinsi ne olursa olsun mezarlık, yatır ve türbelerin bulunduğu yerlerdeki ağaçlar kesilmez. Ayrıca ağaç ve özellikle elma ile ilgili olarak bir elmanın kabuğunu hiç parçalanmadan soyan kişinin dileğinin kabul olacağı inancı vardır. Yeşile zarar vermek yeşili yakmak ve suyu kirletmek, suya zarar vermek uğursuzluk olarak görülür¹⁴⁵.

İnsan organlarıyla ilgili olan bazı inanışlarda vardır. Evden çıkarken sağ ayakla çıkılır. Bu aynı zamanda sünnettir, fakat halk arasında uğur getireceğine inanılır. Buna karşılık tuvalet, hamam ve banyo gibi yerlere sol ayakla girilir. Diş insanın kutsal organlarından sayılır. Çekilen diş rast gele atılmaz, kağıt veya beze sarılıp duvar dibine gömülür. Sağ avuç içi kaşınırsa para alınacağına, sol avuç içi kaşınırsa para çıkacağına inanılır. Yemek yeme, su içme ve işler sağ elle yapılır. Sol elle yapılan işlerde uğursuzluk olacağı inancı hakimdir. Sağ gözün seğirmesi iyi haber, sol gözün seğirmesi kötü haberin geleceğine işarettir. Bir kişinin kulağının çınlaması o kişinin başka bir yerde anıldığına yorumlanır. Birinden konuşulurken o kişi uzakta ise “kulağı çınlasın” tabiri yaygın olarak kullanılan bir tabirdir¹⁴⁶.

Yörede İslam Dininin iman esasları arasında yer alan Allah, melek, cin ve şeytan gibi varlıkların kabulüne şüphesiz inanılmaktadır. Halk arasında cinler için, genellikle duvar diplerinde yaşadıkları, geceleyin kesinlikle sıcak bulaşık suyu dökülmemesi gerektiği inancı vardır. Dökülürse cinlerin yanacağı ve insanı cin çarpacağına inanılır. Melek denilince, nezih, temiz ve güzel varlıklar akla gelir. Sadece iyilik düşünen ve Allah'ın emirlerini yerine getiren varlıklardır. Yörede cin çarpmasına uğramamak için dualar okunur. Cin çarptığına inanılan kişileri okuması kuvvetli olduğuna inanılan hocalara, dedelere götürmek ve muska kullanma inancı vardır¹⁴⁷.

Bir kişi gece yıldızlara bakarken bir yıldızın kaydığını görürse ve bu anda bir dilek tutarsa bu dileği kabul olacağı, yemek yendiği bir anda, yemeğin içine ekmeğin düşmesi bir misafirin geleceği, boş silahla oynamanın hoş karşılanmadığı ve şeytanın dolduracağı inancı hakimdir¹⁴⁸.

¹⁴⁵ Ayşe Birgili, Pamukova, 1865, Fakülte mezunu, Sakarya İlinde ikamet etmekte, Ev hanımı.

¹⁴⁶ Türkan Taşkın, Pamukova, 1941, İlkokul mezunu, İzmir'de ikamet etmekte, ev hanımı.

¹⁴⁷ Ahmet Karakaş, Pamukova, 1948, Lise mezunu, Pamukova ilçesinde ikamet etmekte, İmam-Hatip.

¹⁴⁸ Selami Yavuz, Pamukova, 1962, Fakülte mezunu, Pamukova ilçesinde ikamet etmekte, Öğretmen.

İKİNCİ BÖLÜM

PAMUKOVA İLÇESİNDEKİ YAYGIN HALK İNANIŞLARINDA ESKİ TÜRK İNANCININ İZLERİ

Türklerin İslam dinini kabul etmeden önce geniş bir coğrafyaya yayılmış olması ve içlerinde Türk olmayan kavimlerinde bulunması, Türklerin dini tarihi araştırmalarında bir takım sıkıntıları beraberinde getirmiştir. Bunlardan bir tanesi de eski Türk dinine verilecek isim olmuştur. Abdulkadir İnan gibi bazı ilim adamları bu dine isim olarak “Şamanizm” adını vermişlerdir. Eski Türklerde şamanlar ve kamlar sihir işleriyle uğraşan kişilerdir. Kamın asıl görevi, görünmeyen ruhlar alemi ile irtibat kurmak ve beşeri faaliyetleri yönetmede bu ruhların desteğini elde etmek olan, vecdi ve tedavi ile ilgili metotlar bütünüdür¹. Dolayısıyla Şamanizm Türklerdeki dini yapıyı ortaya koymakta yetersiz kalmaktadır. Son yıllarda yapılan araştırmalar Türklerin dinine “Gök Tanrı İnancı” isminin verilebileceğini ortaya koymuştur². Dolayısıyla eski Türklerde Gök Tanrı merkezi bir role sahiptir³.

Eski Türkler Gök Tanrı'ya “Tengri” de derlerdi. O tek yaratıcı, hayat veren, öldüren, iradesine göre hükmeden, yardım eden, cezalandıran, insanlara yol gösteren, kendisine kurban sunulan gibi sıfatlara sahiptir. Türkler hiçbir zaman Tanrı'ya insani vasıflar vermemişlerdir⁴. Eski Türkler ata ruhlarına saygı gösterirlerdi. Ahiret, cennet, cehennem, melek, şeytan, ruhun ölmezliği, kurban, haşr ve iyi-kötü ruhların varlığına inanılırdı⁵. Tabiatıta mevcut dağ ,ağaç, kaya su v.b. varlıkların birer ruhunun bulunduğunu tasavvur etmişler ve iyilik ve kötülük verenler olarak tasnifini yapmışlardır⁶.

¹ İbrahim Kafesoğlu, *Eski Türk Dini*, Ankara 1980, s. 39-41; Mircea Eliade, Boan P.Couliano, *Dinler Tarihi Sözlüğü*, İstanbul 1997, s.259.

² Şaban Kuzgun, *Dinler Tarihi Dersleri C.I*, Kayseri, 1993, s..

³ Ünver Günay, Harun Güngör, *Türk Dini Tarihi*, Kayseri 1998, s.127.

⁴ Şaban Kuzgun, *a.g.e.* ,s.58.

⁵ Hikmet Tanyu, *İslamıktan Önce Türklerde Tek Tanrı İnancı*, Ankara 1986, s.33, 48-185.

⁶ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, İstanbul 1991, s. 289-291; Abdulkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, Ankara 1995, s. 41.

A-DOĞUMLA İLGİLİ HALK İNANISLARINDAKİ ESKİ TÜRK İNANCININ İZLERİ

1-Eski Türk İnancında Doğum

Türk toplumunun çekirdeği ailedir. Ailenin temel taşı ise çocuktur. Bu yüzden Türk toplumunda çocuğun, dolayısıyla da doğum inanışlarının önemli yeri vardır.

Eski Türklerde çocuk sahibi olmak isteyen aileler, Tanrı'nın rızasını kazanmak için açları ve fakirleri doyurur, çıplakları giydiren, ağzı kutlu kişilerin duasını isterlerdi⁷. Türkler arasındaki doğumla ilgili inanışlarda “umay” in önemli bir yeri vardır. Umay bir tür koruyucu melek olarak kabul edilmekteydi. Kültegin Yazıtında Bilge Kağan'ın anası Umay'a benzetilmiş, Kültegin'in kahraman adını almasının onun yardımıyla olduğu belirtilmiştir⁸.

Yakutlarda Umay'ın yerini “Ayısıt” almıştır. Bereket ve refah sağlayıcı ruhlar zümresi olarak bilinen Ayısıt, anne karnındaki çocuğa üfleyerek onun canlanmasını sağlar. Yakutlarda çocuk sahibi olmak için, Ayısıtı dua edildikten sonra ıdık kurbanı kesilir ve mukaddes bir ağacın dibinde, ak boz at üzerinde yer ve dua ederler. Bu duadan sonra olursa bunun yer-ağaç ruhları tarafından verildiğine inanılıp, bu amaçla ıdık kurbanı uygulamasına başvururlar⁹. Yine Manas Destanında Yakup Han kısırlığından şikayetçi olduğu eşinin ulu kişilerin mezarları ziyaret etmediğinden, elma ağaçları altında dolaşmadığından ve kutlu pınarların yanından geçmediğinden bahsetmektedir¹⁰. Kırgız-Kazak kadınlarının çocuk sahibi olmak amacıyla, sahrada tek başına biten bir ağaç veya kutlu pınarın yanında koyun kurbanı kesip, gecelemede olduklarını görüyoruz.

⁷ Yaşar Kalafat, *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnancının İzleri*, Ankara 1990, s. 72.

⁸ Muharrem Ergin, *Orhun Abideleri*, İstanbul 2000, s. 2000

⁹ Abdulkadir İnan, *a.g.e.*, s. 26, 27-167.

¹⁰ Ünver Günay-Harun Güngör, *a.g.e.* s. 12.

Eski Türklerde doğum esnasında oba yahut oymak kadınları, doğum saatini hamile kadının bulunduğu çadırda beklerler, içlerinde yaşlı ve tecrübeli olanı ebelik yapardı. Kadın doğum esnasında ızdırap çekmeye başlar yahut doğumun güç olması ve gecikmesi halinde, albastı yahut alkarısı denilen kötü ruhun kadına musallat olduğuna inanılırdı. Bu kötü ruhu uzaklaştırmak için erkekler toplanır, çeşitli sesler çıkarırlardı¹¹. Ayrıca, Altaylar ve Kırgızlar da doğumun kolay olması için çadırın tam orta yerine (ateş yakılan yerine) bir direk yerleştirerek ona bir urgan bağlarlar, bu urganın bir ucu duvara bağlanıp kadının koltukları altından geçirilir, böylece kadına musallat olan kötü ruhlardan kadının korunduğu inanılır. Bu kötü ruhu korkutmak, kovmak için erkekler de toplanır, “hay, huy!” diye haykırmaya başlarlar, tüfek ile havaya ateş ederler. Bu görüntü kadın doğuruncaya ve baygınlığı geçinceye kadar devam eder¹². Diğer Taraftan, Türkler arasında akan sudan geçmenin, doğumun kolaylığını ve çabukluğunu sağlayacağına inanılmaktadır. Eski Türklere göre su her şeye hayat veren bir Tanrı nimetidir, insanların hayat ve talihlerinin durgunlaşıp canlanması da, suların kuruyup çağlamasına benzetilmektedir. Bu nedenle Türkmenlerde doğum esnasında hamile kadına okunmuş su içirilir, böylece doğumun kolay olacağına inanılır¹³.

Türk Toplumunda erkek çocuğun önem derecesi o kadar yüksektir ki yeni evlenen çiftlerin ilk çocuklarının erkek olması için bir takım uygulamalar yapılırdı. Buna en güzel örnek Hazar Türklerinde ilk çocuğun erkek olması dileğiyle gelinin kucağına erkek çocuk oturtulmasıdır¹⁴. Ayrıca, Yakutlar Tanrıdan erkek çocuk isterlerken ak şamana başvururlar, Ak şaman da Ayısıt Hatun’a, ak at sürüleri sahibi olan Tanrıya dualar eder ve kansız bir kurban adar¹⁵. Şamanist kavimlerde bir dileğin yerine gelmesi için Tanrıya adak adama, saçılarda bulunma geleneği yaygındır. Dede Korkut’ta erkek çocuk isteyen kadın, kuru çaylara içecek dökmekte, kara giyimli dervişlere nezirler vermektedir¹⁶.

¹¹ Abdulkadir İnan, a.g.e., s. 168-169.

¹² Abdulkadir İnan, a.g.e. s. 169.

¹³ Pertev Naili Boratav, **100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar)**, İstanbul 1973, s. 183

¹⁴ Ali Rıza Yalçın, **Cenupta Türkmen Oymakları**, Ankara 2000, s. 27.

¹⁵ Abdulkadir İnan, a.g.e. s. 67.

¹⁶ Abdulkadir İnan, a.g.e. s. 168.

Kazak Türkleri'nde ise doğan çocuğun göbeği temiz bir bıçakla kesilir ve bıçak yıkanarak toprağa gömülür. Bu esnada anne yere bakmamalıdır. Bakması halinde başka çocuğunun olmayacağına inanılır. Göbek yedi gün sonra kurur ve düşer. Bu parça, çocuk erkekse, aygır gibi cesur olması için atın yelesine; çocuk kız ise, sakin ve uysal olması için kısırağın yelesine takılmaktadır¹⁷.

Türklerde ad vermenin köklü bir geleneği vardır. Türk Halk Kültüründe ad verme öylesine önemli bir olgudur ki, Türk kültürünün doğum yeri Orta Asya'dan başlayarak günümüze dek birtakım değişimlere uğrasa da yaşaya yaşaya gelmiştir. Yazılı, sözlü halk hikayelerine, destanlara, şaman dualarına, atalar sözüne yansımıştır. Dede Korkut'ta babasının adını yürütecek olan oğlun olağanüstü kahramanlıklar gösterip, onur kazanması gerektiği, baş kesmeyen, kan dökmeyen oğullara ad verilmediği ve kahraman olmayan oğullardan babalarının utandığı ifade edilmektedir¹⁸.

Günümüz Kazaklarında düğün toy-gibi doğum toyu yapılmaktadır. Bu toya "şıldehana" denir. Çocuğun ismini imam koyar ve kulağına ezan okunur ve ziyarete gelenler "görümlük" diye bilinen bir hediye getirirler¹⁹. Hazar Türklerinde ise doğan çocuğun kulağına önce ezan okunmakta, sonra ad konmaktadır. Çocuğun kalıcı ismini ya büyükanne ya da büyükbaba, her ikisi de yoksa evdeki en yaşlı kişi koymaktadır. Baba da koyabilir. Baba Kur'an-ı Kerim'i açar ve açtığı sayfadaki ilk ismi koyar. Bazen de evdeki herkes bir isim yazar, bu isimlerden biri evdeki 2-3 yaşındaki çocuğa çektirilir, çıkan isim çocuğa kalıcı ad olarak verilir. Ad verme genelde doğumdan üç gün veya dört gün sonra olur. Hazarlarda Allah'ın isimlerinden biri yalnız başına çocuğa ad olarak konulmaz. Genellikle ismin başına kök anlamına gelen Abdul veya Gulam getirilerek Abdul Gafur veya Gulam Cabbar gibi isimler oluşturulur. Moğolistan Kazaklarında dağ ve insan ismi olarak Tengenre kelimesinin geçmesi, doğa ve kişi oğluna kutsiyet atfedilmesindedir. Azeri Türkleri'nde de Allah ismini içeren insan isimleri vardır. Allahverdi, Tanrıkulu, Kulukişi gibi²⁰.

¹⁷ Yaşar Kalafat, **Kuzey Azerbaycan, Doğu Anadolu ve Kuzey Irak'ta Eski Türk Dini İzleri**, Ankara 1998, s. 66 , 67.

¹⁸ Muharrem Ergin, **Dede Korkut Kitabı**, İstanbul 1997, s. 59.

¹⁹ Yaşar Kalafat, a.g.e. s.67.

²⁰ Yaşar Kalafat a.g.e. s.66.

2-Doğumla İlgili Halk İnanışlarındaki Eski Türk İnancının İzleri

Pamukova yöresinde doğumla ilgili halk inanışlarında eski Türk inancının bir çok izlerini görmek mümkündür. İsimleri farklı farklı olmakla birlikte mahiyetleri itibarı ile birbirinin aynısı olan bazı tabiat üstü güçlerin varlığına ve onların hamile olan kadınları koruduğuna inanılmaktadır.

Pamukova'da yaşayan ve çocuğu olmayan kadınların çevredeki türbe ve ziyaret yerlerine gidip, oralarda dua etmeleri, adak adamaları, dileklerde bulunmaları, hatta uzak yerlere yatılı gitmek sureti ile bir müddet oralarda kalmaları, Manas Destanında Yakup Han'ın kısırlığını şikayet ederken kutlu kişilerin mezarlarının ziyaret edilmemesini sebep göstermesi ile paralellik arz etmektedir. Yine yöredeki bazı çocuğu olmayan kadınların üzerlerine dua okunmuş yiyeceklerden yemeleri, yine Manas Destanındaki Yakup Han'ın eşinin kısırlığından bahsederken kutlu kişilerin duasını almadığı, elmalı pınarlardan geçmediği, elmalı yerlerde oynamadığı ile paralellik arz etmektedir. Yine türbe ziyaretlerinde kadınların para atmaları, oraya mum yakıp ağaca bez parçası bağlamaları eski Türlerde uygulanan "İdik" kurbanı uygulamasına benzemektedir. Ayrıca, ilçede, Allah'a dua ederek çocuk sahibi olma anlayışı, Dede Korkut Hikayeleri'ndeki Dirse Han'ın dilek dileyip alkış alması ve çocuk sahibi olması inancının devamı gibidir. Halkın mantıki bir çözüm bulamadığı, sıkıntıya düştüğü her işte olduğu gibi çocuk sahibi olamamada da çare olarak dua etmesi ve kutsal varlıklara sığınması eski Türk inancının tipik örneklerindedir.

Tıpkı Altay ve Kırgızlarda doğumun gecikmesi veya zor olmasının albastı veya alkarısı denilen kötü ruha bağlandığı gibi Pamukova'da da bu durumda olanların yörede "ebe" adı verilen yaşlı kişilere götürülerek tedavi edilmeleri eski Türk inancından yansıyan izlerdir.

Pamukova yöresindeki çocuğun doğumundan sonra göbek bağının kesilip, evin eşiğine, yahut okul ve cami duvarına veya bahçesine gömülmesi eski Türklerdeki eşğin kutsallığının yöre inanışlarında da mevcut olduğunu gösterdiği gibi Oğuzların

şenlikten sonra kadınların çocuğun göbek bağıını saklamaları, gömmeleri ve at yelesine asmaları ile aynı mantığı taşıdığını ifade etmek mümkündür²¹.

Eski Türklerde Kaplan yılında doğan çocuklara “Kaplan Doğan”, “Kaplan Doğan Er Manas” unvanının verilmesi ile yöredeki belirli gün ve gecelerde doğanlara verilen Kadir, Ramazan, Bayram gibi isimlerin verilmesi birbiriyle örtüşmektedir.

Yine yöredeki anlayışa göre sünnet olan çocuğun bahçede bulunan bir ağaç altına dikiltilerek düğüne gelen misafirlerin hediyelerini orada takmaları uygulaması eski Türklerdeki ağaç iyesinin günümüze yansımadır.

Eski Türklerde olduğu gibi Pamukova’da doğan çocuğa hediye getirmek ve getirilen hediyelerin çocuğun beşiğine veya yanına konan yastığa takılması paralellik arz etmektedir. Ayrıca kırklamada çocuğun yıkandığı suya taş koyarak yıkanması, Eski Türklerde taşa duyulan inançtan ve taşın kutsal sayılmasındandır²².

B-EVLENME İLE İLGİLİ HALK İNANISLARINDA ESKİ TÜRK İNANCINI İZLERİ

1-Eski Türk İnancında Evlenme

Türklerde toplumun devamı aile yapısının sağlam temellere dayanmasına bağlıdır. Bu nedenle aile kutsaldır. Ailenin sembolü “ev”, evin sembolü ise “ocak” olarak kabul edilir. Dolayısıyla evlenme tabiri evlenen erkek ve kızın baba ocağından ayrılarak yeni bir ev kurmalarını ifade eder. Ataerkil aile yapısına sahip olan Türklerin Dünyanın dört bir yanına dağılmalarına rağmen varlıklarını korumaları, aile yapısına çok önem vermelerinden kaynaklanmaktadır²³.

Dünür gitme geleneğine, Dede Korkut ve Manas destanlarında da rastlanmaktadır. Cakıp Han, oğlu Manas evlenmek istemesini açıklaması üzerine, atına

²¹ Rifat ARAZ, *Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği*, Ankara 1995, s .63-65.

²² Bu konuda bkz.Hikmet Tanyu, *Türklerde Taşlarla İlgili İnançlar*, Ankara 1987.

²³ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültür*, İstanbul 1991, s. 216.

biner ve sağ yanına kırk yoldaşını, sol yanına da kırk yiğitini alarak “oğluna münasip bir kız” bulmak üzere kendi ülkesinden başka Çin, Kalmuk, Kalça, Kızılbaş, Kırgız, Hint, Tarcık, Alplar yurdunu dolaşır ve kız arar²⁴.

Eski Türklerde dünürçülük yöntemiyle evlenmenin yanında kız tarafından, kızın kendisinden rızasını gösteren bir nişan alma adeti de mevcuttur. Böylelikle nişan geleneği evliliğe meşruluk veren bir uygulama olarak evlilik merasimlerine sokulmuştur. Yakutlarda nişanlanma delikanlı tarafından kızın açık başına bir elbise atmak suretiyle olduğu gibi, erkeğin kızın açık başına bir mendil koymak suretiyle de olur. Kız elbiseyi veya mendili kabul ederse iki genç nişanlanmış sayılır. Altay Türklerinde ise, delikanlı kaçırmak için sözleştiği kızıdan nişan olarak bir mendil alırdı²⁵. Dede Korkut Hikayelerinde anlatılan nişan merasimleri yüzük takma biçiminde olurdu. Bam Büre oğlu Bamir Beyrek hikayelerinde, nişan öncesi at yarışı, güreş tutma, ok atma gibi çeşitli müsabakalar yer alırdı²⁶.

Birçok Türk boylarında evlilik eğlence ve törenlerle olurdu. Düğünlere savaşa gidilir gibi gidilir, yağmalar yapılır, kapılar basılıp kız kaçırlırdı. Yakut boylarında kız kaçırmaya gidecek olan gençler toplanır, şaman tarafından bir ayin yapıldıktan sonra yola çıkılırdı. Altaylar’ da kız kaçırmaya kızın rızasıyla, hatta babasının tasvibi ile olurdu²⁷. Dede Korkut Hikayelerinde düğünlerde Oğuzlarda kadınların ve erkeklerin ayrı ayrı yerlerde eğlendikleri yer almaktadır²⁸. Ayrıca eski Türklerde, gelinin damada kurban veya adak olduğunun temsili bir uygulaması olarak geline kına yakılması uygulaması bulunmaktadır²⁹. Öte yandan düğün merasimlerinde bir boydan diğer bir boya gelin giden kız için ayrılık türküleri söylenir, Başkurt kızları düğünün son gününü, yani kızın oğlanın evine gideceği günü, ağıtlar söyleyerek matem gününe çevirirlerdi³⁰.

²⁴ Işıl Altun, *Kocaeli-Kandıra Türkmenlerinde Geçiş Dönemleri*, (Basılmamış Doktora Tezi), Sakarya 2003, s.222.

²⁵ Abdulkadir İnan, *Makaleler ve İncelemeler I*, Ankara 1987, s. 344, 349.

²⁶ Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı*, Ankara 1989, s. 28, 123.

²⁷ Abdülkadir İnan, *a.g.e.*, s. 166.

²⁸ Muharrem Ergin *a.g.e* s. 28.

²⁹ Rıfat Araz *a.g.e* . s.112.

³⁰ Abdulkadir İnan, *a.g.e.s.* 341, 343.

Evlenme sırasında düğün yemeği ve fakirleri doyurma kültürü Türklerde ortak anlayıştı. Manas Destanı'nda, Manas'ın düğünü anlatılırken yiğitlerin dağ gibi et, deniz gibi kırmızı toplattığından, yenilip içildiğinden bahsedilmektedir³¹. Orta Asya Türklerinde mehir uygulamalarına benzer "salık" ve "salıt" denen bir ödemeden bahsedilmektedir³².

Eski Türklerde güvey elbisesine "ergenlik al kaftanı" adı verilirdi. Gelin alınırken kız babası şalını ve kaşağını güveye sarar ve böylece "babalık velayetini" güveye bırakmış olurdu. Damat da bunları üzerinde taşırdı³³. Başkurlarda gelinler pınar, ırmak ve göl sularına para atarlardı ve buna su gösterme selamı denirdi. İslam öncesi ve İslam sonrası Türklerde gelin eve gelince başına buğday veya para atılır, buna "saçı" adı verilirdi³⁴. Geçmişten bu güne, Türk topluluklarının hepsinde yaşayan "saçı saçmak", bolluk ve bereketle ilgili bir ritüeldir³⁵. Darı, saçı saçmada, bolluk, bereket, zürriyet ifadesidir. Bu geleneğin çok eski devirlerde, yeni evlilerin başına pirinç serpilettiği taktirde kurulacak yuvanın bereket içinde olacağına dair beslenen bir inançtan doğmuş olduğu düşünülmektedir. Sonraları pirinç tanelerinin yerini para, şeker, konfeti almıştır. Saçı saçmak Türklerin Müslüman olduktan sonra da evlenme törenlerinde devam ettirdikleri ortak bir âdettir³⁶.

Eski Türklerde düğünde, gerdeğe kadar damat gelinin yüzünü görmezdi. Ancak gerdekte "körümdük" denen hediyeden sonra gelinin yüzü açılırdı. Gelinin kocasının ve akrabalarının adlarını söylememesi ve belli bir süre onlarla konuşmaması gibi uygulamalar eski Türklerden günümüze kadar gelmiştir³⁷.

Eski Türklerde elma kutsal bir meyve olarak kabul edilirdi. Aşk hikayeleri ve masallarda muhterem bir kişinin veya Hızır'ın elinden verilen elmayı ikiye bölerek paylaşıp yiyen karı kocanın çocuk sahibi oldukları görülmüştür³⁸.

³¹ Bahattin Ögel a.g.e. s.117.

³² Bahattin Ögel, *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, s.268.

³³ Bahattin Ögel a.g.e. s. 270-271.

³⁴ Abdulkadir İnan, a.g.e. s.166-167.

³⁵ Ali Abbas Çınar, *Türk Dünyası Halk Kültürü Üzerine Araştırma ve İncelemeler*, Muğla 1996, s.26.

³⁶ Muzaffer Sencer, *Dinin Türk Toplumuna Etkileri*, Tarihsiz, s.63.

³⁷ Bahattin Ögel a.g.e. s. 250.

³⁸ A.Yaşar Ocak, *İslam Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır İlyas Kültü*, Ankara 1990, s. 199.

2-Evlenme İle İlgili Halk İnanışlarındaki Eski Türk İnancının İzleri

Pamukova yöresinde evlenme, genellikle dünürçülük yöntemi ile yapılır. Bu uygulama eski Türklerdeki kız kaçırma yönteminin zamanla terk edilip, evlenmenin dünürçülük yoluyla yapılmasının bir yansımasıdır. Az da olsa yörede kız kaçırma olaylarına rastlanmaktadır. Gençlerin birbirlerini isteyip ailelerin karşı çıktığı durumlarda kız kaçırma olayları meydana gelebilmektedir.

Pamukova yöresinde evlenme ilk olarak kız isteme ile başlar. Damat adayı beğendiği bir kızın annesine söyler, aile bireyleri de çevrede sözü geçen birisini de yanlarına alarak kız istemeye giderler. Bu uygulama bize Kara Han'ın Oğuz adına kız istemek için Kur Han'a adamlar göndermesini hatırlatmaktadır.

Eski Türk adetlerinde görülen nişanlanma uygulamasının bir sonucu olarak evlilik merasimine giren nişan geleneği Pamukova' da da uygulanan bir adettir. Erkek tarafının kıza nişanlılık alması, Yakutlar' da erkeğin kızın açık başına elbise atmasına , kız tarafının oğlanını yüzüğünü alması, Altay Türklerindeki kaçmaya karar veren kızın, oğlana mendil vermesi uygulaması ile örtüşmektedir.

Pamukova yöresindeki evlenecek kızların ellerine kına yakma uygulamaları, eski Türklerde adak edilmiş olanı göstermek amaç ve inancı ile kına yakılmasına benzemekte, kadının kocası için adanmış olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan kına gecesinde gelini ağlatmak için söylenen ağıtlar, eski Türklerde düğün merasimlerinde bir boydan diğer bir boya yad ellere gelin giden kızın ayrılık türküleri söylemesi ve Başkurt kızlarının düğünün son gününü ağıtlar söyleyerek matem gününe geçirmelerini hatırlatmaktadır.

Eski Türklerdeki gelin alma törenleri "saçı" ve "kurban" uygulamalarına aracılık etmiştir. Kurban gelin oğlan evine geldiğinde ve arabadan inerek eve girdiğinde kesilir. Kurbanın kanından gelin ve damada birer damla sürülür. Aile fertlerinden birisi de bolluk ve bereket getirmesi amacıyla gelin arabasının üzerine demir para, arpa, buğday,

ve şeker atarlar. Dolayısıyla Eski Türklerdeki saç uygulaması aynen Pamukova yöresindeki düğünlerde uygulanmaktadır.

Eski Türklerde kapının ve eşiğin kutsallığının Pamukova' daki düğünlere de yansıdığını söylemek mümkündür. Gelin oğlan evine geldiğinde eline yağ sürülmesi, gelinin kapıya bu yağdan sürmesi, oğlan annesinin kapıya ayaklarını açarak girmesi ve gelinin altından geçmesi bunlara güzel birer örnektir.

Pamukova yöresinde yapılan düğünlerde, damatların "damatlık" adını verdikleri ve gelin kızlarında "gelinlik" ve üzerine kırmızı "duvak" örtmeleri, eski Türklerdeki erkeklerin düğünde "ergenlik al kaftanı", kızlarında babasının verdiği "şal"ı giymelerinde benzerlik görülmektedir.

Dede Korkut Hikayelerinde ve Manas Destanında düğün eğlenceleri ve ziyafetler anlatılırken yiğitlerin dağ gibi et, deniz gibi kırmızı toplatıp, yiyip içtikleri anlatılmaktadır. Günümüzde de Pamukova yöresinde "düğün yemeği" adı verilen ve iki gün önceden hazırlıklara başlanarak hazırlanan yemeklerle misafirlerin ağırlanması, gerekli ikramların yapılması, düğün evinin yakın akrabalarının, düğüne gelen tüm misafirlerle yakından ilgilenmeleri, gerekirse evinde yatırmaları bu uygulamalarla benzerlik arz etmektedir.

C-ÖLÜMLE İLGİLİ HALK İNANISLARINDA ESKİ TÜRK İNANCININ İZLERİ

1-Eski Türk İnancında Ölüm

Eski Türk inancında ölüm, ruhun bedeni kesin olarak terk etmesi şeklinde görülür. Türklerde can veya ruh kavramı genel olarak "tin" sözcüğü ile ifade edilmektedir. Eski Türklerde ruhun bedeni yalnızca ölüm anında değil, aynı zamanda uyku ve hastalıklar esnasında da geçici olarak terk ettiğine inanılmaktadır. Ölüm sonucu bedeni terk eden ruh bazen başıboş dolaşır. Bu tür ruhlara Altaylılar "üzüt", Yakutlar ise

“üör”, Kazan Türkleri ise “ürek” demektedirler³⁹. Türkler Müslüman olduktan sonra da bu inancı devam ettirmişlerdir. Ruhlar sağ iken yaşadıkları yeri yılda bir kez ziyaret ederler ve “tiki” sesini çıkarırlar. Bu sesi kim duyarsa öleceğine inanılır⁴⁰.

Altay Türklerine göre ölüm iki türlü olmaktadır. Birincisi Erlik tarafından gelen ölüm, ikincisi ise Erlik ve Ülgen’ in beraber karar verdikleri ölümdür. Erlik tarafından gelen ölüm normal değildir. Erlik’e kurban sunmakla zamansız gelen bu ölümden kurtulmak mümkündür⁴¹. Kaynaklar Kırgızların ölüm meleğinin altı yüzünün bulunduğu inandıklarını onun soğuk yüzünden çekindiklerini belirtmektedir. Can çekişen hastanın ölüm meleğini gördüğünden ağzının açık kaldığı, ruhun bir kuş şeklinde uçarak bedeni terk ettiği tasavvuru Türklerde çok eskiden beri bulunan bir inançtır. Orhun Kitabelerinde Bilge Kağan ve Kültigin için “uçtu “ tabiri yer almaktadır. Kağan ve Beylerin ölümleri halinde ruhların bir kuş gibi uçarak Tanrının yanına gittiğine işaret etmektedir. Bundan dolayı uçmak kelimesi Türkler tarafından İslami dönemde cennet anlamında kullanılmıştır. Bu da Türklerde çok eski tarihlerden beri ahiret inancının varlığını gösterir. Hunlar, Göktürkler, Oğuzlar ve Kıpçaklarda görülen atlar ve silahlarla birlikte gömme adeti, bu atlara binerek cennete gideceği inancından kaynaklandığı düşünülebilir. Diğer taraftan eski Türk dininde göklere çıkan iyi ruhların dünyadaki akrabaları için, Tanrı huzurunda şefaatte bulunmaları ve yer altına giden kötü ruhların, insanlara kötülük yapabileceği inancı mevcuttur. Ahiret inancına bağlı olarak cehennem karşılığına “tamu” kelimesini kullanmışlardır. Eski Türk inancında cennet ve cehennem inancının bulunması insanın hesaba çekileceği göstermektedir. Eski Türklerin ölümlerini yıkadıklarını, “eşük” denilen bir kefene sardıklarını, tabuta koyduklarını, tabutun iç ve dış olmak üzere iki kısım olduğunu, tabutu altın ve gümüş işlemeli bezle örttüklerini bir araba ile mezara götürdüklerini görmekteyiz. Bu amaçla defin merasimine ölen kişinin toplumdaki itibarına göre insanlar iştirak etmektedir. Kaynaklarda ayrıca matem törenleri esnasında o cenaze için ağlayıcı ve ağıtçıların bulunduğunu söylemek mümkündür⁴².

³⁹ Abdulkadir İnan, a.g.e.s.176.

⁴⁰ Kaşgarlı Mahmut, *Divan-ı Lügat-ı Türk*, III.s.230.

⁴¹ Murat Uraz, *Türk Mitolojisi*, İstanbul 1992, s.224.

⁴² Ünver Günay-Harun Güngör, a.g.e. s. 84, 93.

Çin kaynakları Göktürklerin ölüyü çadıra gömdüklerini ve onun etrafında ayin yaptıklarını yazmaktadır. Altay Türklerinde ise üç çeşit ölü gömme usulü bulunmaktadır. Bunlardan ilki ve en yaygın olanı toprağa gömme, ikincisi ağaca asma ve üçüncüsü ise ölüyü yakmadır⁴³.

Eski Türk inancında ölünün gömüleceği mezar çok önemlidir. Hazarlar ve Oğuzlar ölümlerini genellikle nehir yatağına gömmüşlerdir. Türklerde mezar gizleme adeti görülmez. Türkler önemli şahsiyetlerin mezarlarına özel işaretler yaparlar ve mezarın üzerine “bark” denilen bina inşa ederler. Barkın iç duvarlarına ölünün hayatta iken katıldığı savaflara ait sahneler resmedilir, mezarın etrafı taşlarla çevrilir, öldürdüğü düşman sayısınca balballar dikilir. Önemli bir şahsiyet olmayan insanların mezarlarının yerinin belli olması için tümsek yapılır⁴⁴. Ayrıca Altay bölgesindeki bazı Türk topluluklarında koruyucu ruhları temsil ettikleri inancıyla kurban ettikleri atların başını, bir sırığa geçirip mezarın başına geçirilir⁴⁵. Eski Türk inançlarında cenazenin defnini müteakip mezar başına kayın ağaçları dikilir ve buralarda zamanla büyük kayın ormanı oluşurdu⁴⁶.

Türklerde ölenin arkasından duyulan acıyı dışa vurma adeti genel olarak bağırarak saçlarını başlarını yolarak elbiselerini yırtarak ağlamak, siyah elbise giymek, gözlerinin altını bıçakla keserek kanlı göz yaşı akıtmak ve ölenin atının kuyruğunu kesmek şeklinde tezahür etmektedir. Diğer taraftan ölenin annesinin veya karısının örgülü saçlarını kesip tabuta koyması matemî dışa vurma belirtisidir.

Eski Türklerde ilk dönemlerde defin merasimine “yog” adı verilirken, sonraları “ölü aşı” veya ölümler için verilen yemek yahut ziyaret karşılığında kullanılmıştır. Bu uygulama Hunlar, Göktürkler, Kırgızlar, Kazaklar gibi hemen hemen bütün Türk boylarında görülür. En büyük yemek merasimi ölümün yıl dönümünde yaz aylarına yapılır, kurbanlar kesilir, ve bütün yakınlar çağrılır. Göktürklerde hakan ve büyük kahramanların yemek merasimine, devletteki bütün boyların katıldıkları Orhun

⁴³ Abdulkadir İnan, a.g.e. s. 177.

⁴⁴ İbrahim Kafesoğlu, *Eski Türk Dini*, Ankara 1980, s. 53-54.

⁴⁵ Mehmet Eröz, *Türkiye’de Alevilik ve Bektaşilik*, İstanbul 1977, s. 339; Abdulkadir İnan, a.g.e. s. 178.

⁴⁶ Bahaddin Ögel, *Türk Mitolojisi I*, s.94; Abdulkadir İnan, a.g.e., s. 63

yazıtlarından anlaşılmaktadır. Türkler bu uygulamayı başka dinlere girdiklerinde de devam ettirmişlerdir⁴⁷.

2-Ölümlle İlgili Halk İnanışlarındaki Eski Türk İnançının İzleri

Pamukova ilçe merkezi ve köylerinde ölümlle ilgili inançlarda İslam dini uygulamaları ile beraber eski Türk inançlarına ait uygulamalar da görülmektedir. Tatarlar ölüm meleğinin kılıcından bahsetmekte, ölüm anında hastaların ölüm meleğini fark ettiğinden ağzının açık kaldığı düşünülmektedir. Ölüm meleğinin yüzünün soğukluğundan bahsedilmekte, hastanın melekle göz göze geldiği, bununda hastanın yüz hatlarından anlaşıldığı ifade edilmektedir. Ayrıca insanların ölüm anındaki durumlarından, ölümden sonraki hayatı konusunda bilgi edinildiğine inanılmaktadır. Bu inanış ve uygulamalar yöredeki inanış ve uygulamalar ile paralellik arz etmektedir. Ayrıca, Pamukova ve yöresinde cenaze bir müddet bekleyecekse karnına bıçak konur. Bu karnın şişmemesi içindir. Ölüm ve mezarla ilgili bu inanç ve düşüncelerin esasında demirin Türkler tarafından kutsal kabul edilmesinin ve koruyucu bir ruha sahip olması inancı hakimdir⁴⁸.

Kaşgarlı Mahmut'un bahsettiği üzere ruhların yılda en az bir defa hayatta iken yaşadıkları yere uğradığı inancı, Pamukova yöresinde görülmektedir. Özellikle ruhların Perşembe akşamları dua bekledikleri, yaşadıkları eve geldikleri inancı yörede hala geçerliliğini korumaktadır.

Eski Türk dininde göklere çıkan iyi ruhların dünyadaki akrabaları için Tanrı huzurunda şefaatte bulunmaları inancı, Pamukova yöresinde öldükten sonra Peygamberlerin, velilerin ve Allah'ın sevgili kullarının Allah katında şefaate edeceği şeklinde kendini göstermektedir.

Eski Türklerde görülen ölüyü yıkama, kefenleme, tabuta koyma, toprağa gömme ve tabutun üzerini işlemeli bir bezle örtme adeti Pamukova ve yöresinde de görülen bir uygulamadır. Pamukova' da halk ölüyü tabuta koyarak mezara götürmekte, tabutun

⁴⁷ Abdulkadir İnan, a.g.e. s.177, 189, 196.

⁴⁸ İbrahim Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, s.289.

üzerine kilim veya küçük halı parçaları örtülmekte, ölen kadın ise tülbent, erkek ise havlu veya ceket konulmaktadır.

Eski Türk inançlarında bulunan ölünün arkasından ağlama ve ağıt yakma uygulamaları, Pamukova ve yöresinde de uygulanmaktadır. Halkın tamamında olmamakla birlikte ölenin arkasından ağıt yakma kısmen yapılırken, ağlama çok yaygın olan bir uygulamadır. Ayrıca, yakınıni kaybeden kişinin sakalını belli bir müddet kesmemesi, siyah elbise giyilmesi matemi dışı vurma bakımından eski Türk adetlerinin devamı niteliğindedir.

Eski Türklerde önemli şahsiyetlerin mezarlarına özel işaret koyup, bark denilen bina inşa etmeleri, iç duvarlarına katıldığı savaşlara ait sahnelerin resmedilmesi, Pamukova yöresinde önemli şahsiyetlerin mezarlarının türbe veya yatır şeklinde düzenlenerek, gelenler tarafından rahatça ziyaret edilebilmesine imkan verecek şekilde düzenlenmesi olarak kendini göstermektedir. Eski Türklerde olduğu gibi Pamukova' da mezarı gizleme adeti yoktur. Ölen kişiler merkezde şehir mezarlığına, köylerde ise köy mezarlığına defnedilmektedir. Eski Türklerde olduğu üzere bazı mezarlar, mermerden yapılip süslenirken, bazı mezarlar sadece tümseklenir, baş ve ayak uçlarına birer tahta işaret konur(Bkz. Ek-20). Bu mezarın yerini belli etmek içindir.

Eski Türklerde görülen "ölu aşı" veya "yog aşı" denilen ölünün arkasından verilen yemek uygulaması Pamukova'da da uygulanmaktadır. Yörede cenazenin defin işlemleri bitince, cenazeye katılanlara evde yemek verilir. Bu ölu aşı uygulamasına benzemektedir. Ayrıca ölümün yedi, kırk veya elli ikinci gecelerinde düzenlenen mevlit ve yemeklerde bu uygulamayı hatırlatan uygulamalardır.

Eski Türklerde cenazenin defninden sonra başucuna kayın ağacı dikilmesi ve zamanla buraların ormana dönüşmesi uygulaması, Pamukova yöresindeki mezarlarda da görülür. Genel olarak mezarlıklar selvi veya çam ağaçları ile örtülüdür. Bu ağaçların ölüye serinlik ve ferahlık vereceği inancı hakimdir ve bu ağaçlar kesilmez.

D-YAĞMUR DUASI İLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARINDAKİ ESKİ TÜRK İNANCININ İZLERİ

1-Eski Türklerde Yağmur Duası

Eski Türklerdeki inanışlara göre su, taş ve ata ruhları kutsal olarak kabul edilmektedir. Bu inanıştan kaynaklansa gerek taş veya taşlarla yağmurun yağdırılma uygulaması bütün Türk kavimlerinde görülmektedir⁴⁹.

Yağmur yağdırmak için çocukların birbirlerini ıslatması uygulaması Salcıvit, Ulu, Katay, Barın-Tabın Başkurtlarında görülmektedir⁵⁰.

Göktürkler, Oğuzlar, kazaklar, Hunlar ve Altay bölgesinde koruyucu ruhları temsil ettiği inancı ile kurban ettikleri atların başlarını bir sırığa geçirip mezarın başına dikerlerdi⁵¹. Hayvanlara ait bu uygulama ve inanışlar koruma, uğur getirme ve şifa verme yönünden kutsal sayılmaktaydı. Suya atılan taşlardan ve at başından beklenen murat da kanaatimizce bereket ve bolluk özelliğini taşımaktadır⁵².

2-Yağmur Duası İle İlgili Halk İnanışlarında Eski Türk İnancının İzleri

Yağmurun yağmadığı, kuraklığın çok olduğu dönemlerde Pamukova ve yöresinde halk yağmurun yağması için duaya çıkar. Eski Türklerde belli günlerde verilen yemek, insanları doyurma olayı Pamukova' da yağmur duasına katılanların doyurulması inanç ve pratiği ile aynı amacı taşımaktadır.

Eski Türk inançlarında su, taş ve ata ruhları kutsal sayılmaktaydı. Pamukova yöresinde de duaya çıkılmadan önce yetmişbin taş toplanması, okunması ve bunların suya atılması veya gömülmesi, yağmurun çok yağdığında bu taşların yerinden

⁴⁹ Hikmet Tanyu, *Türklerde Taşla İlgili İnançlar*, Ankara 1987, s.42.

⁵⁰ Abdulkadir İnan, a.g.e. s.164,165.

⁵¹ Abdulkadir İnan, a.g.e. s.178.

⁵² Işıl Altun, *Kocaeli-Kandıra Türkmenlerinde Geçiş Dönemleri*(Basılmamış Doktora Tezi), Sakarya 2003,

çıkarılması taşlarla ve suyla yağmur yağdırma inancının bir sonucudur. Yağmurun çok yağdığı zaman atılan veya gömülen taşların yerinden çıkarılması taşların bünyesinde taşıdığı koruyuculuk özelliği ile ilgilidir.

E-BEREKET,UĞUR VE UĞURSUZLUKLA İLGİLİ HALK İNANIŞLARINDAKİ ESKİ TÜRK İNANCININ İZLERİ

1-Eski Türklerde Bereket, Uğur ve Uğursuzlukla İlgili Halk İnanışları

Dede Korkut hikayelerinde Dirse Han'ın çocuk sahibi olmak için ağzı dualı birine dua ettirip, kurbanlar keserek, kımızlar sağdırarak, açları doyurduğu, çıplakları giydirdiği ve bunun sonucunda hatununun hamile kaldığı anlatılmaktadır⁵³. Türk toplumunda günlük hayatta insana acı veren kaza, bela, ölüm, hastalık, yoksulluk, psikolojik olarak insana rahatsızlık veren meselelerin önüne geçmek, tekrar etmesini önlemek amaç ve inancı ile kurban kesmek sureti ile Tanrı'nın yardımına sığınılmaktadır. Eski Türk hayatında Tanrıya, ata ruhlarına, yer ve su iyelerine, şerir ruhlara kanlı ve kansız kurbanlar kesilip saçılar sunulmuştur⁵⁴. Türk topluluklarında "saçı" toplumun gelir kaynağı hangi ürün ise kutsal kabul edilerek ondan seçilmiştir. Dolayısıyla çiftçilerde buğday, arpa, göçebelerde kımız, süt, tüccar kavimlerde ise para saçı olarak sunulmuştur⁵⁵.

Eski Türklerde Tanrıdan gelen bela, kötü kişilerin yaptıkları sihir, büyü, nazar gibi usullerle ortaya çıkan hastalıkları teşhis ve tedavi eden ve bunlara müracaat eden hastaların şifa bulacağına inanılan ocaklar vardır⁵⁶. Diğer taraftan eski Türk inanışlarında demir, su, taş gibi maddelerin yapısında koruyuculuk ve kurtarıcılık gibi fonksiyonlarının bulunduğuna inanılır⁵⁷. Ayrıca Türk toplumlarında eşik kutsal olarak kabul edilmiştir⁵⁸.

⁵³ Orhan Şaik Gökyay, **Dede Korkut Hikayeleri**, İstanbul 1985, s.85.

⁵⁴ Rıfat Araz, **Harpu'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği**, Ankara 1995, s.144.

⁵⁵ Abdulkadir İnan, **a.g.e.** s.100.

⁵⁶ Rıfat Araz, **a.g.e.**, s.158.

⁵⁷ Abdulkadir İnan, **Makaleler ve İncelemeler I**, s. 478.

⁵⁸ İbrahim Kafesoğlu, **Türk Milli Kültürü**, s. 216.

Kamlar eski Türk toplumlarında hastalıkların iyileştirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Kamlar herkesten farklı olarak, manevi güce ve farklılığa sahiptir. Bu sebeple hasta olan kişilere kötü ruhların zarar verdiğine inanıldığından, hasta kamlara götürülür. Kam da hastayı iyileştirmek için tütsüleme, bir takım efsunlu sözler ve bedensel hareketler yapar⁵⁹.

Eski Türk inancında “gök” kelimesi “geniş”, “ulu”, “yüce”, ve “mavi” anlamlarına gelen manevi bir kavramdır⁶⁰. Bu nedenle mavi nazar boncuğu eski Türklerde önemli bir inanış olarak nazardan korunmak için atların boynuna ve çocukların elbisesine takıldığı kaynaklarda geçmektedir⁶¹.

2-Bereket, Uğur ve Uğursuzlukla İlgili Halk İnanışlarında Eski Türk İncının İzleri

Pamukova ve yöresinde çocuk sahibi olmak için, dileklerin kabulünde, türbe ve yatırlarda gelin damat evine girdiğinde, yeni bir ev, yeni bir araba, yeni bir traktör, bağ, bahçe alımlarında, yol-su yapımlarında, ev yaparken temelinde, çocuk doğumlarında kaza ve belaların atılmasında, adağın yerine getirilmesinde, kesilen kurbanlar eski Türklerde çeşitli sebepler vasıtasıyla kesilen kurbanlarla paralellik arz etmektedir.

Pamukova ve yöresinde herhangi bir mal veya eşya alımlarında uğur ve bereket getirmesi için verilen para, askere gidenlere verilen uğur parası, hacılara giderken verilen paralar, gelinlerin oğlan evine girdiklerinde saç olarak atılan buğday, şeker, para cinsinden atılan hediyeler, gelinin kurdelesinden kesilerek saklanan parçalar eski Türklerdeki saç uygulamasına benzemektedir.

Eski Türklerde Kamların tedavi etmede kullandıkları tütsüleme yöntemi, kurşun dökme işlemi olarak yörede uygulanmaktadır. Ayrıca elmanın kabuğunun hiç koparılmadan soyulması, soyan kişinin isteklerine kavuşacağı anlamına gelir ki buda eski Türklerdeki elmanın kutsal sayılmasıyla benzerlik arzeder.

⁵⁹ Abdulkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, s.73, 81, 82.

⁶⁰ Hikmet Tanyu, *İslamıktan Önce Türklerde Tek Tanrı İnci*, İstanbul 1986, s.36.

⁶¹ Rıfat Araz, a.g.e. s.171.

Yine eski Türklerde görülen ve kötü ruh olarak bilinen, çocuklara zarar verdiği düşünülen Alkarısı, çeşitli şekillerde yörede kendini göstermektedir. Bu ruhun kötülüğünden korunmak için yörede geceleyin tırnak kesmek, aynaya bakmak, elbiseyi üzerindeyken dikmek, geceleri sakız çiğnemek uygun görülmemektedir.

Eski Türklerde kutsal kabul edilen su, ateş, eşik, ocak gibi unsurlara saygısızlık yapmak Pamukova'da uğursuzluk sayılmaktadır. Eşiğe oturmak, kutsal kabul edilen sulara zarar vermek, suyu kullanılmayacak şekilde kirletmek, içine pislik atmak çirkin ve uğursuz sayılır. Ayrıca yeşili yakmak, Tanrının yağmur yağdırmayarak tekrar yeşil vermeyeceği inancıyla uğursuz sayılmaktadır.

Hidrellez kutlamalarında yörede o gece uygulanan gül ağacı altına araba ev veya istediği , ulaşmak istediği nimetlerin maketinin yapıldığı, çocuğu olmayan kadınların çöp veya bezlerden yapılan bebeklerin gül ağacı altına, yoksa bahçenin toprak zemini üzerine bırakmaları eski Türklerdeki yer, su, toprak iyelerinin koruyucu ve kurtarıcı özelliklerine sığınmanın bir ifadesidir. Bu uygulamaların eski Türklerdeki bu inançlardan etkilendiğini görüyoruz.

Pamukova'da olumsuz ve kötü bir hadisenin anlatılması ve duyulması karşısında tükürür gibi yapıp kulağı çekmek, elleri masa, ağaç, duvar gibi nesnelere vurmak eski Türk inanışlarında ağaç, demir, taş gibi koruyucu ve kurtarıcı iyelerden kuvvet alması söz konusu istenmeyen hadiseyi atlatması, kötü ruhları korkutması, dikkati başka yöne çekmesi içindir. Zira eski Türklerde ağaç, su, demir kutsal olarak kabul edilmektedir.

Günümüzde yörede bazı insanların hastalıklarının tedavisi için muska yaptırıp, bunu üzerlerinde taşımaları ve kendilerini hocalara okutmaları, eski Türklerde kamların tedavi yöntemlerini hatırlatmaktadır. Ayrıca mavi nazar boncuğunun küçük çocuklara takılması, yeni alınan araba veya traktör gibi araçlara takılması, eski Türklerdeki mavi nazar boncuklarının atların boynuna ve çocuğun elbisesine takılması ile paralellik arz etmektedir.

Hacca uğurlama, askere uğurlama gibi törenlerle ilgili uygulamalarda İslam inancının kutsal kabul ettiği bir davranışı gerçekleştirme niyeti bulunduğundan dua ve

niyazlarla uğurlama, eski Türklerdeki hayırlı işlere dua ve törenle başlama, dua ve törenle bitirme anlayışı ile uyuşmaktadır. Bu bakımdan nasıl ki düğün ve sünnet merasimleri dualar ve törenler yapılıyorsa, yöredeki hacca ve askere uğurlama ve karşılamada dualar ve törenler yapılmaktadır.

SONUÇ

Pamukova İlçesi Sakarya İline bağlı, gelişmesini tam olarak sağlayamamış, İl merkezine 45 kilometre uzaklıkta, sanayi yatırımı yönüyle herhangi bir fabrikaya sahip olmayan bir ilçe olmakla birlikte sadece bir firmaya ait süt ürünlerine yönelik bir üretim tesisine sahiptir. Halkının gelir kaynağı tamamen tarımdır. Sağlık kurumlarının yeterli olduğu İlçede eğitim kuruluşlarının da halkın ihtiyacına cevap verecek durumda olduğunu ve buna bağlı olarak okuma yazma oranının % 95 seviyelerinde bulunduğunu söyleyebiliriz.

İlçede sağlık kuruluşları bulunmasına rağmen, köylerde genellikle halk tedavi ve çeşitli konularda halk inanışlarına müracaat etmektedir. Bunun özellikle doğumla ilgili inanışlarda yaygın olarak görmek mümkündür. Kırsal köylerde halk daha ziyade kısırlık tedavisinde öncelikle halk inanışlarına, sonuç alamadığı takdirde tıbbi tedavi yöntemlerine baş vurmaktadır. İlçe merkezinde yaşayan insanlar ise öncelikle tıbbi yöntemlere, bundan sonuç alamadıklarında ise halk inanışlarına yönelmektedir.

Pamukova yöresinde evlenme ile ilgili halk inanışları ilçe merkezi ile köylerde kısmen farklılık göstermektedir. İlçe merkezinde salonda düğün yapılırken, köylerde evlerde yapılır. Gerek ilçe merkezi gerekse köylerde nişan ve düğün uygulamalarında eski Türk inancının izlerini açıkça görmek mümkündür.

Ölüm hayatın son dönemi ve tüm faaliyetlerin sonlandığı bir olay olduğu için yöre insanlarını derinden etkilemektedir. Defin merasimi ölen insan için son görev olarak kabul edildiğinden Pamukova ve yöresinde cenaze ve defin uygulamalarına ayrıca bir hassasiyet gösterilmektedir.

İnsan hayatının önemli safhalarından olan askere ve hacca gitme olayı beraberinde getirdiği inanış ve uygulamalar Pamukova' da canlılığını korumaktadır. Bu da yöre insanının dini ve milli duygularını canlı tuttuğunun bir göstergesidir. Ayrıca yörede bereket, uğur-uğursuzluk, yağmur duası ile ilgili inanışlarda, halkın ürününün bol olması, başlarına gelebilecek veya gelen kötülüklerden korunmak için genelde kurban kesme uygulamasına yöneldiği görülmektedir.

Pamukova ilçesindeki doğum, evlenme, ölüm, hac ve askere uğurlama, bereket, yağmur duası, uğur-uğursuzlukla ilgili halk inanışlarında eski Türk inancının izlerini görmek mümkündür. Ele aldığımız konu başlıklarında eski Türk inancıyla ilgili ata ruhlarına saygı, yer-su, ağaç, ev, eşik, ocak, ateş kültlerine ait inanış ve uygulamaların, yörede halen yaşadığı görölmektedir. Ayrıca eski Türklerde kamların yaptığı bir takım görevleri yörede muskacı hocalar ile ocakların üstlendiği müşahede edilmektedir.

Halk inanışları, insanların birlik ve beraberliğini sağlayan, kaynaştıran toplumları ayakta tutan kültür zenginliğidir. Pamukova ilçesinde de halk inanışlarının devam ediyor olması, bizim ve Pamukova halkı için sevinç kaynağıdır.

BİBLİYOGRAFYA

A-KAYNAK ESERLER

ABDULAZİZ BEY, **Osmanlı Adet, Merasim ve Tabirleri** Yay. Haz.: Prof. Dr. Kâzım ACIPAYAMLI Orhan, **Türkiye’de Doğumla İlgili Adet ve İnanışların Etnolojik Etüdü**, Erzurum 1974.

AKGÜNDÜZ Ahmet-Sait ÖZTÜRK, **Bilinmeyen Osmanlı**, İstanbul, 1999.

ALTUN Işıl, **Kocaeli ve Kandıra Türkmenlerinde Geçiş Dönemleri**, (Basılmamış Doktora Tezi) Sakarya 2003.

ARAZ Rıfat, **Harput’ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği**, Ankara 1995.

BAĞIŞKAN, Tuncer, **Kıbrıs Türk Halkbiliminde Ölüm**, Ankara 1997

BALAMAN, Ali Rıza, **Evlilik ve Akrabalık Türleri**, İzmir 1982 (a)

BİNYAZAR, Adnan, **Dedem Korkut**, İstanbul 1976

BORATAV, Pertev Naili, **100 Soruda Türk Folkloru** (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar), İstanbul 1973

ÇAY, M. Abdulhaluk, **Anadolu’da Türk Damgası Koç Heykel-Mezar Taşları ve Türklerde Koç Koyun Meselesi**, Ankara 1983

ÇINAR Ali Abbas, **Türk Dünyası Halk Kültürü Üzerinde Araştırma ve İncelemeler**, Muğla 1996.

EBÜLGAZİ BAHADIR HAN, **Şecere-i Terakime**, Haz. Muharrem Ergin, Tercüman 1001 Temel Eser: 33

ELİADE, Mircea, **Dinin Anlamı ve Sosyal Fonksiyonu**, (çev. Mehmet Aydın), Ankara, 1990.

ERÖZ Mehmet, **Türkiye’de Alevilik ve Bektaşilik**, İstanbul 1977.

ERGİN Muharrem, **Dede Korkut Kitabı**, İstanbul 1997.

-----, **Orhun Abideleri**, İstanbul 2000.

GÖKALP, Ziya, **Türk Medeniyeti Tarihi**, İstanbul, 1989.

GÖKYAY Orhan Şaik, **Dede Korkut Hikayeleri**, İstanbul 1985.

GÜVENÇ, Bozkurt, **İnsan ve Kültür**, Ankara 1999

GÜNAY Ünver-GÜNGÖR Harun, **Türk Dini Tarihi**, İstanbul, 1998.

İNAN, Abdulkadir, **Makaleler ve İncelemeler I-II**, Ankara 1987-1991.

- , **Eski Türk Dini Tarihi**, İstanbul, 1976.
- , **Tarihte ve Bugün Şamanizm**, Ankara, 1995.
- KAFESOĞLU İbrahim, **Eski Türk Dini**, Ankara, 1980.
- , **Türk Milli Kültürü**, İstanbul, 1991.
- KALAFAT Yaşar, **Kuzey Azerbaycan-Doğu Anadolu ve Kuzey Irak'ta Eski Türk Dini İzleri**, Ankara 1998
- KALAFAT Yaşar, **Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançının İzleri**, Ankara 1990.
- , **Kuzey Azerbaycan, Doğu Anadolu ve Kuzey Irak'ta Eski Türk Dini İzleri**, Ankara 1998
- KUZGUN Şaban, **Dinler Tarihi Dersleri, C.I.**, Kayseri 1993.
- MEHMET EMİN EFENDİ, **İstanbul'dan Orta Asya'ya Seyahat**, Ankara 2000
- MAHMUT Kaşgarlı, **Divan-ı Lüğat-ı Türk**
- TANYU Hikmet, **Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri**, Ankara, 1967.
- , **Türklerde Taşla ilgili İnançlar**, Ankara, 1987.
- , **Dinler Tarihi Araştırmaları**, Ankara, 1973.
- , **Türklerin Dini Tarihçesi**, İstanbul, 1978
- OCAK A. Yaşar, **İslam Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır İlyas Kültü**, Ankara 1990.
- ÖĞEL Bahattin, **Türk Mitolojisi I-II**, Ankara, 1993-1995.
- , **Türk Kültürünün Gelişme Çağları**, İstanbul, 1988.
- , **İslamiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihi**, Ankara 1988.
- ÖGEL, Bahaddin, **Türk Kültür Tarihine Giriş 6**, Ankara 1991
- ÖRNEK, Sedat Veyis, **100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane**, İstanbul 1971
- ÖRNEK, Sedat Veyis, **Geleneksel Kültürümüzde Çocuk**, Ankara 1979
- ÖRNEK, Sedat Veyis, **Türk Halk Bilimi**, Ankara 2000
- RUSSELL, Bertrand, **Evlilik ve Ahlak**, 1983 İstanbul
- SAYDAM, Abdullah, **Osmanlı Medeniyet Tarihi**, Trabzon 1999
- SENCER Muzaffer, **Dinin Türk Toplumuna Etkileri**, Tarihsiz.
- TANYU, Hikmet, **Türk Dinî Tarihçesi**, İstanbul 1998
- TEZCAN, Mahmut, **Türk Ailesi Antropolojisi**, Ankara 2000
- TEZCAN Mahmut, **Kültürel Antropoloji**, Ankara 1996
- TURAN, Osman, **Türkler Anadolu'da**, İstanbul 1973

TURAN, Osman, **Selçuklular ve İslamiyet**, İstanbul 1993

URAZ Murat, **Türk Mitolojisi**, İstanbul 1992.

YALMAN (Yalgın), Ali Rıza, Haz. Sabahat Emir, **Cenup'ta Türkmen Oymakları I.**, Ankara 2000

Yeni Hayat Ansiklopedisi, "**Pamukova mad.**" 1990.

Yurt Ansiklopedisi, "**Sakarya Maddesi**" , "**Akhisar Maddesi**" , İstanbul 1984

www.Pamukova.20m.com.tr/

RehberAnsiklopedisi, "**Sakarya mad.**" **İhlasMatbaacılık**, İstanbul 1986

B-KAYNAK KİŞİLER

Ahmet ALP, Pamukova, 1965, Fakülte mezunu, Öğretim Üyesi, Sakarya İlinde ikamet etmektedir.

Ahmet KARAKAŞ, Pamukova, 1948, Lise mezunu, İmam, Pamukova ilçesinde ikamet etmektedir.

Ahmet KESKİN, Pamukova, 1934, İlkokul mezunu, Çiftçi, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmektedir.

Alaattin ERGÜL, Pamukova, 1926, ilkokul mezunu, Çiftçi, Pamukova ilçesinde ikamet etmektedir.

Aynur TAŞKIN, Pamukova, 1961, İlkokul mezunu, ev hanımı, Elazığ İlinde ikamet etmektedir.

Ayşe BİRGİLİ, Pamukova, 1865, Fakülte mezunu, Ev hanımı, Sakarya İlinde ikamet etmektedir.

Burhan YAVUZ, Pamukova 1923, Emekli, İlkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmektedir.

Emine ÇETİN, Pamukova 1947, ilkokul mezunu, ev hanımı, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmektedir.

Erol YAVUZ, Pamukova, 1944, Esnaf ve Çiftçi, İlkokul mezunu, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmektedir.

Hatice ERGÜL, Pamukova, 1926, ilkokul mezunu, ev hanımı, Pamukova ilçesinde ikamet etmektedir.

İbrahim CEBECİ, Pamukova, 1947, İlkokul mezunu, Çiftçi, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmektedir.

Kamil TAŞKIN, Pamukova, 1923, İlkokul mezunu, Emekli, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmektedir.

Mehmet ÇETİN, Pamukova, 1943, ilkokul mezunu, Çiftçi, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmektedir.

Mustafa ÇETİN, Pamukova, 1915, Okuryazar, Çiftçi, Pamukova Fevziye Köyünde ikamet etmektedir.

Nazan TAŞKIN, Pamukova, 1952, yüksek okul mezunu, emekli öğretmen, Pamukova ilçesinde ikamet etmektedir.

Nedim TAŞKIN, Pamukova, 1951, Yüksek Okul mezunu, Emekli Öğretmen, Pamukova ilçesinde ikamet etmektedir.

Nurgül ALP, Pamukova, 1938, İlkokul mezunu, ev hanımı, Sakarya ilinde ikamet etmektedir.

Rukiye MERT, Pamukova, 1955, İlkokul mezunu, ev hanımı, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmektedir.

Selami YAVUZ, Pamukova, 1962, Fakülte mezunu, Öğretmen, Pamukova İlçesinde ikamet etmektedir.

Süreyya ÇETİN, Pamukova, 1965, İlkokul mezunu, Çiftçi, Pamukova Fevziye köyünde ikamet etmektedir.

Şahap TAŞKIN, Pamukova 1933, Yüksek Okul mezunu, Emekli, İzmir İlinde ikamet etmektedir.

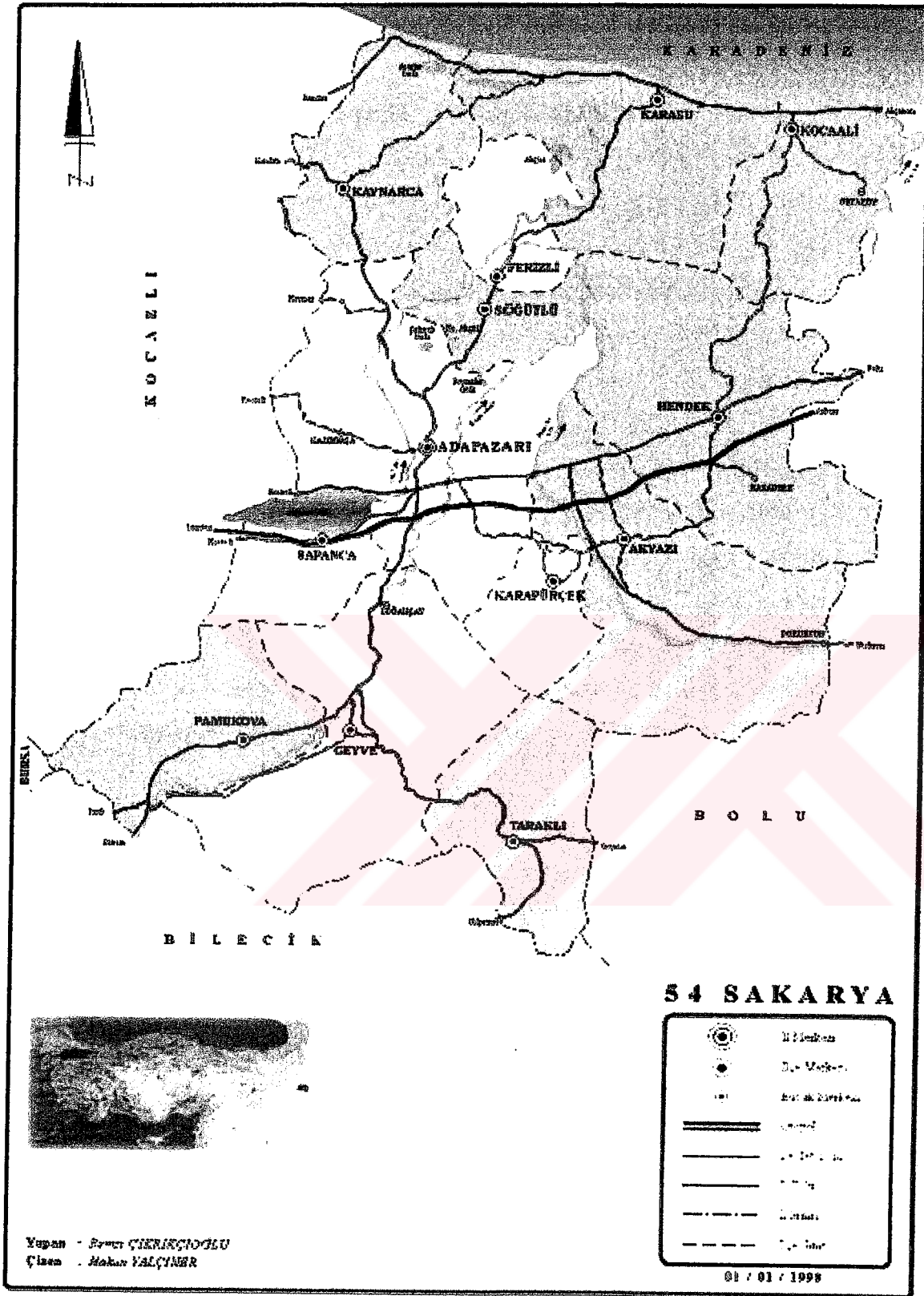
Türkan TAŞKIN, Pamukova, 1941, İlkokul mezunu, ev hanımı, İzmir'de ikamet etmektedir.

Yakup BUDAK, Pamukova, 1950, Fotoğrafçı, İlkokul mezunu, Pamukova İlçesinde ikamet etmektedir.

Zeynep KARAKAŞ, Pamukova, 1953, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Pamukova ilçesinde ikamet etmektedir.

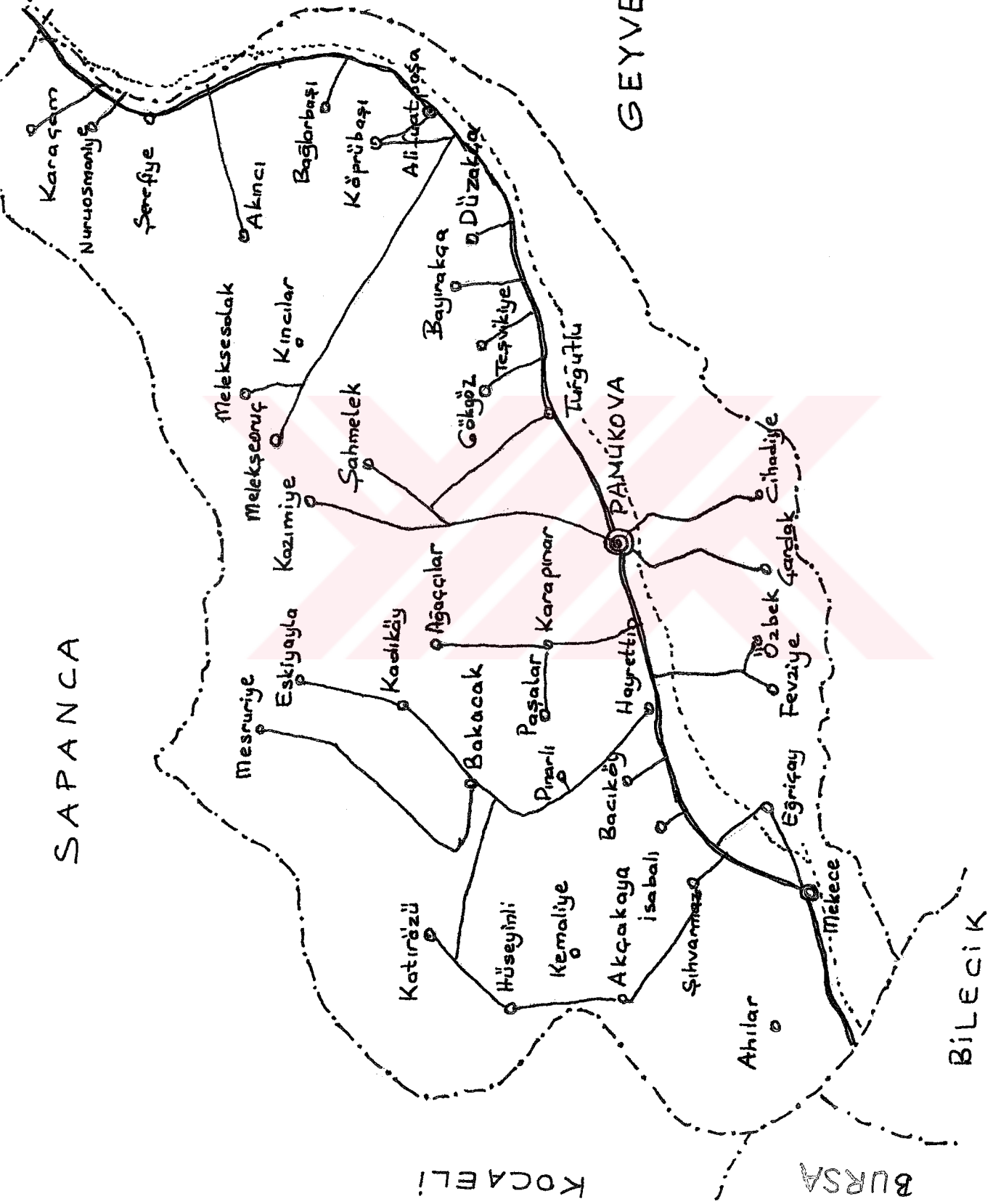
EKLER

Ek-1: Sakarya İl Haritası

SAPANCA

GEYVE

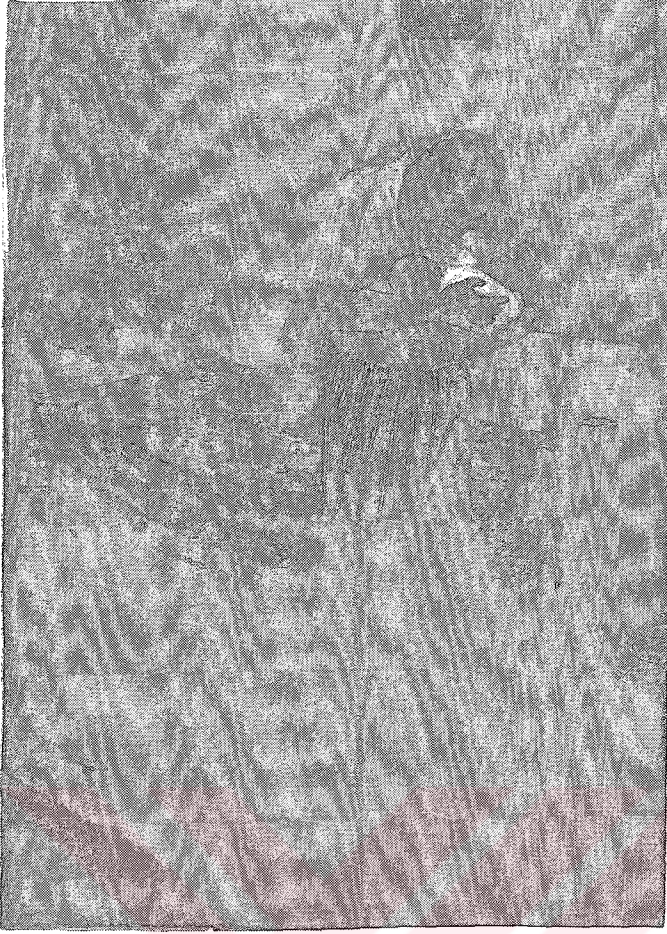

KOCAELİ

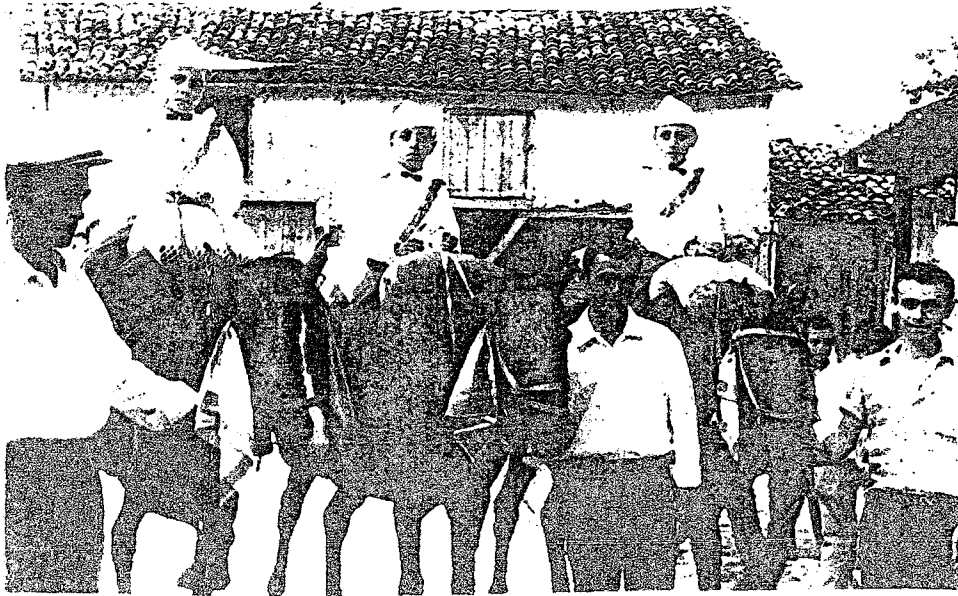
BURSA

BILECİK

Ek-2: Pamukova İlçe Haritası

Ek-3:Yeni Doğan Bebeğe isim
Koyma

Ek-4: Ata binen Sünnet Çocukları

Ek-5: Sünnet Konvoyunun tekbirlerle Eve Gelişi

Ek-6: Süslenen At

Ek-7: Sünnet Sonrası Sünnet Çocukları

Ek-8: Sünnet Çocuğunun Yatağı

Ek-9: Nispet Merasiminde Yüzük Kesme

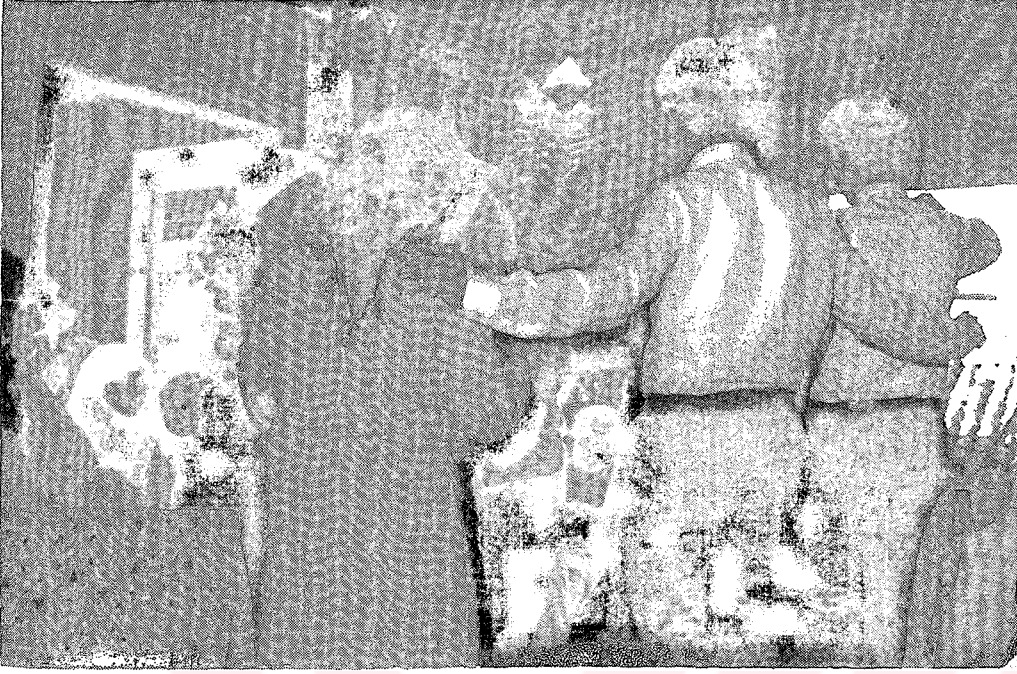
Ek-10: Düğün Konvoyu ve Arabaların Süslenmesi

Ek-11: Gelinin Eve GiriŖi ve
Kurban Kesme

Ek-12:Gelin eve geldiŖinde hediye talma

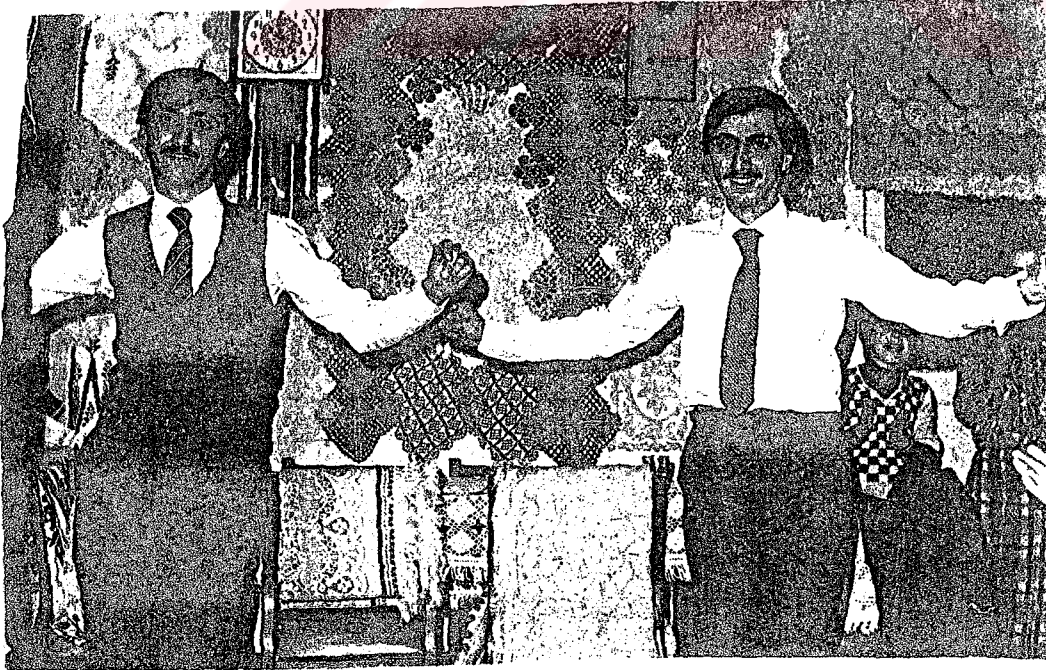
Ek-13: Duvak Sabahı Eğlencesi

Ek-14: Duvak Sabahı Erkeklerin Eğlencesi

Ek-15: Gelin Çeyizi İçinde Eğlence

Ek-16: Çeyiz Asma Şekli

Ek-17: Hacı Evi

Ek-18: Hacca Uğurlama

Ek-19: Hacı Pilevi Hazırlıkları

Ek-20: Mezarlık ve Mezar Taşları

ÖZGEÇMİŞ

27.01.1960 yılında Sakarya İlinin Geyve İlçesinde doğdum. İlkokulu Sakarya'da tamamlayıp, Orta ve Lise öğrenimimi İzmir'de bitirdim. 1982 yılında İzmir Yüksek İslam Enstitüsünü bitirdikten sonra aynı yıl Gümüşhane-Kelkit İmam Hatip Lisesinde göreve başladım. 1987 yılına kadar orada çalıştıktan sonra Yalova İmam-Hatip Lisesine tayin oldum. 1993 yılında sınavlara girerek Gazi Eğitim Fakültesi Eğitim Yönetimi ve Denetimi bölümünü bitirerek ilköğretim Müfettişi oldum. 2000 yılının Mart ayına kadar Yalova İ.H.L.müdür başyardımcısı olarak çalıştıktan sonra 06.03.2000 tarihinde Elazığ'a İlköğretim Müfettişi olarak atandım. Halen göreve devam etmekte olup evli ve iki çocuk babasıyım.

